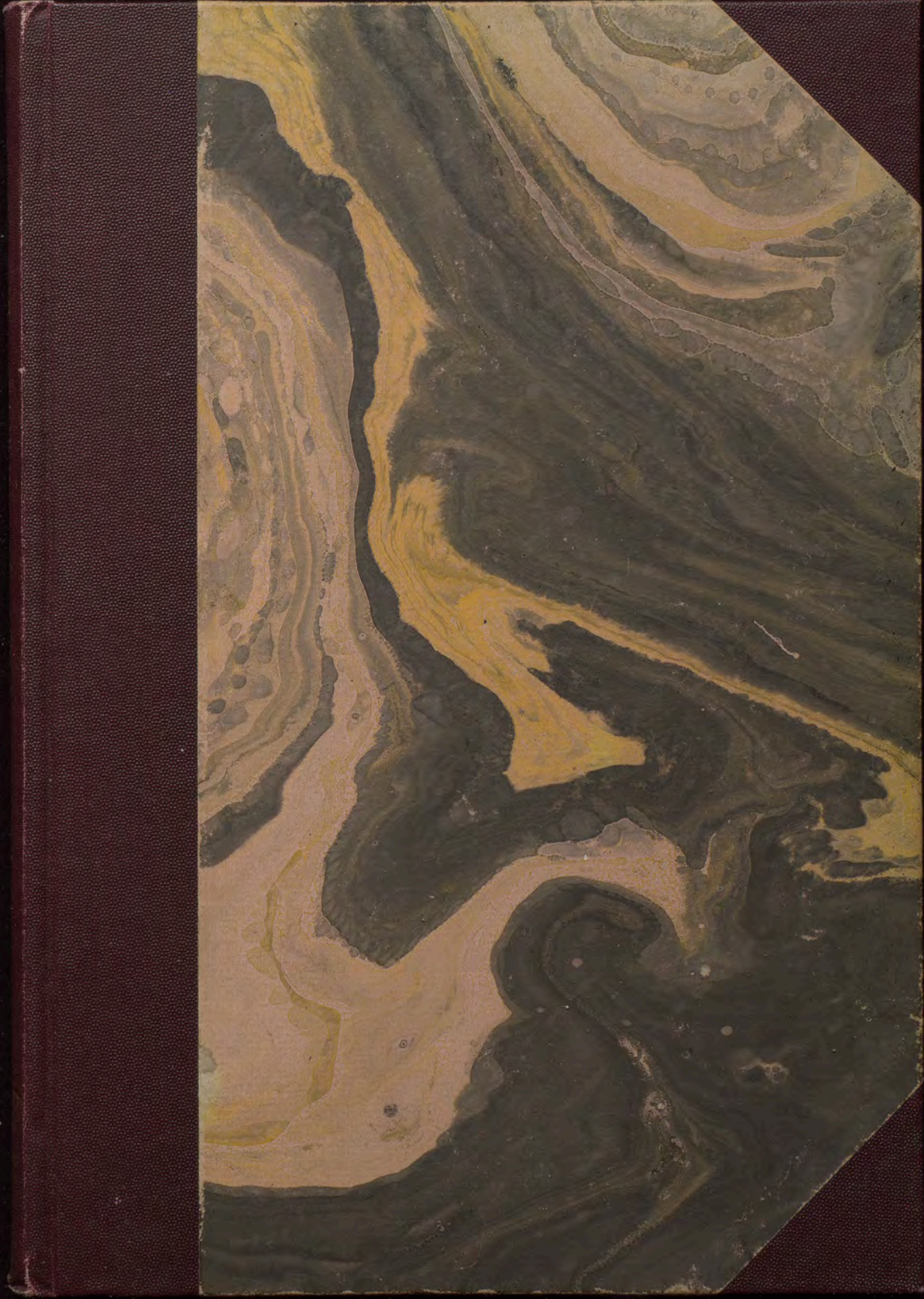
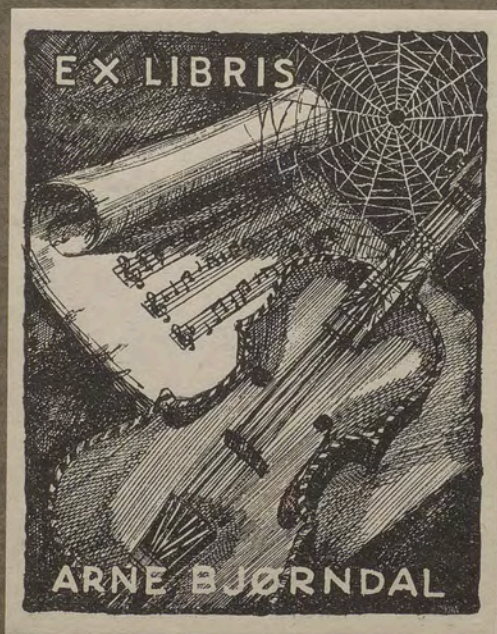

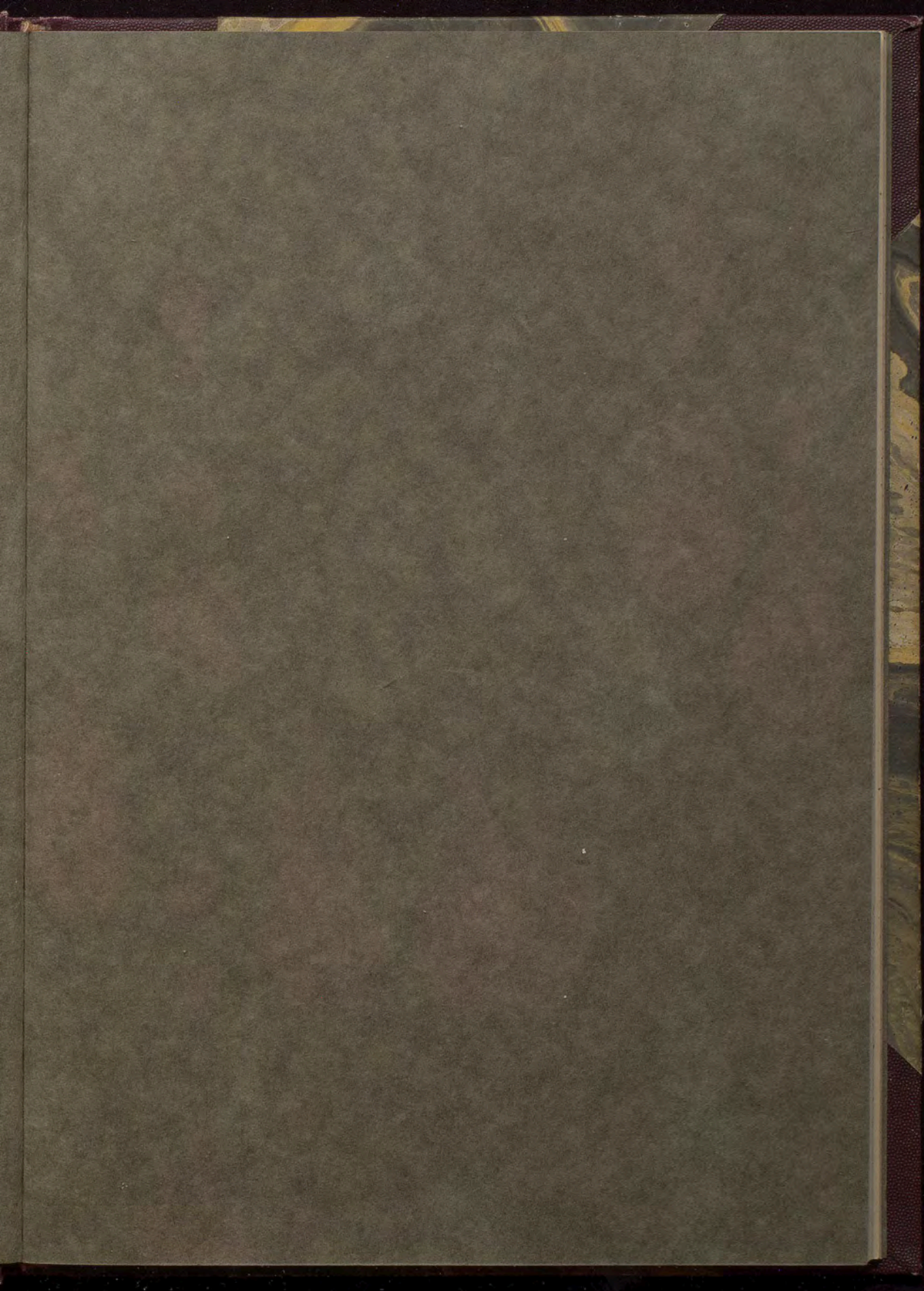
I 307

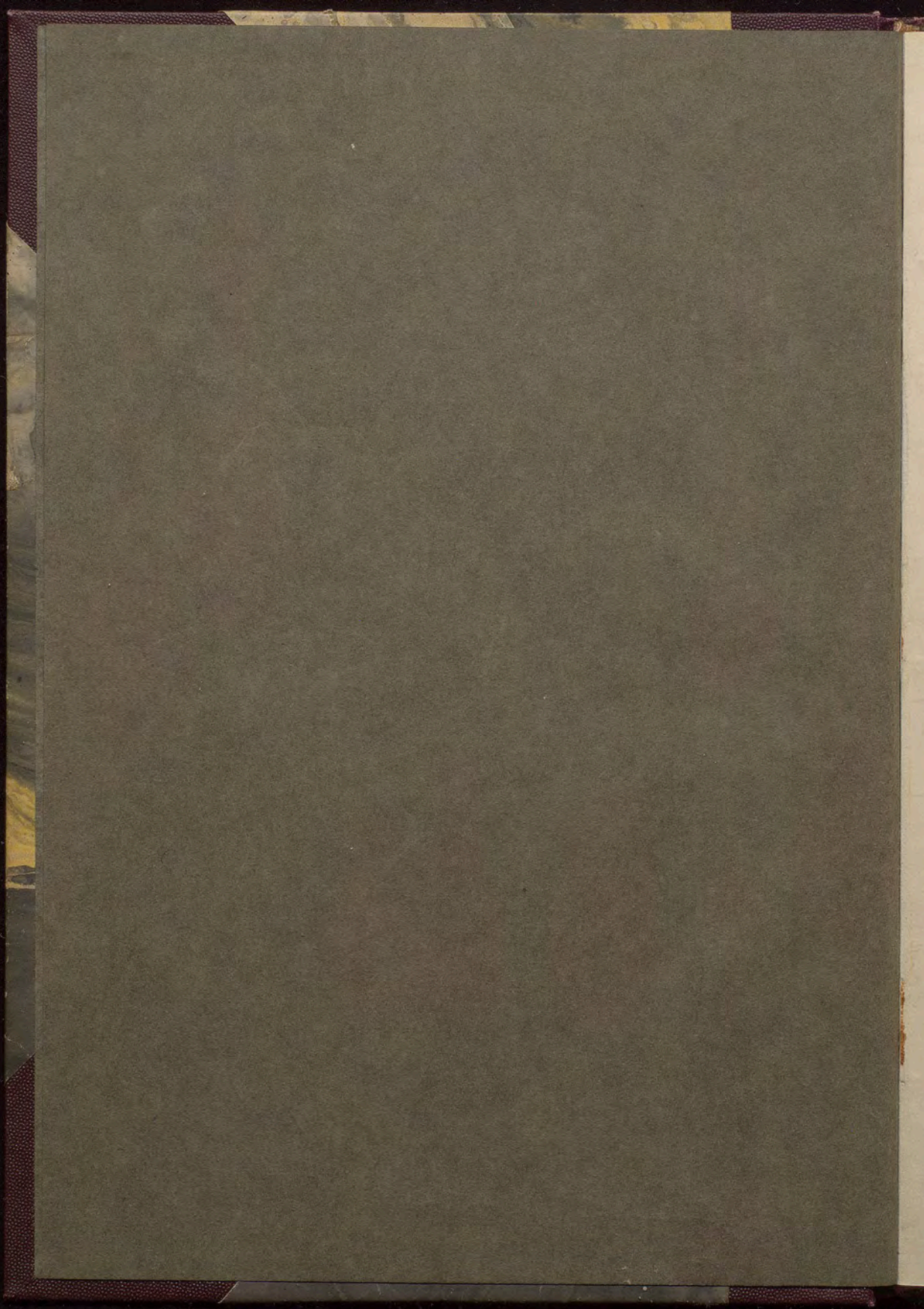
Universitetsbiblioteket i Bergen

Erne, Børn 1908.

O. A. SVART
BOKEBINDER
TALE 1. JUNI 1908

Til Arne Gjerdal
fraa Eivind Aakhus april 1937

I 307

MINNE

FRÅ

NOREG OG AMERIKA

AV

EIVIND D. AAKHUS

94d 042869

Had British Warships off in 1831

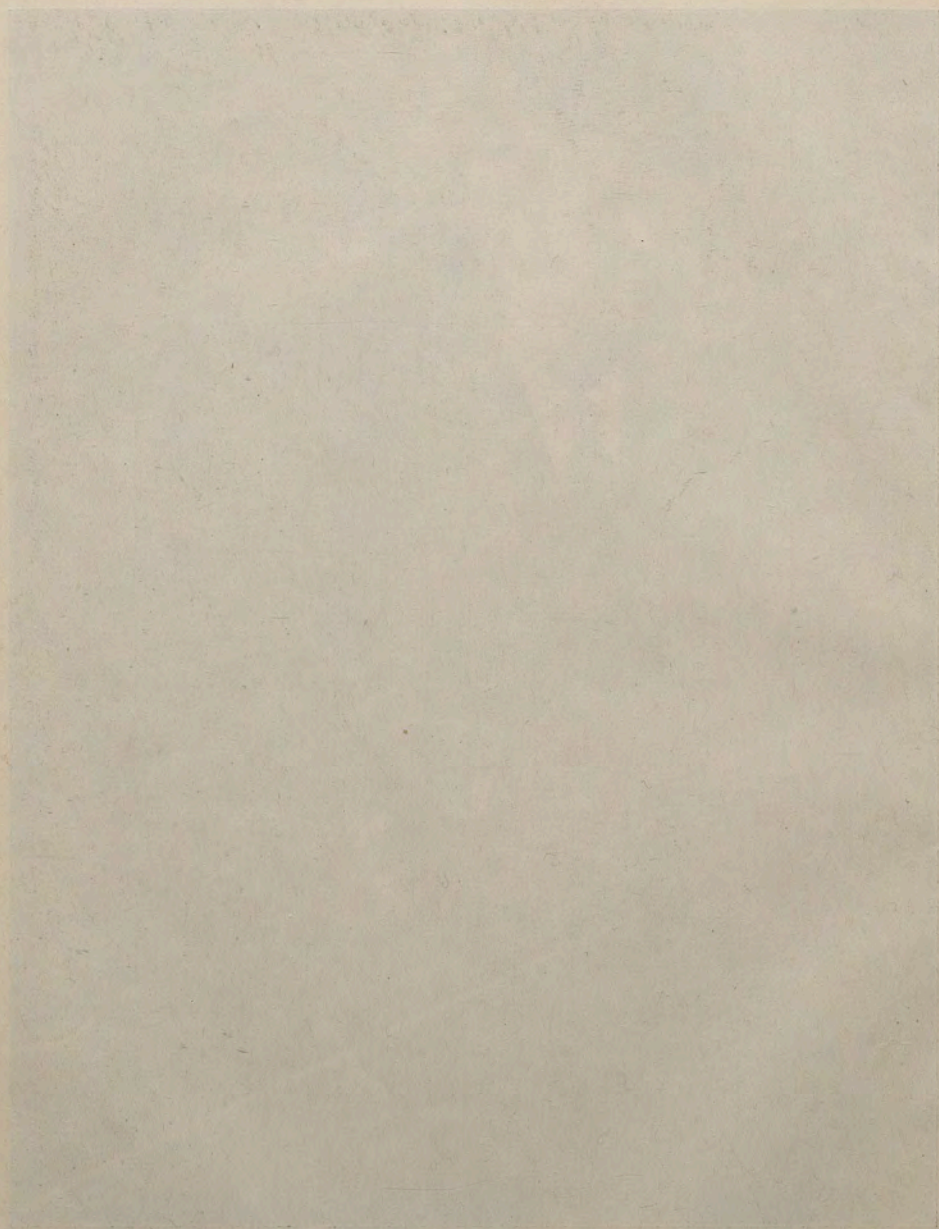
I 307

387421

EIVIND D. AAKHUS

55 år gamal.

Barne- og ungdomsári. Kjende spelemenner i Setesdal kring 1850.

Dette vil verta um spelemenn, felespel og felor og noko av kvart, helst frå Setesdal, og nokre av minni mine ned gjenom tidene.

Fela er det mest tryllande og det instrument, som hev sterkast tak i folkefantasien.

Eg vart fødd på garden nedre Aakhus i Bygland den 18. desember 1854 av foreldre Daniel Grundeson Aakhus, fødd Frøyraak, og Birgit Eivindsdotter Aakhus, fødd Ose.

Eg minnest frå eg var umlag 4 år. Gamle Knut, dei kalla, heldt seg i Aakhus den tid eg var liten. Ein gong hadde han skore ut ei liti fele av eit trestykke, set taglestrenger på og laga boge åt meg. Det var um hausten eller ut på vinteren; det hadde frose is på ein vasspytt ovanfor husi i Aakhus. Midt uti var ein flat stein; der sette eg meg utpå og spela alt eg orka. Eg hadde vel set einkvar spela, stroke med bogen og fingra.

Då eg hadde sete der til eg var mest stivfrosen, kom mor og gav meg juling. Det var vel ikkje for spelingi si skuld, men fordi eg hadde sete og frose so lenge. Eg kunde vel vera umlag 5 år då. Det var fyrste fela eg hadde, denne som Gamle Knut hadde laga.

So var det sidan ein gong, eg var umlag 10 år, at eg hadde drukke noko sterkt, so eg vart full, som eg au fekk juling for. Dei tvo gongene er dei einaste eg kan minnast, som eg hev fenge juling av nokon.

So hugsar eg ikkje meir um fele eller speling fyrr eg var umlag 12 år gamal. Då, medan eg gjætte, hadde eg ei liti hardingfele som eg hadde kjøpt av Gunnar Huset eller av Oiaf Midbø. Eg minnest å ha kjøpt tvo-tri feler for tri mark stykke; 1 mark var 24 skilling, 5 mark i dalaren, eller 120 skilling.

Gunnar Huset, eller Gunnar Lidi som han no vert kalla, og Olav Nese »der nord« var jamaldra med meg. Me spela alle tri og lærde av kvarandre. Gunnar spela med keiva (heldt fela med høgre handi).

Eg måtte gøyma fela so vel, for mor var so imot at eg skulde verta spelemann. Det var til å ussa seg ut på, og so fyigde det mykje drykk og elende med fela, då visst den tid.

Den fyrste slåttten eg lærde på ein nokso uvand måte var »Gravbakken«, som gjeng på nedstilt bas. Eg visste ikkje noko namn på han då. Men fleire år etterpå fortalde gamle Gunnuv Lidi meg at det var »Gravbakken« etter Peter Strømsing, og at han hadde dansa den slåttten mang ein gong etter Faremoane og Torkjel Aslakson, — dei beste spelemenn som var i dalen den tid.

I Hylestad sokn heldt dei Faremoane — Ola og Tarjei — betre, og lenger ute i dalen heldt dei Torkjel Aslakson best.

Gunvor Besteland fortalde eingong at ho tykte Faremoane spela venare; dei spela meir på finstrengene og Torkjel meir på grovstrengene.

Torkjel levde og døydde i Setesdalen, men Olav Faremo reiste truleg ut or dalen og døydde på Austlandet ein stad. — Telemark vart kalla Austlandet den tid. Tarjei Faremo reiste til Amerika.

Torkjel Aslakson fekk tak i den namngjetne Faremofela, som nokre taterar hadde kome med til Setesdal. Det var nokso rart at Torkjel bytte henne burt att på Nordlandet. — Den tid kalla dei Nordlandet alt vestanfor Setesdal, like til Stavanger.

Um Faremoane, Torkjel Aslakson, Eivind Frøyrak og Nere Nese hev Johannes Skar skrive nokso utførleg.

Eg såg Torkjel Aslakson ein gong; då var han gamal og kruggen. Han døydde av tæring i 1875, 73 år gamal.

Gro Ose, bestemor mi, og mor til Torkjel Aslakson, Joraand, var systkin; det var i den ætti dei var so musikalske.

Eg kan minnst Gunnuv Torsteinson Lidi, som fyrr er nemd. Han var den beste dansemeister som skal ha vore i Setesdal. Han var fødd 1800 og døydde 1890.

Daniel Aakhus, far min, mintest Gunnuv ung. Um sumaren bruka dei mykje å dansa ute. Gunnuv var lett å kjenna i danse-ringen. Han dansa og spente so fælt, ein kunde sjå føtene hans yver danseringen; det var ein sving med deim som var umfram, og

so umåteleg vene fakter. Rundkast spente han like godt til baae sidor.

Han reiste etter heile dalen og dansa.

Mest på same tid som Torkjel Aslakson og Faremoane, levde Knut Knutson Vatnedalen frå Bykle, fødd år 1812, døydd år 1899, 87 år gamal. »Buseten« kalla dei han helst. Han var liten og stillfarande, so kunstig — snikkar, målar og rosemålar.

Det var truleg hardingfele han bruka heile si tid — den einaste i dalen.

Han hadde spela saman med Myllarguten og vore spelemann i fleire brudlaup i Suldal og Røldal. Byklarane hadde den tid mykje samferdsle med Telemark, Røldal og Suldal.

Ånund Nese hadde høyrte Buseten spela ein gong »der sør på Nese« hjå Nere. Han spela so vent, men heller lågt. Elles var mange av slåttane deira nokso like.

Sigrid Nesland tralla so ven ein tull, ho sa det var »Stilleslått« til Buseten. Stilleslått var fyretull, fyrespel eller preiudi. Buseten hadde ei stova på Holen i nordbygdi det siste han levde. — Siste brudlaupet han spela i var på Hoslemo; då gret han og spela; han var gamal då. —

So kjem Gunnuv Gunnarson Gautestad, fødd år 1824, døydd år 1888 av kreft i munnen, 64 år gamal.

Han fekk Gautestad etter far sin, men måtte frå garden og bruka i Vassend og på Senum. Det siste budde han på øvre Skjeggedal i Litle-Tovdal. Han skulde vera god spelemann. Det var helst springarar han spela.

I Evje dansa dei mykje springar den tidi. Eg spelar ein springar etter Gunnuv, som eg kallar »Gautestaen«.

Umlag samstundes levde Torjus Odden på Frøyrak, fødd år 1825, døydd år 1908, 83 år, av alderdom, — og Eivind Grundeson Frøyrak, fødd år 1829, døydd år 1892 av astma, 63 år gamal.

Torjus var slik ein staut og selskapeleg kar; han fordrakk seg aldri, og spela i mange brudlaup. Han var spelemann i brudlaupet åt Birgit Aakhus, syster mi. Ho var gift med Sven Eivindson Møy. I det brudlaupet vart fela åt Torjus sundslegi. Han hadde då bruka henne i 42 brudlaup, og kalla ho »Gulen«; ho let so sterkt.

Torjus spela alle dei gamle slåttane heilt rett, — soleis som dei gjorde alle dei gamle spelemennene som var noko tess.

Den tid var det eit godt høve til å læra slåttar i brudlaupi.

Fela let natt og dag i tri, eller på tridje dagen. Det var som jamnast fleire spelemenn i brudlaupet; og slåttane sette seg so fast, at ein kunde høyra deim i mange dagar etterpå.

Dei hadde 'kje nett nokor mengd med slåttar den tid.

Ingen spelemann i Setesdal hev vel spela i so mange brudlaup som Torjus Odden; han førde seg so fint, Torjus.

Eg var i eit brudlaup der Torjus var spelemann; eg var ikkje konfirméra då. Ein slått song for øyro i mange dagar etter. Eg lærde slåtten, og kallar han »Torjus Oddens minne«.

Eivind Grundeson Frøyraak, farbror min, var 4 år yngre enn Torjus Odden. Dei spela so jamt i hop. Foreldri til Eivind, Grunde og Birgit Frøyraak, hadde føderåd både på Frøyraak og i Aakhus, so dei kunde vera kvar dei vilde. Dei flutte til Aakhus, og Eivind og Olav, yngste borni deira, var med. Desse gutane vart då kalla Eivind og Olav Aakhus. Olav hadde det namnet so lenge han levde.

Eivind gjorde ikkje anna enn spela i mange år. Gjentone kvo:

»Eivind Aakhus er god til spele,
men endå betre er han til bele.
Endå betre er han til fri,
enn han er til klunke på fela si«.

Då han var 25 år gamal var han beste spelemannen i dalen. Men so gifte han seg med Anne Olsdotter Bygland. Ho ervde Risdal i Mykland etter mor si, Signe, som var dotter til Olav Gunleifjell i Tovdal og syster til Nere Ramse, som skulde vera den rikaste bonde i Nedenes amt (no Aust-Agder fylke).

Stortjuven Olav Høyland skulde ein gong ha sagt, at den som fann medelen i ei hol eik i Gunleifjellskogen, vart aldri fatig, og gamle Gunstein Rysli sa: »Den som slepp inn i Gunleifjell-Ramsmedelen, um det er so berre med littlefingeren, vert aldri fatig.«

Då Eivind Frøyraak vart gift, blei det slutt med spelingi. Han fekk ikkje lov til å spela for kona si. Det var ikkje råd. Men då han kom til Risdal, var det ein husmann der som hadde fele, og hjå han løynde han seg burt ein gong imillom og spela.

Medan han var på sitt beste, spela han so svært i eit brudlaup ein gong. Torkjel Aslakson var beden spelemann. So var det nokre som vilde at Torkjel skulde »strjuke han av«, — det vil segja at Torkjel gjeikk inn der Eivind sat, sette seg med sida og

skulde so få folk til å dansa etter sine slåttar. Men Torkjel vilde ikkje; han sa at Eivind spela so godt at han hadde måtte vore ung, um han skulde ha gjort det betre enn han. Torkjel laut vera millom 50 og 60 år gamal då.

Men Eivind Frøyra sette ikkje slike merke etter seg som Torkjel i spel, for som fyrr nemnt: då han vart gift, laut han slutta spela. Sidan kjøpte og selde han gardar og vart ein rik mann.

Medan han var ung, reiste det ein fant (tater), som heitte Johannes Larson. Dei spela so svært på »Varven« ein gong; dei som var der tykte det var plent kaldsleg å høyra.

Fyrr i tidi reiste det so mykje taterar etter Setesdal, og det høvde dei selde gode felor då.

Eivind Frøyra døydde på Kallhovd 1892 av astma, 63 år gamal. Han let etter seg tri svære gardar, so det vart ein til kvar av dei tri sønene hans.

På same tid, eller noko etter, kjem Olav Midbø i Jordalsbø og Nere Nese.

Olav var fødd år 1836, døydde år 1916 av alderdom, 80 år gamal.

No vert det eit umskifte i spelet, dåvisst i Bygland.

Olav Midbø var so huga å læra spela.

»Eg vyrder ikkje å gjeva meg burt til »den vonde«, berre eg kan læra spela,« sa han.

Og god vart han. Han tente i mange år hjå Sven Dale i Tovdal; han var god spelemann. Og hjå Åne Smeland i Gjøvdal var han i 8 år. Åne var ovspelemann. Av desse lærde Olav ei mengd både springarar og gangarar.

Det hende midt i hardaste haustonni at Åne sa til Olav:

»No lyt me inn og hava oss nokre slåttar.«

Den tid hadde Olav so god ei dusifela; dei kalla henne »fantefela«. Åne, som elles alltid bruka hardingfele, spela mykje på Olav si fele.

Olav var ein snild mann, liten av vokster. Fingrane var som klør, og du verdi som han kunde bruka dei! Med bogen var han ikkje fullt so god.

Han spela so naudende vent, men takti var heller sein, allvisst til å dansa etter.

Um våren fyrr enn me reiste frå heii, låg me uppe i Kasin

med buskapen. Kasin hørde då til Aakhus. Og då med eg gjætte, var eg tidt yver til Jordalsbø til Olav Midbø for å læra slåttar av han.

Nere Nese var tvo år yngre enn Olav. Han var fødd 1838 og døydde i 1883 av lungebrand og tæring, 45 år gamal.

Nere reiste i Telemark til dei beste spelemenn: Myllaren, Håvar Gibø, Peter Veum og fleire, og lærde både gangarar og springdansar.

Han var nokso merkeleg, Nere, — både ven og stygg. Han gjekk vent og han gjekk stygt; spelet hans var vent, og det var stygt; men ikkje å tala um anna: Han var ovspelemann.

Han vilde ikkje læra frå seg. Det hende at når han vilde spela um kveldane, gjekk han fyrst rundt husi for å sjå um der var nokon. Det var Olav »der nord på« Nere var redd kunde vera utanfor. Han sa at Olav stal slåttane frå honom.

Nere hadde fenge tak i den fantefela som Eivind Frøyrak hadde ått. Men ho vart sundslegi for han uppe i Jordalsbø. Han hadde ei hardingfele og som var arbeidd av John, far til Eirik Johnsen Helland. Den skulde vera so god, men ho var liti.

Eg kjøpte denne fela av honom for 8 dalar. Då hadde han og den svære Nordgardsfela, som han hadde fenge tak i av Pål T. Nordgarden på Lauvdal. Det var dusifele, men so ven og godt gjord. Ho let so fagert og var so langlydd. Men so fekk Nere ei luna han var so kristeleg, og brende då upp denne svære fela. Det var leidd. Nere sa:

»Eg hev havt dei beste både av hardingfelor og dusifelor, men eg tek dusifela.«

Fyrr han slutta spela, sa han til meg at eg skulde få læra av honom. Eg var ung då, men var burte hjå han nokre gonger. So fekk han ei luna att, og slutta.

Men då eg hadde fare til Amerika år 1872⁸, fekk Nere seg att fela. Då so den siste sjukdomen kom yver han, sende han fela til Jørund Larson i Bergland og bad honom brenna ho upp. Det gjorde han. So døydde Nere år 1883.

Olav Ljostog på Skåmedal var fødd same året som Nere Nese, år 1838.

Dei var soldatar med ein gong på Gråtarmoen ved Skien. Då dei var på heimvegen og fylgde båten til Kristiansand, sette Olav Ljostog seg upp imot Nere både til spela og på karstykke. Men båtfolki kom og heldt styr på deim.

Olav spela berre på dusifele, — i Setesdal kalla dei vanlege felor for dusifelor, i Telemark vart dei ofte kalla flatfelor.

Eivind Møy, systerson min, spela då han var ung, og teikna til verta god spelemann. Han var eingong til Olav Ljostog for å læra dei gamle Setesdals-slåttane, men han fekk honom ikkje til å spela.

For det meste var det so med dei gamle spelemenn i dalen, at når dei kom upp i 40 åri, so vart det lite av med spelingi.

Olav Ljostog døydde 1917 av hjartefeil, 79 år gamal.

Grunde Ommundson Frøyrak levde på same tid. Han var fødd år 1837, døydde i 1889 av giktfeber og tæring, 50 år gamal.

Eg var i brudlaupet til Eivind Gunsteinson Frøyrak og Jori Gunsteinsdotter Langerak. Brudlaupet stod i øvre Søbø. Det var eit med dei finaste brudlaup ein skulde sjå, ikkje fulle folk; allting gjekk so greidt, og folk hadde moro. Grunde Ommundson sat og spela »Gravbakken«. Folk slutta dansa og berre lydde på spelet. Han måtte spela slåtten upp att. Det var skynleg at spelet måtte vera vent.

Då eg var vel 15 år gamal og skulde verta konfirmera, hadde eg so vondt i meg. Ikkje nett nokor syndenaud, men korleis kunde eg gå for altaret og ljuga med å taka upp att dåpslovnaden?

Di nærare det leid, di verre vart det. Ja, den sundagsmorgonen vart det eit umskifte, eg vart umvend. Men so plåga det meg so svært korleis eg skulde vera saman med kameratane mine, og for å vera heilt trygg spela eg ikkje.

Eg spurde far um eg fekk gå på skule. Jau, far skreiv til seminariet på Holt, men etter reglane var eg for ung. Upptakingsprøva skulde vera den 8. august, og eg fyllte ikkje 16 år fyrr enn den 18. desember 1870. Det var anten 17 eller 18 år dei måtte vera for å koma inn på skulen.

Eg reiste likevel til Holt. Den tid var lærarskulen der; og avdi det var berre 9 som vilde inn det året, tok dei meg med.

Våren fyre gjekk Garborg ut, so det var mykje tale um han.

Då det leid utpå vinteren, byrja det religiøse missa taket i hugen min, og eg fekk fatt i ei dusifele og byrja spela noko att. Då um vinteren 1871 var den fransk-tyske krigen.

Eg fekk eksamen um våren. Lærar Arneson sa til meg:

»Du har stått dig godt i eksamen, det du står tilbake i er det praktiske.«

Eg var no berre ein gutunge då. Eg gjekk ikkje meir på skule sidan. Eg reiste heimver, og då eg kom til Nes verk, vart eg i fylgje med Joe Olson, eller Kjempe-Joe, som han mest vart kalla, Joe Uppigard på Austenå og Eivind Danielson Dale i Tovdal; dei hadde vore til Arendal.

Me reiste upp Vegårshei, Åmli og Tovdal. Då tralla Kjempe-Joe so ofte på ein slått, som eg spelar og kallar for »Kjempe-Joe«.

Gunnar Skomakar frå Vrålstad fortalde at han såg medan Kjempe-Joe og Olav Jørundson Helleneset kapp-dansa. Dei var dansemeistrar og kjempor baa. Men var nokon sprekare, so var det Hellenes'n.

Joe slo ihel ein bjørn med øksi. Dei hadde skræmt han ut or hiet, og so møttest Joe og bjørnen i eit skar i fjellet. Då måtte »bamsen« i bakken.

Daniel Aakhus var eingong, medan han var ung, til Hillestad kyrkje i Tovdal. Då kom Kjempe-Joe ridande, huva og kytte like til han var ved kyrkjeborgi. Han svinga hesten so fort, at hesten datt på sida og braut leggen på Joe; men han skreik, kytte og banna like gale, endå han låg der med avbroten fot.

Eg var sidan saman med Joe på ein auksjon på Austenå, og i Såghus i Jordalsbø var me og saman eingong. Det var gjestebod hjå Taral Såghus. Joe var gamal då, so han kunde ikkje gjera dei kast som då han var ung.

Som fyrr fortald, kjøpte eg ei hardingfele av Nere Nese for 8 dalar. Ho skulde vera av dei beste og var gjord av John Eirikson Helland i Bø. Son hans Eirik var nok den beste hardingfelemakar som hev vore. Han fekk stipend av den norske stat for å reisa utanlands og læra felearbeid. Han levde samstundes med Myllarguten. Han døydde 1868, trur eg.

Den tid kjøpte dei dusifelor for 2 og 3 dalar.

Det var lenge fyrr eg tok fela heim til Aakhus. Kunde vei vera 17 år den fyrste gongen eg tok fela inn i husi. Då vart det ein strid millom meg og mor, som er sår å nemna. Fela bar eg på ny-loftet, me kalla, og sat der og spela. Mor såg visst aldri medan eg spela, men hørde det gjorde ho.

Far hadde ikkje imot at eg spela, då han ikkje trudde det var noko vondt med fela.

Sidan var eg fleire gonger aust til Knut Danielson Dale i Tovdal og lærde spel. Knut var 8 år eldre enn meg, og ein flink spelemann. Medan me låg med buskapen på Øy — ein Aakhus-støl umlag halvvégs millom Setesdal og Tovdal — hende det at eg kunde koma til Dale um sundagsmorgonane fyrr enn dei hadde rise upp.

Eg var der um hausten eingong og råka daa ein skulelærer, Tolleiv Jøveland. Han hadde ei umåteleg svær hardingfele, heil som glas, og utstyrd på det finaste. Eg kjøpte ikkje fela då, men ei tid etterpå fekk eg pengar av far og reiste aust og kjøpte fela for 15 dalar. Det var ei av dei beste felor eg hev havt, og visstnok ei av dei beste som hev vore.

So skulde det eingong vera »moro« i Rinden — nordanfor Huset; der var danseflåt då. Olav Lauvli skulde henta fela. Ho låg på ny-loftet attanfor ein sofa. Men korleis det gjekk til, so førde Olav rygg-støde på sofaen ned over fela, og braut henne sund.

Fosskarane var nett komne då og skulde fløyta timber i Otra. Millom dei var Notto i Strøyman og Torjei Grønemyr, skulde vera fagmenn, og lima fela ihop att. Men ho vart aldri sitt same meir.

Ein gong sat eg og spela i Bomhuset, som stod nedanfor vegen på Haugå, umlag beint yverfor der Røykstova eller heradshuset no stend. Glasi stod uppe, men dei hørde fela same gongen både til Hamre og til Libakk.

Eg vilde mest aldri vera spelemann i brudlaup. Det var berre i eitt eg var beden spelemann, og det var i brudlaupet åt Tor Bjørgum.

I brudlaupet til Jørund Greibrok og Birgit, dotter til Eivind Risdal, var Knut Torbjørnson Hovstad beden spelemann. Eg var og i det brudlaupet, og medan eg sat spela, kom Anne, mor til bruri, setjande som eit hardt ver like imot meg. »Aa, er det du!« sa ho, — tenkte visst det var Eivind, mannen hennar, som spela. Kanhenda var spelet vårt mykje likt. Den slått som eg spela då, kalla eg sidan »Eivind Frøyraks minne«. Det er ein gamal god slått.

I denne tidi kjøpte Grundi, bror min, ei ny haringfele av Olav Hegtveit. Den var arbeidd av Elef Jonson Steinkjødalen, bror til Erik Helland.

Medan eg var soldat på Gimlemoen ved Kristiansand, vart eg eingong oppmoda til å spela for general Wergeland. Unggutar

vart me kalla det fyrste året, og hadde då heller stygg uniform. Eg laut få nye klæde då eg skulde spela for generalen.

Eg var ogso i offiseremessa eller brakka og spela for offiserane fleire gonger.

Ein gong hadde dei vitjing av fleire engelske orlogsoffiserar, og eg laut ned og spela for deim. Der hadde dei det svært moro. Dei dansa halling so det berre stod etter. Sers kåt var kaptein Sundby. Der var kaptein Hagerup, kaptein Norgren og mange andre, som nok er døde no.

Dirigenten for brigademusikken var der og ein gong og spela fele. Kapteinen vilde at me skulde drikka »dus«, eg og han, men dirigenten vilde ikkje, — heldt seg vel for god til å vera i lag med ein bondespelemann.

Dei engelske offiserane baud meg til seg på Ernst hotell i byen, men eg gjekk ikkje.

— Frå eg var 18 år til eg var 24 år gamal var mi beste tid til å læra spel. Men eg var so flink til arbeida, fylgde hesten og slo flink t um sumaren, medan me var på heidi, og då hadde eg ikkje fela med.

Men attende til spelemennene:

Etterpå Nere Nese, Olav Midbø og Grunde Omundson Frøy-rak, kom Pål Omundson Frøy-rak, Gunstein Gunsteinson Frøy-rak og Olav Torkjelson Austad, — svære spelemenn alle tri.

Pål Frøy-rak var fødd 1848 og døydde 1926 av alderdom, 78 år gamal. Gunstein Frøy-rak, fødd 1851, døydde 1914 av astma, 63 år gamal. Olav Torkjelson Austad, fødd 1851, døydde 1891 av tæ-ring, 40 år gamal.

Pål og Gunstein Frøy-rak fylgdest heile sitt liv. Pål var berre 3 år eldre. Dei var oppvaksne på kvar sin Frøy-raks-gard, men stovne stod tett innmed kvarandre. Der gjorde dei berre spela. So flutte dei yver til Langerak, kjøpte kvar si helvt av øvre Søbø; der fór dei no med noko arbeid. Sidan reiste dei saman til Amerika og busette seg midt aust for Bumidje, Minnesota, tett innmed einannan. Det vart mindre med spelingi då.

Eg råka dei av og til medan dei var der. Eg var systkinborn med deim bære, og spela mest isaman med deim siste åri eg var i Noreg. Knut Danielson Dale i Tovdal var og systkinborn med Gunstein Frøy-rak, so dei vanka og saman. Han lærde frå seg nokre

springarar; det same gjorde eg. Eg hadde vore noko saman med Nere Nese, og so jamt med Olav Midbø og med Knut Dale, so eg kunde nokre springarar.

Olav Torkjelson Austad, son til Torkjel Aslakson, reiste til Amerika i 1877. Aa du, kor greidt han spela; det var eit under. Truleg var han likso god som far sin; men han spela lågare. Til å spela høgt og sterkt hev det aldri vore maken til Torkjel Aslakson. Båe spela berre gangarar, ikkje springarar, og bruka berre dusifele. Men Olav vart ikkje gamal; han døydde berre 40 år gamal av tæring i Nord Dakota. Eg vakte yver honom dei siste nætene han levde. Me var trimenningar og var saman noko fyrr me reiste til Amerika og. Olav var tri år eldre.

Olav Nese »der nord« var og i same alder. Han spela godt, reiste til Amerika, men tok straks heimatt for å taka imot fars-garden der nord på Nese. So vart han sjuk og døydde straks etter av lever- og galdesjukdom.

Bestemor hans, Valborg, og bestemor mi, Birgit, var baa døtterne til gamle Daniel Aakhus, men hadde ikkje same mor.

Gunnar Lidi lever enno, og spelar framleis. Men elles er mesteparten av jamnaldringane mine døde no og kviler under torva.

I 1877, året fyrr eg reiste til Amerika, var Knut Jonson Helle på amtskulen på Bygland. Han heldt til i Aakhus. Han hadde ikkje byrja spela då, — ikkje hadde han fele og ikkje spela han; men var nokso jamt på »det nye loftet« um kveldane og hørde på medan eg spela. Han fekk vel nokre slåttar og vendsler i hovudet. Um Knut er det fortalt meir utførleg seinare.

So vart det eit umskifte med spelet i Setesdal. Til den tid Frøyra'ane, Olav Torkjelson og eg reiste til Amerika, kunde dei gode spelemenn alle dei gamle slåttane, og spela deim umlag like-eins. Dei lange brudlaupi som varde i fleire dagar, tok til å minka. Det var som fyrr nemnt ei »gull-mine« til å læra slåttar i. Fela let i eitt natt og dag. Det var gjerne fleire spelemenn som skiftet til, men berre *ein beden* spelemann, og han fekk dei fleste pengane. So var det ikkje so svært mange slåttar den tid, anna det var råd tii å læra deim alle saman, og alle hadde høyrte deim frå barns-bein av.

Ein annan ting og: Då bruka dei mykje dusifelor, og dei var

betre å læra av. Spelet vart meir med store, lange drag eller vendsler, so slåttane var betre å få i hovudet. Summe kunde tralla slåttane frå ende til annan. Med hardingfele vart det meir krot og filegrans, som ikkje er so lett å få i hovudet.

Felespel kan liknast med rosemåling. Det byrjar med lange, store rosor, so fyller dei innimillom. Det skal eit visst pass med baa slag, so det ikkje vert for mykje eller for lite. Som ein skog kan vera for tunn, kan han og vera so tett at ein ikkje ser trei.

Eg bruka mest hardingfele, heilt frå eg var liten. No sidan hev eg bruka vanleg fele i fleire år. Til å spela songar som gjeng mykje på ein streng av gongen, er desse betre, tonen vert meir fyldig og målet sterkare enn på hardingfele.

I Setesdal hev dei dansa berre gangar, ikkje springar. Korleis det hev seg, er ikkje godt å segja. Kanhenda klædebunaden hev havt noko å segja; den høver kanskje ikkje so godt til springdans.

Gangar og halling er same musikken og same takti.

I Setesdal og i Telemark bruka dei å segja gangar, men i Numedal, Hallingdal og Valdres sa dei halling. På Hardanger, Voss og Sogn var det vosserrull.

Gangaren vert dansa av eitt eller fleire par; ein gut og ei jente, eller fleire gutar og fleire gjentor. I hallingdansen er det ein eller fleire karar som spring på golvet, spenner, krjuker og kastar seg på alle vis. Det gjævaste med hallingdansen er at dei spenner godt i rundkast. Asbjørn Sorteberg frå Krødsherad spente i rundkast 9 fot, når han var godt på lag.

No byrjar »bydansane« eller runddansen å koma lenger og lenger inni landsbygdene, ialfall so langt som jernbana gjeng. Skal dei no fylgja etter bilane, so vert det snart »runddans« alle stader.

Til Amerika. — Giftarmål og farming. Dei fyrste spelferdene. — „Sigrid“.

I august 1878 fór eg til Amerika, ikkje fullt 24 år gamal. Ein Wilson-båt tok oss yver Nordsjøen til Hull i England. Båten gjekk frå Oslo um kvelden og kom til Kristiansand um morgonen. Då eg kom umbord, vilde eg ned og sjå korleis der såg ut hjå passasjerane. Men du mirakel — for eit syn! Alle var i eitt rom, kvinner, menn og born, i alle slag stillingar; sume »kasta upp« her og andre der, og matkoppar stod utyver heile romet. Eg var glad eg kom meg på dekket att.

Men me var 'kje langt komne på havet fyrr eg måtte ned og leggja meg, og eg gjorde visst mitt til for å gjera det fælt.

Me kom so til Hull, og so vidare med jernbana yver landet til Liverpool. Yver Atlanterhavet fekk me betre båt, og reisi var nokso god. Kom so til New York til Castle Garden; der vart me undersøkt av doktoren. So fór me vidare med jernbana heilt til Fisher, Minnesota, i Red-River-dalen. Fisher ligg ved Red-Lake-River (raud innsjø, elvi) 11 mil søraust frå Grand Forks, N. Dakota. Jernbana gjekk ikkje lenger enn til Fisher, men dei bygde på han til Grand Forks. Eg reiste til Grunde, bror min. Han hadde vore eit års tid i Amerika og hadde kjøpt seg land 3 mil nordaust frå Fisher. Han kjøpte retten av ein som då gav landet attende til staten, og Grunde tok det på seg.

Eg var med og treskte um hausten; åkrane var ikkje so store då. Det var berre 6 år sidan dei fyrste setlarane kom der.

Um vinteren reiste eg upp til Crookston, 11 mil frå Fisher; der arbeidde eg for kosten hjå ein amerikanar heitte Chase (utt. Kjes). Der hadde eg 20 kyr og 1 hest å stella. Samstundes gjekk eg på skule.

Um sumaren arbeidde eg hjå Daniel Ose, som hadde kome

der 6 år fyreåt. Då det leid utpå vinteren vart eg gift med Gro, dotter til Daniel; ho var 5 år yngre enn eg, lett og greid å leva saman med.

Eg kjøpte so land av ein John Johnson for 180 dollars, tett med Red-Lake-River. Landet var $\frac{1}{4}$ section (seksjon), 160 acres (utt. ækre).

Eg selde hardingfela mi til Olav Sørenson for 30 dollars. Det angra eg sidan på. Men eg hadde so mykje arbeid på farmen.

Noko var eg påverka av religionen, og det hev hange med meg heile tidi sidan. —

Men eg vart no meir og meir liberal. Eg trur og liter på Gud, som hev skapt alt og råder for alt. Gudsbegrepet — religionen, som lærer um menneskets samfund med Gud, hev brigdast ned gjenom tidene. Kristendomen, som no er so utbreidd, hadde i dei tidlegare dagar få med seg. Kristus sitt evangelium var jødane ein »forargelse« og grekarane ein »dårskap«. Jødane vilde ha teikn og grekarane søkte visdom.

Men vel 300 år etter Kristus, var kristendomen ei stor makt. Det vart ein svær lærestrid — um Jesu guddom. For å få ende på dette, kalla den romerske keisar Konstantin saman til eit stort kyrkjemøte i Nicæa år 325. Der vart det ordskifta og røysta um spursmålet — um Jesus var Gud og Gud var Jesus. Dei som trudde det, med Athanasius i brodden, vann, og dei som var imot, med Arius som førar, tapte og vart dømde som kjettarar.

No er offertidi longe sidan umme og mirakeltidi likeeins. So meiner sume at religionen må brigdast jamt for å halda stig med kulturutviklingi.

Det er ikkje lenge sidan at krigsguden vart halden for stor og heilag. Di fleire det kunde verta drepne, di betre var det. Ikkje lenger sidan enn i året 1870 sa den tyske herføreraren Moltke, at krigen var heilag. No ser det ut til å vippe med krigsguden. Det er visst ikkje mange no etter heimskrigen 1914—1918 som segjer at krigen er heilag.

Det synest og vera strid millom religion og vitskap. Men skilnaden vert mindre og mindre. Båe segjer at me skal leva rett og gjera rett mot alle både i tankar og i gjerningar. Um ein berre hev tenkt vondt, so hev ein skade av det på sjeli. Syndevegen er vond å ganga, og straffi fær me; naturlovi er misskunslaus.

Dr. Schjelderup segjer: »Både videnskapens og kirkens dogmatisme tilhører en svunnen tid.«

So segjer Garborg:

lov »Me sutrar salmar og bøner gneg,
og mullar og vangilje,
til folk trur dette er livsens veg
og gløymer livsens vilje.«

Det synest vera mange veger for menneski i det religiøse. Dr. Schjelderup skriv: »Vi kan ikke lenger bekjenne oss til troen på Jesu guddom. Gudesønnen fødes ikke til verden, hverken i en Jesus, en Budhas eller en Kristnas skikkelse. Det er menneskenes egen religiøse fantasi som skapte de store religiøse heroer om til guder.«

Bjørnson segjer: »På Guds veie, er der godtfolk går.«

Paulus legg ut Jesu læra paa sin måte og Garborg på sin. Um livet er mange meiningar. Ibsen segjer: »At leve er kamp med trolde i hjertets og hjernens hvelv.«

Dette vart noko av teologi, men nok um det. —

Eg trur ikkje det er det minste gale med spelingi, anten det er slåttar eller salmar. Men allting kan verta misbrukt. Soleis og fela; ho hev sterkt tak i folkefantasien.

Kan so vera at det fylgde mykje drykk og med fela, især fyrr. Spelemannen skulde no hava ein dram so sant det fanst; og mykje var fela med i stygge lag der det vanka drykk og stundom slagsmål. Men det var ogso slik at um det var drykkeilag, so kunde det vera like stygt eller styggare um der ikkje var felespel; dei dansa det heller burt då.

Tidi skifter, det fylgjer ikkje so mykje drykk med fela no som fyrr. Alt vert meir og meir tevling, og ein som drikk kan ikkje koma so langt som ein som ikkje drikk.

Fleire spelemenn hev sagt til meg, at dei kan ikkje skyna eg kunde læra å spela, som ikkje drakk.

Visstnok var det sume som ikkje spela retteleg svært utan dei hadde fenge nokre drammar; då fyst fekk dei ånden. Og skulde det verta rektig grumt, so måtte dei vera fulle, dei som var åhøyrrar og. Kan vera at noko stimulanse under ymse høve kan vera »allright«, likevel.

Eg og kona flutte til farmen fyrste sumaren me var gifte og farma i 9—10 år på prerien, eit lite stykke frå Red-Lake-River. Det var ingen skog der, og heller lågvore land, so flåvatnet gjekk inn-tyver sumestad um våren. Grøden vart då so som so.

Det var kring 3 eng. mil vest til Red River, som renn nord i Canada og byter med Minnesota på aust- og Nord Dakota på vestsida. Landet synest plent flatt, men på Dakota-sida renn eller sig vatnet aust til Red River, og på Minnesota-sida sig vatnet vest etter til Red River. Elvi renn nokso seint.

På baa sidor av Red River og Red Lake River var det betre med skog. Men landet der vart fyrst teke. Det var greidt, dei fyrste som kom der kunde taka landet, so dei fekk nokre acres med skog til husbruk, og resten utyver preriane med $1\frac{1}{2}$ fot svart moldjord på leirbotn ei 40—50 fot ned i jordi. Landet var heilt flatt, ikkje ein stein. Kvar fekk 160 acres på »homestead« fritt. Ein betala nokre få dollars for papiri og kunde då sita i 5 år fyrr ein »prova up« fekk deed (skøyte). I desse 5 åri turvte ein heiler ikkje betala skatt. Skatten var ogso liten då.

Folk som kom der det fyrste hadde mest ikkje pengar. Dei var største-parten unge og i sin beste alder, og fekk mot når dei såg dette overlag gode landet, som kosta so lite å få under plogen.

I det heile byrja folk det fyrste eg kom der å setja seg ned utyver preriane, der det ikkje var skog, serleg vestyver i Dakota. Det var høgre og turrare land der enn på Minnesota-sida — dåvisst når ein kom ut eit stykke frå elvane.

Eg dreiv og farma, hadde fleire hestar. Til å byrja med hadde eg eit par uksar, som eg tamde eller træna til køyreuksar. Det var umlag 9 mil nordvest til Grand Forks, der Red Lake River og Red River renn saman. Byen hev no ca. 15,000 ibuarar. Eg reiste dit og vilde selja uksane. So kom det ein heitte Langseth og vilde hjelpa meg. Han såg eg var grøn o: uvitug, og tenkte til å hjelpa meg å få noko fyre dei. Langseth hadde gjenge universitetet i Oslo og var godt lærd, hadde ei ypparleg bas-sangstemme, men drakk, so han vart berre bundtmakar. Då han so skyna at eg på ingen måte vilde ha han med lenger, sa han: »Ja, gå so då i Guds namn, og i Jon Løylands namn!« Då skulde eg ha tvo sterke med meg.

Jon Nilsen Løyland reiste frå Valle til Amerika berre 17 år gamal. Då han vart vaksen, hadde ingen set hans make so førlagd og

velvaksen; musklane låg som nutor og kurvar etter heile kroppen. Kor han fór, so vart alle merksame på han, for han var ikkje som andre menneske. Når eg såg honom, so var det som eg tenkte at han hørde ikkje til denne jordi, men til ein annan klote med ei onnor slag folkeferd.

Eg kjende ein halling som budde sør for Grand Forks, heitte Karl Rauk. Han var mykje tyngre, vog 550 pund, var 7 fot høg og so umåteleg feit; det byrja ovan til med kjakane og vidka ut ned- yver, so han såg ut som ein veldig kagge. Ein gong gjorde han upp eld i omnen og stod og bøygde seg. Eg såg honom bakantil og kom då i hug ein eiefant.

Men ikkje so med Jon Løyland. Han var berre vanleg feit, men du verdi for ein vokster!

Bror hans, litle Olav Løyland, som lever enno på farmen sør for Grand Forks, var og stor og velvaksen, men likna meir på andre folk. No er han yver 80 år gamal. Han helst eingong med Knut Bjørgulvson medan han var soldat på Gimlemoen. Det var eit under å sjå honom då han var yngre, so stor og førvaksen han var. Eg kunde stå lange stundene og stira på han; det var moro sjå slik ein skapning.

Med Jon vart det mest for mykje av det gode. Han var lysta på kjempestykke og, men kva kunde det hjelpe. Kven det var, so tok han deim med dei lange armane sine og klemde deim inn i fanget sitt, og heldt deim der som i eit skruvestad, so dei fekk aldri ledd seg. Dei var berre indarleg glade dei slapp frå det med det. Korleis vilde det ha set ut um han hadde slege, og kva nytta det å slå på han? Nei, det måtte iallfall ha vore ei tungvikt-kjempe av dei som trenar i mange år og slæst for pengar.

Alle dei Løylands-karane var gilde folk; dei stod seg godt og var mykje avhaldne i grannelaget. Dei var 7 brør, alle i Amerika og alle store.

Det er visst berre litle Olav og Tarjei som lever no; alle var busette 8 a 9 eng. mil sør frå Grand Forks på Dakota-sida.

Det var nokre som tala um Jon Løyland eingong, og nemnde då at han var gift. Då var det ei gjente i konfirmasjonsalderen, dotter til Hallvor Hallvorson, som sa so truskuldig: »Å, nei, kven torer hava han!«

Medan eg byrja å farma og frametter tok det til å gå store ord um Red River dalen. Fleire norske, som hadde sett seg ned

lenger sør i Minnesota, Wisconsin og Iowa, kom dit. Mange av deim hadde pengar og røynsla dertil. Dei freista å få tak i mykje land. Sume av deim som kom beint frå Noreg, tykte at $\frac{1}{4}$ section — 160 acres — var flust. Det er umlag 4 mål i 1 acre, $\frac{1}{4}$ land er 160 acres. Det vil soleis verta 640 mål.

På den fyrste farmen eg hadde vart dei 4 eldste borni mine fødde: Daniel, Dan, Gunstein og Birgit. Der døydde Gunstein den 2. mars 1885 av strjupehoste — ikkje fullt 2 år gamal. Det var so vondt.

Um nokre år sprang det upp ein by inni bukti ved innsjøen Superior, som kallast Superior og ligg på Wisconsin-sida, beint yver frå Duluth, som ligg på Minnesota-sida.

Mange tenkte det skulde verta reist ein storby. Ei mengd folk styrmdde til frå alle kantar for å kjøpa tufter (eng.: lots). Eg skulde og prøva lukka. Kva forstand hadde eg på slikt? Eg var grøn (eng.: green) og uvitug i so måte. »Av skade blir man vis, men ikke rik.« Eg kjøpte 6 tufter i utkanten av byen for 1600 dollars. Superior ligg vel 300 mil aust for Grand Forks.

Men det varde ikkje lenge fyrr enn eigedomane gjekk ned i pris. Eg hadde soleis vore betre faren um eg aldri hadde kjøpt tuftene. I mange år betala eg soleis 60 dollars i skatt, lenge 40 dollars, og dei siste åri millom 20 og 30 dollars; i alt hadde eg desse tuftene ca. 31 år.

Mange var det som tapte store pengar. Eg kjende ein sakfører Frank Ross, som tapte alt han åtte, 100,000 dollars.

Eg tapte og alt eg åtte. Då eg hadde havt desse tuftene i 31 år, bytte eg deim burt i land nørdest i Minnesota og gav 700 dollars i byte.

Det var vel 10 år sidan landprisane var so høge. Landi vart då rekna i 2500 dollars. No hev eg betala dei 8 fyrste skattane med umlag 70 dollars tii året. Dei tvo siste år millom 60 og 70 dollars.

I 1928 baud eg burt landet for 500 dollars, men kunde ikkje få det. Ingen vilde kjøpa land no, og då visst ikkje i utkanten. Farming hev ikkje lønt seg vidare dei siste åri. I Noreg er det noko liknande, men jordprisane held seg betre enn i Amerika.

Det kan no ikkje vera av so stor interesse, men det er svært alt det eg hev betala ut i rentor og skattar, fleire tusund dollars.

Eit par farmar som eg selde, ein 1927 og ein 1928, tapte eg

mange pengar på. So eg hev fenge nok av nedgangstidene, som byrja ei stund etter heimskrigen.

Hadde eg berre spela, vilde det ha vore mykje betre.

— So attende til då eg selde den fyrste farmen og kjøpte tuftene i Superior.

Eg hadde ikkje enno betala alt for tuftene; um eg det hadde gjort, hadde eg berre havt att 100 dollars.

Då reiste eg med huslyden på vestkysten til Portland, Seattle og Spokane. Der var eg umlag eit år. So fór eg attende til Red River dalen; hadde ingen ting, men var skuldig fleire hundrad dollars. Der budde me i eit lite hus i Red River skogen.

Då var det eg byrja tenkja på fela att. Men um eg var nokso god spelemann då eg reiste frå Noreg, so hadde eg halde upp for lenge. Då eg hadde selt hardingfela, var det 5 år som eg ikkje hadde fele. Fekk so tak i ei dusifele, men var framleis flink til å arbeida, so det vart ikkje stort av med spelingi.

I det bilet døydde far min, Daniel Grundeson Aakhus, 10. januar 1891, vel 68 år gamal.

Den fyrste konserten eg heldt var i Mc. Intosh, Minnesota. Det var ein rar konsert. Då me hadde vore i husi i Red River-skogen 2 år, flutte me til Crookston, ein by 11 mil søraust frå Fisher, 26 mil frå Grand Forks. Der var me i 2 år. Eg arbeidde imillom på eit sagbruk, hadde 2 dollars dagen.

Medan me var der, reiste eg på speling nedyver heilt til Chicago; der var heimssjået då i 1893. Eg spela fleire stader, soleis i Galesville, Wisconsin. Der var nokso mange norske.

Etter konserten hadde O. Straumsnes frå Vrådal sendt til »Decorah-Posten« dette stykket:

Hr. Redaktør.

Byen Galesville blev ikke lidet overrasket den 25. August med en over al Maade dygtig norsk Violinspiller ved Navn Aakhus fra Red-River-Dalen, som nu reiser omkring og holder Konserter.

Eivind Aakhus, der kom her over til Amerika for flere Aar siden, var bekjendt for sin Musik og sit musikalske Anlæg i vide Kredse i Norge, men dog allermest yndet i sin Hjembygd Sætersdalen. Det er en Mand med et godt Væsen og tiltalende Ydre, beskednen i sin Færd og overlegen i sin Kunst. Begeistrede vare de alle de Nordmænd, som var tilstede for at høre de underskønne Toner fra de norske Hjem, som Aakhus lokkede frem af sit Instrument — Hardangerviolinen.

De norske Minder han lokked frem,
 Med kjendte Toner fra fjerne Hjem,
 Fossens Brusen og Fuglesang
 Og Lokketoner paa Sætervang
 Af de norske Budeier.
 Gjedens Brægen og Bjeldeklang,
 Fossegrimen bag Kværnens Sang,
 Huldreslaatter og Tussekvad,
 Da han sad under Fjøset glad.
 Julegrøden han havde faat,
 Derfor han sang saa hjertelig godt.
 Skjoldmøernes Slaatter tre
 Strauk han fint paa Fela si.
 Varme Kjendsler i Hugen rann,
 Dette er guten som spela kan.
 Haandklap og Jubel fra alle lød,
 Før han Musikken den Aften afbrød.

O. Strømsnes.

So spela eg ogso i Manitowoc; der var eg gjest hjå pastor J. Haugen.

Frå Manitowoc, Wis., vart skrive til »Skandinavien«:

Den 11. og 19. f. M. havde vi en behagelig Afveksling i den ellers saa rolige Tilværelse vi Nordmænd fører her i Manitowoc, idet Fjeldspillemanden Mr. Eivind Aakhus fra Red River Dalen gav 2 Koncerter i Operahuset hersteds. Det var en udsøgt Nydelse at høre de hjemlige Melodier saa mesterligt spillet paa vort Nationalinstrument »Hardangerfelen«, og der var kun en Mening blandt Tilhørerne om, at han kan stilles ved Siden af selve Møllergutten med Hensyn til Fylde og Skjønhed i Foredraget.

Af hans righoldige Program vil jeg nævne Juringen (Jætergutten), som blev fortrinlig udført. Det er forbausende, hvor naturtro han paa Violinen kan gjengive de forskellige to- og firbenede Dyrs Lyd, og det røber et grundigt og forstaaelsesfuldt Kjendskab til Naturen tilligemed et fint Øre for Musik.

»Ein Klunkar« og »Sæbygjen« er et Væld af Toner, der fremført paa en saa mesterlig Maade, som af Mr. Aakhus indbragte ham meget og fortjent Bifald, og tilsidst vil jeg omtale hans »Kjyrkjaklokketullen«, en nydelig Komposition over Klokkeklang og Orgelspil, saaledes som det opfattes af en Mand, der for første Gang hører det i en Kirke.

Sit Spil ledsaget han med en kort, humoristisk Forklaring af Stykkernes Indhold og Historie, der fortalt i det sætersdalske Maal bidrog sit til at øge Fornøielsen. Mit Ønske er, at hvor han kommer, bør saa mange Nordmænd og Kvinder som muligt benytte

Leiligheden til at høre ægte norsk Violinspil, der saa ofte i det fjerne gamle Land har frydet vort Øre og som her i Landet lyder dobbelt vakkert.

P. V. A.

Eg fór so upp til Gjerpen, nokre mils veg; var der gjest hjå pastor Alfsen. Vidare kom eg til Valdres. Folk tykte so gildt i grannelaget der at eg kom rundt til deim.

Eg vitja ogso Chicago, og var på utstillingi der. Det var stor stas då. I den italienske delen såg eg ei italiensk fele med 4 understrenger, likeeins som ei norsk hardingfele. Eg var ikkje slik fagmann på fele då som no, so eg hadde ikkje greide på kor gamal ho var, um det var mange eller få som hadde bruka ho, eller kva tid.

Eg var umlag ei vike på utstillingi. So drog eg nordyver att. Den tid hadde eg ikkje god fele. Hende det at eg råka ein som syntes ha betre fele enn eg, so handla me; men alltid laut eg gjeva i byte. Når eg so hadde havt den eine ei stund, syntes eg ho var ikkje betre enn den eg bytte burt. Den eine kunde vera betre i ein ting, den andre i eitkvart anna.

Då eg kom heim att, gjekk Pål Sørenson og Sven Torbjørnson Lien »god« for meg, so eg fekk pengar til å kjøpa 40 acres jernbaneland inni Red River-skogen, nokso nær Byglands kyrkje og Byglands skulehus.

Der hadde vore mykje skog, helst eik og alm. Men farmarane hadde no teke mykje; det var ikkje so nøgje med det den tid. Jordi var svært god, av den beste; men det kosta ikkje so lite å rydja upp. Dei svære eik- og almestuvane rotna seint, allvisst eikestuvane, og dei var tunge å få upp. Men eg tok det smått, noko kvart år.

Eg gav ca. 700 dollars for dei 40 acres. Nokre år seinare kjøpte eg 40 acres til for 900 dollars. Her var all skogen teken, berre stuvane stod att. Desse 80 acres låg like i hop. Det var den einaste gode spekulasjonen eg hev gjort. Eg fekk upp hus, hadde kyr og rudde upp på det gode landet jamt. Eg tykte so gildt i dette landet, og der levde eg og huslyden kanskje nokre av dei lukkelegaste dagar.

I 1916 selde eg dette landet, men trega på det. Det var so godt oppruddt. Og elles var det lett å ha fenge leigt det burt til grannane. Sume av deim hadde heller små farmar der inne i skogen.

I 1893 døydde syster mi Birgit i Noreg. Ho var gift med Sven Møy, og vart 42 år gamal. Det var 5 born etter henne. Aile er i Noreg so nær som Torbjørg, som er i Portland, Oregon, U. S. A.

Eg byrja reisa på speling meir og meir; køyrde med hest og ei liti vogn (eng.: buggy), når eg var ute på ferdene. Fortenesta vart betre alt ført. Eg vart meir kjend og betre til spela og. Men eg var nøydd til å gjera ikkje so lite tungarbeid innimillom.

1894 I 1904 vart det eit stort umslag for meg. Eg hadde fyrr råka Lars Fykerud fleire vendor. Lars hadde so umåteleg god ei fele, heitte »Sigrid«. Men det var ikkje tale um for nokon å få kjøpa henne.

Ein gong råka eg honom i Decorah, då hadde Lars spela mest yver alt i dei norske bygdelagi og var huga heim til Noreg att. Med same me råkast, sa Lars: »Ja, no var det godt me møttest; no skal du få kjøpt »Sigrid« for 100 dollars, for no vil eg til Noreg.» Det vart visst ikkje noko tale um prisen, men eg hadde ikkje 100 dollars på meg. So skulde me ut og spela nokre konserter til eg fekk tak i pengar.

Ja, me reiste nordyver til Mabel og Harmony i Fildmore County. Me hadde store plakatar bae tvo. Eg fyllte deim ut, klistra deim saman og fekk dei upp rundt i byen. For hallen måtte me betala 3 dollars. Fyrste gongen tok me inn 3 dollars og 25 cents. Då me so hadde betala hallen, fekk me 25 cents til beste. Me freista ein gong til, men det gjekk ikkje stort likare då.

Eg telegrafera so til Sandaker i Fisher, um han vilde senda meg pengar; eg hadde ikkje pengar i banken hans, men me var godt kjende, og Sandaker sende pengane.

So skildest Lars og eg. Det er ikkje ofte eg hev vore so glad.

Lars Fykerud kom berre til Stoughton, Wis., til bror sin Hans, og vart i Amerika i mange år endå. Han var so huga koma til Noreg. So fylgde Hans honom til Chicago og fekk honom greidt på veg.

Same året, 7. oktober 1894, døydde dotter mi Birgit av strjupheoste, noko yver 7 år gamal. Det var likeeins som med Gunstein, son min, som fyrr er nemnd. Dei var sjuke eit par dagar. Doktorane kunde ikkje hjelpa den tid. Det var so vondt.

So kjem 1895. Det var visst mange ting som kunde vore interessant, men det er lenge sidan, og eg minnest berre sumt. Og eg tenkte ikkje den tid at eg kom til å skriva ned noko.

Etter ein konsert eg heldt i Morhead, Minnesota, vart det skrive:

»Da Eivind Aakhus var færdig med sit Spil paa Fraternety Hall i Søndags, gik Folk nynnende og sang:

Aakhus han spiller
Kvidder og Triller,
Springdans og Halling herlig og nett;
Buen og Felen
Kroppen og Sjælen
støbt er i ham til ett.
Hilsen blev bragt ved Tonernes Væld
hoilydt fra Dale, Fjorde og Fjeld.
Landsmand vor brave,
Tak skal han have —
ham følge Fryd og Held!

Um hausten år ~~1905~~ ¹⁸⁹⁵ kom eg saman med Alexander Bull, son til Ole Bull.

I Minneapolis byrja nokre norske med sakførar Arctander i brodden å tenkja på aa reisa eit minnesmerke yver Ole Bull. Pengane var det viktugaste spursmålet.

Til å byrja med fekk dei til tvo større konsertar. Dei fekk Alexander Bull yver frå Noreg til å spela fele; han hadde Ole Bull sin Guarnerius-violin. Sarah Bull, enkja etter Ole Bull, skulde spela piano. Ho budde i Cambridge, ein forstad til Boston. Elles var det fleire av dei beste violinistar, pianistar og songarar som skulde vera med i konserten.

Eg reiste til Minneapolis for å høyra på; det varde tvo kvel-dar. Ei mengd folk var samla, so det kom visst inn mange pengar. Ein bilethoggar, Fjelde, hadde alt byrja å modellera på stytta. Og Alexander gjekk kvar dag og hjelppte Fjelde å få henne so lik far sin som mogeleg.

Då ho var ferdig, var ho visst so lik Ole Bull som ho kunde vera. Ho stend i Loning Park i Minneapolis.

Eg råka då Alexander Bull. Det var einkvan som hadde rådd Alexander til å reisa saman med meg ut i nordvesten og gjeva nokre konsertar. Eg var godt kjend allestad.

Jau, me vart samde um at me skulde prøva 7 av dei beste plassane i Red River dalen: Fergus Falls, Forgo, Grand Forks, Crookston, Grafton, Hillsboro og Mayville.

Eg kunde so kva eg vilde, anten sikra Alexander 40 dollars

fritt etter kvar konsert, eller at eg fekk $\frac{1}{3}$ av nettoinnkoma og Alexander $\frac{2}{3}$. Eg hadde ikkje so god greide på dette då, hadde reist mest åleine, men eg valde å taka $\frac{1}{3}$ av netto-fortenesta.

Då me hadde halde dei 7 konsertane, hadde me 1100 dollars i netto, etter at me hadde betala lokali, songarina og pianisten. Frk. Holmbo song.

I Grand Forks tok me inn 300 dollars, men der gav me $\frac{1}{3}$ — 100 dollars — for Operahuset. Båe var me svært nøgde med turen.

Det er klårt at det var Alexander Bull som drog meste folket. Alle lika å sjå og høyra son til Ole Bull — spela på Ole Bull sin Guarnerius-violin — »Sæterbesøget« og »En moders bøn«, Ole Bulls komposisjonar.

Det var ikkje so mange som var vande med den fin-fine musikken som Aleksander bruka. Han visste og vel at han ikkje var so god som far sin.

Sume sa etterpå konsertane: »Eg lika Aakhus'en betre enn Bull'en.«

Sidan spela Alexander og eg saman heile vinteren 1896, både i små og større byar i dei norske strok. Alexander reiste til Noreg kvar vår, men kom tilbake til Amerika kvar haust og heldt konsertar fleire vintrar frammyver.

Eg var med berre den fyrste turen. Det var two kvinner som fylgde Alexander sidan; den eine song og den andre spela piano.

Ei av deim fortalde morosame stubbar innimillom på engelsk. Det vart billegare dette, han betala deim for månaden.

Vinteren 1896 var interessant for meg. Me hadde overfylt hus og tenté godt.

Det var so moro når Alexander fortalde um far sin, Ole Bull. Eg spurde honom eingong um han trudde far hans hadde vore betre til spela um han hadde gjenge gjennom eit konservatorium. Han svara:

»Ja, kanskje og kanskje ikke, for med den sterke natur hadde han kanskje bare blidt opmælt«.

Eg spurde kva var det mest sereigne med farens spil.

»Aa, far sang paa violinen,« svara han.

Eg spurde vidare kva som var mest sermerkt med Paganini's spil.

»Aa, Paganini satte alting paa spidsen«.

Det vil segja, at han spela alt med den største tekniske kunst,

som det kunde verta spela på. Dei levde på same tid, men Paganini døydde fyre Ole Bull.

Alexander Bull var sannferdig. Han heldt far sin for ein av dei største violinistar, hadde feira mangein triumf og tent mange pengar, men gjekk ikkje berre på rosor. Han hadde sine motgonger som andre dødelege. Han tykte leit då den store tyske musikaren Spohr sa at Bull »spilte med følelse, men monotont og uten dannet smak«.

Fyrste kona til Ole Bull var fransk. Ho døydde i Oslo 1862. Då var Bull i Paris. Son hans, Thorvald, var sjømann. Han datt ned or masti og slo seg ihel i Millomhavet. Han vart gravlagt på Malta 1863. Då var Bull i Tyskland. Bull kjøpte ei stor landstrekning i Pennsylvania, U. S. A., og tapte alle sine pengar. Siste gong han kom til Paris, fekk han ei kald velkomsthelsing. Alex. sa at far hans var tilbøieleg til å vilja vera martyr, tykte han var forfylgd stundom.

Då Alexander var konfirmera eller ei stund etter, vart han send yver til Amerika for å finna far sin. Han hadde ikkje skrive heim på 3 år. Det var då det hadde gjenge so gale for Bull med landet han kjøpte i Pennsylvania.

Då Alex. kom til New York, fekk han greide på ein sakfører Ole Bull hadde havt. Av honom fekk han greide på at far hans var i Albany i staten New York. Ole Bull var ikkje frisk då; han hørde ikkje som han skulde. Det hende då at han spela so stygt, at Alex. måtte gå ut. Han kom yver det att og vart frisk. Sidan vart Alex. nokso mykje med far sin, alt til 1870. Då gifte faren seg med Sarah Thorpe i Euclaire, Wis., ei ung jente. Bull var då 60 år og hadde vore enkemann i 8 år.

Då kom Ole Bull »under tøffelen«; han var ikkje fri mann lenger. So sa Alex. Dei 10 siste åri han levde, budde han mest i Madison, Wis. Der hadde han hus. No eig staten Wis. det og brukar det til guvernørbustad. 12 år fyrr han døydde gav han si Guarnerius-fele til Alex. Sidan bruka han ei Amati-fele. Han hadde ogso ei Gaspar Da Salo-fele med englehovud, den var den dyraste han hadde, men han bruka ho ikkje på konsertane. Ho var litt veik i stiliepinnane, men hadde ein vidunderleg god ters. Han hadde eingong selt tvo Cremoneser-felor i England. Det trega han på.

Då Ole Bull vart sjuk av magekreft og han skyna det vart døden, reiste han til Noreg til Lysøy ved Bergen. Der hadde han villa. Han fekk »dø i sitt land« 1880, 70½ år gamal. Det var ei stor og vakker likferd. Ein stor dampskibsflote førde liket til Bergen; der vart han gravlagd. So var endelykti av ein stor manns

liv. Dei tvo felone hans, Amati-fela og Gaspar Da Salo-fela, låg etter han. Enkja Sarah Bull hadde dei. Fleire år etter, då Ole Bull si stytte vart avsløra i Bergen, gav ho Gaspar Da Salo-fela til Bergen. Ho ligg på Bergens Kunstindustrimuseum. Både Sarah Bull og dotteri Olea Bull er døde for lenge sidan. Amati-fela er truleg i Sarahs ætt.

Medan eg var saman med Alexander Bull, var det nokso ofte at me vart bedne ut etterpå konsertane. Eg lika det ikkje. Både vart det nokso seint um kveldane, og eg passa ikkje rett i dei lagi. Men Alex. vilde alltid so gjerne hava meg med. Han sa: »Jeg synes du er som en far for mig.«

Det hende at sume slo utum med Alex. at han skulde ikkje hava meg med på konsertane, slik ein bondespelemann. Men han tok alltid parti med meg.

Det var eingong ein violinist, Lampe, som låg og gnog um dette med Alex. Alex. var alltid høvisk i si framferd, men han vart so inderleg lei av dette gnålet åt Lampe at han sa:

»Aakhus er som far, det store furutre, de andre er som pottplanter.«

Sidan slapp han Lampe.

Stundom etter me hadde vore i selskap, spurde Alex.: »Holdt jeg foredrag om Sarah Bull?« Han var so harm på henne.

Mange spurde honom um det var sant alt dei hadde lese og høyrte um far hans. Det var tidt han svara, at det var ikkje rett alt, men yverdriving.

Eg spurde honom eingong um han vilde selja Guarnerius-fela si. Han svara: »Å, jeg vet ikke, får jeg 3000 dollars, så kanskje jeg skulde selge den.«

No er det 34 år sidan, og fela vil soleis vera verd mange gonger so mykje.

Alex. var sparsam. Han var eigar av umlag 20,000 dollariars då eg var saman med honom.

Eg fekk ein feleboge av Alex., gjord av Thames i Paris umlag 1880. Han hadde kosta 40 franc, og er som han skulde vera levande.

»Nordmanden« i Grand Forks, Nord Dakota, skreiv 1896:

Eivind Aakhus.

Det norske Folk er musikalsk anlagt, og blandt Utflytterfolket har fremstaaet ikke saa faa musikalske Talenter.

En af de mest bekjendte er Violinisten Eivind Aakhus, der nu bor i Nærheden af Grand Forks.

Hr. Aakhus er født 18. December 1854 nær Byglands Kirke i Sætersdalen. Hans Slægt har fra umindelige Tider været musikalsk anlagt.

Blandt de mest begavede af Slægten kan nævnes den bekjendte Torkjel Aslakson Austad.

Allerede fra Barnsben af viste Eivind Hug til Felen. Længe blev han holdt fra at spille, men han lavede Violiner af alt muligt og spillede ude i Skogen, naar han gjætede. Han var sammen med Spillemand som Olav Midbø, Nere Nese og Knut Danielson Dale i Tovdal. Nere Nese havde været sammen med Møllergutten. Udenom Sætersdalen kom ikke Eivind undtagen naar han var paa Gimlemoen ved Kristianssand og exercerede. Hans musikalske Begavelse blev snart kjendt, og han maatte (hvad der ansaaes for en stor Ære) spille for General Wergeland, hvorfor han fik ny Uniform og ved flere Anledninger maatte han spille for Kapteinerne. Paa Excer-pladsen var Eivind den sprækeste Kar af mange Hundrede, saa man saa op til ham som en Kjæmpe.

Men Forholdene blev for trange for det unge Geni, hvorfor han i 24 Aars Alderen udvandrede til Amerika. Han kom til Red-River-Dalen, giftede sig og tog fat paa at farme. Felen sin solgte han for 30 Dollars, og i 5 Aar fornægtede han sine Tilbøieligheder og var uden Violin. Men saa længe han maatte stræve med Farmen blev det ikke stort af Spillingen. Slig gik det i 10—11 Aar. Da solgte han Farmen og købte Byeiendom i Superior. Et Aars Tid tilbragte han paa Stillehavskysten, hvorefter han igjen returnerede til Red-River-Dalen. Da han nu havde mindre at bestille, tog han igjen fat paa Felen. Han kom sammen med de dygtigste Spillemand, Valdresen Knut Sjaahheim og Telemarkingens Lars Fykerud. Da vaagnede Lysten paany for Felen, og han tog fat igjen for Alvor. Af Fykerud købte han Møllerguttens udmærkede Violin for en betydelig Pris, men den er ogsaa en af de bedste Violiner der existerer. I de senere Aar har han af og til holdt Koncerter, og overalt har han gjort Lykke. Han behandler sit Instrument paa en mesterlig Maade, og der er en Naturfriskhed og Djervhed i hans Spil, der tiltaler alle og griber.

I December ifjor overvar han de to store Koncerter, der holdtes i Minneapolis til Indtægt for Ole Bulls Monument. Her traf han Alexander Bull, der blev saa indtagen i hans Spil, at de slog Følge og foretog en længere Koncertturné rundt i Vestens Byer. Overalt mødte de Velvilje, og Hr. Aakhus høstet sin Del af Bifaldet.

Hvad Hr. Aakhus især dyrker er den norske Nationalmusik. Han har paa egen Haand arbejdet sig op, til han nu staar som den fornemste Repræsentant for denne Musik, ja er Møllerguttens Arvtager.

Den Sukces, som han gjorde paa sidste Turné vil forhaabent-

lig bringe ham til helt at ofre sig for sin Kunst. Han har gjort den norske Nationalmusik populær blandt vort Folk her, og gjenopvækket Sansen for den paany, og hans deilige »Fossegrimen« vil til alle Tider mindes. Han er afgjort Afholdsmand og er meget energisk, saa han fremdeles er udviklingsdygtig, og alle Nordmænd her i Landet vil med Interesse følge hans Karriere.

Redaktør Evensen i Superior skreiv 1897 um Eivind Aakhus. Han var eingong redaktør og eigar av bladet »Varden« i La Crosse, Wis., i 1890-åri:

Er nogen vakt til at spille ren Nationalmusik kunstnerisk. saa er det Eivind Aakhus. Det er Langfelen til Saga-Landet med sine Eventyr og Slaatter, sin Huldre- og Nissedans og den bjergtagne Prinsesse, som synger sig frem fra denne tusindaarige Violin, mens Buen i sikre og kraftige Strøg lokker Tonerne frem paa Huldre-instrumentet. Er Møllergutten til at blive gjengivet i fri naturlig Kunst, saa har Aakhus naaet Maalet, og den skjønssomme Kritikker vil vist erkjende at han har naaet til at staa ved hans Side, om ikke høiere.

I Landsmænd, som kjender gamle Norges storslagne Natur, som vil have gjengivet den glade Fuglekvitren, Gjøgens ku-ku, forstillende at der er Vaar, nu falder det gamle og bryder Vinterens Baand og Tvang, saa maa du høre Kunstneren Eivind Aakhus spille.

Vil du høre Bjelderne fra Fjeldlien, naar Bølingen skal hjem om Kvelden, høre Luren med sit tusindfoldige Ekko bortgjennem Dalen, saa gaa og hør Aakhus.

Vil du drages og lokkes ind paa den Plet, hvor du fødtes og legede som Barn, hvor den første og rene Kjærlighed fik Liv, saa sørg for at møde op ved Aakhus's Koncert, og du skal faa Landkjending.

T. S. Nordgård skreiv um konserten i Moorhead, Minnesota, 1897:

Violinisten Eivind Aakhus og Hallingdanseren Asbjørn Sorteberg gav os en Koncert med Opvisning af ægte Hallingdans sidste Torsdag, og begge Dele var i Sandhed værd baade at se og høre. Hr. Aakhus hører til det eiendommelige Kuld af sjældne og merkelige Naturbegavelser, som det i de senere Aar er faldet i Norges Lod at frembringe og hvis Navn som Kunstner med rette fortjener at nævnes. Baade de skandinaviske og amerikanske Blade har da ogsaa overalt, hvor han har optraadt, omtalt hans Spil paa en meget anerkjendende Maade, og da Hr. Aakhus endnu er en Mand i sin bedste Alder, kan der ikke være nogen Tvil om, at han jo maa have en lys Fremtid for sig. Hans Landsmænd og Landsmandinder her i Landet vil derfor sikkerlig nok, ligesom Tilfældet var ved denne hans sidste Koncert i Moorhead, flokkes for at mødes med ham og

høre de vidunderlige Toner denne Naturkunstner kan fremlokke af sin Hardangerviolin »Sigrid«, og saaledes hjælpe til at hævde det Ry Nordmændene har skabt sig paa Kunstens Omraade.

Her min Tak fordi du fremtryllede fra »Sigrid« »Sæterbesøget«, »Fossegrimen«, »Budeiens Lokketoner« og »Ifjor gjæt' eg Gjeitan«.

Med bedste Ønsker forbliver jeg

din

T. S. Nordgaard.

Dr. Olav H. Rysstad i Grand Forks, N. Dakota, skreiv då han var student:

Til Eivind Aakhus.

Langt mot nord der Fjellet gjøymmer
Bleikna Draumar, Leik og Laat, —
Langt mot nord, der Nuten bøygjer
Ydmygt seg mot Himlen blaa.
Otrø durar — vilt seg kastar —
Stup yv' Stup med Skum og Sprøyt,
Skvulpar stilt kring grøne Bakkar,
Duren tagnar og er gløymd.

Her upp i Dalen i blomkrynte Eng
Der Ungdom er Skjoldmøy paa bivrande Streng,
Der Lengten seg laugar i tagnande Graat,
Der Hugjen seg svingar i villaste Braak,
Der Livsmot er graatkvalt,
Der Von veks seg vill —
Denne Sæbyggen lærde det evige Spil.

Mang ein hev vel end i Minni
Myllargutens norske Spil,
Naar ho »Sigrid« laag mot Kjinni,
Song um Elskhug — song seg vill,
Ljodi aukar, Strengjen dirrar,
Græt og syng som aldrig fyr,
Tvil og Von i Lufti virvlar,
Trengjer gjennom stengde Dyr (∴ dør eller dønn).

Slikt eit Ljod eg aldri høyrd,
Livets Twil og Sjelenaud,
I kvarannas Armar drøymde,
Lengt og Trods mot Himlen strauk.
Og imillom alt det kviskrar,
Stilt og mjukt kring Kjinni stryk,
Trøyste saare Hugjen lindrar
Etter Not som Morgongry.

Halling paa Halling yv' Strengjen der dansar,
 Det kaataste Spret du paa Teli ska sjaa.
 So raudleite gjentur fraa Leiken det kastar
 So hugvarme Straalur fraa Augur so blaa.
 Og »Sigrid« ho kved, ho deg dreg tilbake
 Til hugstore, livsfriske minnerike Dage.
 So kjem der ei Song — aa so sutfull og tungsam!
 »Skjærsommersongen« — og Taara ho renn.

Det brenn inn i Sjeli so livssaare Tankar,
 Som livet fyr Fuglen med avbroten Veng.
 Men Graaten vel svarar den saarpinte Sjel,
 Og sælast er Minnet, om det som var kjær.
 Men Springdansen let seg i Solskinet kastar,
 Og Tateren svingar seg mjuk som ein Katt,
 So finn me oss att millom angande Blomar,
 Fuglekvittr og Bjølleklang kring solblanke Vatn.
 Og Hjuringens dragande, lokkande Ljod —
 Og Kveldsolis signande Fred yver Jord.
 Tonane fraa Klokka i Kyrkja mot Himlen,
 Langdregne, trykkjande, lyftande, stilt.
 Salma fraa Orgelet — alt dette femner
 Og kryster deg inn imot Bringa so mildt.
 Atter du ser deg i Kyrkja, den gamle,
 Sundagsklæd Smaagut og Smaagjente gange.
 Sovidt bert er Tonan fraa Sæbygjen tagna,
 So kastar seg Skumsprøyt mot Himelens Sky.
 Og utifraa Kampen som Graat du kan høyra,
 Som tvinga tilbake i Trods fram seg bryt. —
 Vilt læt »Fossegrimen« — i Stupet det kokar,
 Og Ljod etter Ljod gjenom Lufti det ljomar.
 Villar og villar riv det og smertar,
 So graatfult det kvin, og i Vildskap det skjer,
 Bogjen seg kastar og Strengjerne dirrar,
 Vonlause Strid — aldri bøygjer du meg.
 Tungt etter Stridi det Blodet burtturkar —
 Spottande vill inni Doen det sukkar —
 Ære til dei Tonar fraa Dal og Lid og Fjeld,
 Kunstnerisk Natur, solforgylte Sumarkveld,
 Det nasjonale Spilet fraa staute Sætesdøl
 med »Sigrid« upp mot Kjinni, ho syng som aldri før.

— O. H. Rysstad.

AAKHUS, 44 år gamal.

Attende til Noreg. — Med fela på ferd over heile gamlelandet.

So i juli 1898 fór eg til Noreg fyrste gong. Då hadde eg vore i Amerika i 20 år. Det kosta berre 54 dollars frå Grand Forks, North Dakota, til Kristiansand i Noreg.

Då eg fór frå New York var det 31½ dag eg aldri kom upp, so sjuk var eg; men det stilna av etterkvart og vart betre ver.

Eg kom i lag med nokre som skulde til Bergen. Dei fortalde at der skulde det vera utstilling. Det vart då til det at eg sette og kursen dit.

Ja, eg kom til Bergen. Der var det utstilling og kappleik på fele var der og, nett med det same eg kom der. Eg hadde aldri vore

med i nokon kappleik fyrr, so eg hadde ikkje det minste greide på korleis det vart drive, men eg gjekk likevel med.

Me spelemenn fekk eit rom der me kunde stilla felone og øva det me vilde. So vart me kalla inn ein for ein. Eg hugsar ikkje kor mange spelemenn der var, men det vart ei speling og stilling utan like.

So kom min tur.

Fremst i salen sat Alexander Bull. Eg gådde han ikkje; men so tala han til meg:

»Aakhus, spill Nordfjordingen!«

Det skulde vera ein halling og ein springdans.

Ja, eg spela »Nordfjordingen«, og fagningi vart som eit tore-ver, som mest ingen ende vilde taka. Men med hallingen eller gangaren, som eg skulde vera best i, gjekk det dårleg. Eg hadde just byrja å øva på ein gangar, men hadde ikkje vorte so trygg som eg tenkte å vera. Det gjekk gale, so eg kom ut av han. Hadde eg teke ein Setesdalsgangar eller Rotnheims-Knut, som eg hadde spela på konsertar so mang ein gong, vilde det ha vorte betre. Men fagningi var like sterk som etter Nordfjordingen, korleis det kunde hava seg.

Ola Mosafinn sa til meg etterpå:

»Du er sikker på fyrste premi.«

Men eg tenkte noko anna. Eg gjekk etterpå til Joh. Lavik, som styrde kappleiken, og sa meg ut.

Ola Mosafinn og eg var visst sett i same klasse. Han var då 70 år gamal.

Då eg treffe att Alexander Bull, fortalde eg at eg hadde sagt meg ut or kappleiken. Han svara då:

»Det behovet du slett ikke, det gjør ingenting; bare spill du. Se Bjørnson og Ibsen, som fikk 4 i stil; hvem kan skrive som dem? Men,« la han til, »hvorfør spilte du ikke Rotnheims-Knut?«

Medan me var saman i Amerika spela eg jamt »Rotnheims-Knut« paa konsertane.

Olea Bull, halvsyster til Alex., var med han då i Bergen. Ho var gift med ein sakførar i Boston, men var nok mest hjå mor si i Cambridge, ein forstad til Boston. Ho hadde med seg einaste barnet sitt, som døydde då i Bergen. So der vart ingi ætt etter Ole Bull med andre kona hans. Eg råka att Alex. og fekk bod frå Olea Bull, at ho lika meg godt.

Enkja etter Ole Bull, Sarah, ervde ein halv million dollars,

mest etter far sin. Ho hadde kome til å lika indisk religion so godt, at ho testamenterte alt ho åtte til nokre indiske religiøse institusjonar i India fyrr ho døydde. Olea Bull braut testamentet, men so døydde ho ogso.

Med same etter kappleiken vart det sendt ein til meg med bod um eg vilde koma til Asker, som hadde Eldorado-teatar. Ja, eg fór til han, og det var då um eg vilde spela på teatret hans ei vike eller det var 8 dagar.

Me vart straks samde um det. Eg vilde no vera der nokre dagar likevel og sjå på utstillingi. Eg sette på 10 krunor um dagen, og det fekk eg med ein gong.

Skodespelar Clausen hadde nett vore der og gjesta teatret. Det hadde då stade store skilt yver heile Bergen: »Gjesteoptræden af skuespiller Clausen paa Eldorado theater.«

Då eg kom der og skulde spela, vart det på same måten; eg såg det kor eg fór. Skulelærarane hadde då si vike på utstillingi. Der var ei mengd lærarar frå heile landet. Dei vart so interessera i meg, desse karane; skreiv um meg gjorde dei, og sidan mest kor eg fór yver heile landet, so råka eg att ein og annan av deim.

»Den 17de Mai« i Oslo skreiv um kappleiken på målstemna i Bergen, andre dagen den 28. juli 1898.

Um meg skreiv han:

»Men so kjem det fram ein kar, som tykkjest ha både mod og mannskap. Stor og rak er han, ei kjempe å sjå til, kastar på nakken som ein Ole Bull, fører fela til hoka med eit handelag som ein kunstnar, legg øyra til, gjer nokre bogedrag, og med ein gong hev han folket i si makt.

Det ber i veg med »Nordfjordingen«, sterkare og sterkare; snart djupt nede i avgrunnen, snart høgt uppe under himmelrafti, snart mjukt og vent som ungmøylokkar, snart som eit hardver yver heiane. Jau, han kan sine grip, den karen, og kraft er det i han. Han spelar seg upp; domsnemndi stansar han ikkje, og då han sluttar, ber det laust med klapping, so det er svært. Kven var dette for ein kar? spør folk. Det var setesdølen Eivind Aakhus frå Bygland, nett heiniattkomen frå Amerika. Leidt for han var det at ein kunde merka dette siste.

Ein mann vert det spurlag etter. Det er Sjur Helgeland frå Voss. Han møter ikkje upp ved uppropet. Kvar er han? Kjem han ikkje? Ein merkar snart at det er den karen dei trur mest på og gledar seg mest til. Og no då denne setesdølen hev teke luven frå

dei andre, er det liksom folk vert endå meir huga på å få tak i Helgeland'en.

Hev han her funne sin overmann? Det vert leiting og spyrjing etter han. Ein etter hin av spelemennene vert ferdig. Domsnemndi segjer at dei som no ikkje hev møtt, vert ikkje med i tevlingi.

I det same kjem Helgeland'en, men vert avvist av domsnemndi. Folk vil likevel høyra han. Dei trampar og ropar. Etter noko strev vert det då til at han fær lov å spela ein einaste slått.

Han svintar seg upp på tilet, triv ei fele, hev ikkje si eigi med. Men jamen vert det spel. Då han er ferdig, vil folk ha ein slått til, dei klappar og trampar og ropar på den andre slåtten, -- og Helgeland'en fær spela ein til. Men no er det som han rett hev løyst seg; spelar so domsmennene blidnar meir og meir og tek til å gnika i lovane. Tridje slåtten må han spela; men då gjev domsmennene seg over. Dei lovar at Helgeland'en skal koma med i tevlingi. Og gilde og glade vert folket, som endå ikkje vil gå, men ropar på meir.«

Då eg reiste til Noreg, tenkte eg ikkje å vera der so lenge og spela so vidt utyver. Men det gjekk godt og vart meir og meir interessant. Eg tente 5000 kronor fritt på den Noregs-turen. Det vart likso godt som 12,000 kronor no. Billett frå Grand Forks, N. Dakota, til Kristiansand i Noreg kosta berre 54 dollars. No er det 167 dollars 38 cent, vel 3 gonger so mykje. På Fålands hotell, ein god plass tett med domkyrkja i Kristiansand, kosta det berre kr. 1.80 for døgeret; då fekk ein mat, rom og seng. No er det yver 3 kronor berre for seng på Bondeheimen. Tur og retur med jernbana frå byen til Byglandsfjord kosta kr. 3.75; no er det likso mykje ein veg.

Med kunngjeringar i bladi er det heller ikkje samanlikning. Tilhøvi er ulike no og for 30 år sidan.

Eg fekk då sjå mest heile Noreg, og råka mange gilde folk.

Frå då eg var i Bergen og sidan heile tidi eg var i Noreg, vart det skrive mykje um meg. Um eg hadde samla det alt, vilde det ha vorte ei stor bok. Men eg kom aldri ihug at eg kom til å ha bruk for det.

Det var og so at når eg var ferdig i ein by, so reiste eg fyrr avisone hadde kome ut. So kunde det høva at eg såg deim på kaféen i næste by. Um eg so tok nokre med, var eg ikkje varsam nok med å klippe stykki ut; eg kunde berre slita deim ut or avisone etter løyve, og sumtid fekk eg ikkje med alt saman som var skrive eingong.

Men nokre hadde eg likevel, og tok dei med til Amerika. Heime låg dei slengde i kassar, skuffor og hyllor.

Eg var vel noko yver 60 år då eg byrja å sjå på dei. Men ikkje då heller tenkte eg på å skriva noko. Mange sa til meg, at eg skulde skriva ned minni og det eg hadde vore ute for. Men eg hadde ikkje den minste tanke um det, den tid.

Fyrst no, eg hev vorte gamal og maa leva på minni, synest eg det vert gildt å friska dei upp att frå yngre dagar. No kunde det ha vore gildt um eg hadde teke med fleire utklipp og passa betre på deim. Mange ting kan eg ha gløymt burt; men når eg ser på utklippi, kan eg grava fram att sumt som hev lege gøymt i minne. Det er ei underleg innretning.

Truleg kan det verta små feil, men so mykje skai det ikkje verta, for det eg ikkje minnest godt, vert ikkje teke med.

Når ein vert skriven um ei stund etter ein er død, vil det verta so mange segner. Fyrr, då det var mykje yvertru, kunde fantasien spela inn, og noko kunde verta lagt til her og kvar. Men i det at det vart mange segner um ein, synte likevel at den og hin person var noko umfram i ei eller onnor leid. No i denne realistiske tidsalder, vert ikkje slikt teke for godt. Eg er undren yver at folk kan fortelja ting som ein kan vita ikkje er sant, og folk likar det og trur det med.

Hadde eg skrive ned merknadene etter kvart, vilde det ha vorte mykje meir, og visstnok meir interessant. No er eg 75 år gamal, og minnet veiknar.

— Medan eg var i Bergen og spela paa Eldorado, var eg mykje saman med skulelærarar. Ein som heitte Å. Landsverk vart eg godt kjend med.

Han skreiv i avisen um meg:

»Eivind Aakhus kom efter i 20 aar at have været i Amerika hjem i sommer. Kom lige i kapleiken paa Bergensutstillingen. Der vakte han slig opmærksomhet, at alle maatte tale om ham og diskutere hans spil. Hvad det var for noget rart? Jo, som en ægte døl er han fastgroet i det ægte nationale, men han ved ogsaa at tiderne forandrer sig, og alt der skal vinde gehør og faa levedygtighed maa tillempes efter de skiftende tider. Som udviklingen skrider frem, saa kan ikke det gamle norske i sin oprindelige skikkelse gjenreises. Som det sker med maalsagen, den norske arkitektur, digtekunst o. s. v., saaledes finder hr. Aakhus, at man ogsaa maa gjøre med det gamle norske spil. Man skal beholde motiverne og det nationale præg, men omkomponere det, om det skal kunne blive en magt i vor tid

og ikke bare som en raritet, en gjenganger fra de dødes rige, eller som noget, der maa leve paa naade af blaserte patriotmageres skryt.

Og de der har litt forstand, vil ogsaa ane, hvilken vanskelighet et saadant arbeide er her i Norge, hvor man lige fra mors barnebys til vor almindelige kirkesang er blevet vandt med de mest radbrækkende sammenslyngninger af motiver fra de pompøse gamle romerske orgelfanfarer til de tyske teologkorrekte og nu sidst faaet med en tilførsel af det engelske frelsesarmeiske hurraboys.

Det var derom man diskuterte. Og selv de, der ikke var enig med ham, kunde ikke overse ham. Han er en kraft — ikke saadan en tuslen bondegut, der i knæbukser kommer frem og beder om naade, men en vældig kjæmpe af rette sætersdalsk blod, kommer overlegen og selvbevidst frem, og med en elektriserende magt i sit spil, saa man er færdig til at flyve op af bænken.

Jeg havde mange fornøielige stunder sammen med ham i Bergen, enten han kom til mig eller jeg gik til ham. Sommetider var det sæterjenten med sin hauking blandet med bjældeklang, fossedur og fuglesang, sommetider Nordfjordingen eller en anden med en uhyggelig understrøm af dæmonisk sitrende hvin, saa jeg mest maatte se bag stoler og bord om ikke »hinmanden« sad der i raseri for ikke at være i fred.

Søn af Ole Bull, Alexander, havde bragt hans ry til Bergen paa forhaand. Han kaldte Aakhus sin kjære ven. De havde reist meget sammen paa koncertturnéer i Amerika.

Efter kapleiken blev hr. Aakhus engageret paa ~~Benzens~~ »Eldorado« og ligeledes til maalmarknaden i høst i Kristiania.

Aa. Landsverk.«

Eg hadde lova aa koma til Oslo då um hausten og spela på ein målmarknad, som dei skulde hava til innkome for målsaki. Eg skulde ha 15 kronor dagen, og marknaden skulde vara i 3 vikor.

I Bergen råka eg Åsulv Lande, som var skulemeister i Bygland og sidan stortingsmann. Han tok vadsekken min rundt med eimbåten til Kristiansand. Eg fór med båten inn Hardangerfjorden til Odda. På båten var det nokre danskar. Dei tala saman, og eg hørde dei nemnde millom anna, at dei hadde vore på Eldorado i Bergen. Dei tykte det var slik ein kontrast — eg kom fram ålvorsam og gav det eg hadde; det andre var mest leven og moro.

Eg stana nokre dagar i Odda; det var i turisttidi, so ei mengd folk fór upp Hardanger, Røldal, Haukelid og nedyver Telemarki.

Eg fór so langt som til Flåthyl i Vinje. Då eg kom dit, var alle på heia. So tok eg upp stølsvegen til ein Flåthyl-støl og låg der um natti.

Frå Flåthyl til Bjåen, øvste garden i Setesdal, var berre 1½ mil.

Um kvelden då me skulde leggja oss, sa husbonden:

»Me er so mange, at det er ikkje rom for deg i eldbui; eg skal fylgja deg burt i høyløda.« Dei låg heile huslyden på stølen.

Då me so kom burt i høybui, var der berre litevetta høy, og turt var det ikkje heller. Eg sa at der torde eg ikkje liggja, for eg var so redd ormane; det var ikkje golv i bui heller.

»Nei, det tarv du ikkje vera redd for, her hev aldri funnest orm, på denne sida då; her er avsølt. Men der burte, på solsida, der er ormar,« sa han og peika på andre sida av dalen.

Eg la meg då og var allright um morgonen.

So fór eg søryver til Bjåi, fekk ein god middag med feit fjellaure, leigde so ein mann til å ro meg ut vatnet. Kom so til ein støl att. Det var nokre frå Nesherad som låg der med buskapen; dei hadde leigt beite der. Eg vart liggjande verfast her i tvo døger. Det kom slikt eit forfælande regnver, at ingen kunde vera ute. I bui var det nokso koseleg.

Då veret letna, fór eg vidare, og kom til Hovden. Men der var det plent folketomt og øyde; alle var på heia. Eg hadde ikkje spurt meg fyre etter vegen, for eg tenkte jamt at eg skulde råka folk. Hadde eg då reist vestyver til Breive, vilde det ha vore rette vegen. Men i staden tok eg søryver på austsida av Otra; og då eg hadde gjenge eit stykke, vart det heilt veglaust. Eg huva alt som tidast, men ingen svara. So kom eg ned til Otra, og der fekk eg auga på ein pram på andre sida av elvi. Eg tenkte fyrst um eg skulde symja yver, men elvi var for strid. Eg huva påny, og endeleg svara det på hi sida. Det kom då folk ned til elvi, rodde prammen yver og sette meg yver på andre sida. Dei var sláttefolket til Bjørgulv Ørnefjell, desse. Me skimta Ørnefjell nordvest høgt uppe. Eg fylgde då med og var hjå deim um natti.

Um morgonen fór eg til Bykle kyrkjegrend; kom dit so i 5-tidi um ettermiddagen, nett då fleire kvinnor og nokre karar skulde på stølen til kvelds. Dei hadde visst fenge greide på kven eg var; eg bar no ogso på fela. So vilde dei få meg til å spela. Jau, det var sant, det skulde eg nok gjera.

Fleire og fleire av grannane samlast til, so det vart ein heil hop til slutt. Dei var mota til å dansa. So kom landhandlaren ogso; han vilde at me skulde koma inn til han; det var tett attved. Men då kan du tru dansen gjekk — so lenge dei trudde det toldest.

Kåte var dei, so det gjekk lystig yver tilja, kanskje meir enn vanleg — for dei hadde knapp tid, meddi dei måtte upp på stølen att. Eg drygde i Bykle til um morgonen; daa rusla eg nedyver.

Då eg kom til Trydal, gjekk sonen og dotteri nedmed vegen og snudde høyet. Me skifte nokre ord med kvarandre, og sette oss so ned i skuggen tett med ei badstove — det var svært varmt den dagen.

»Det vilde ha vore moro um du hadde spela noko,« sa guten.

Det hørde gamlen, han sat på andre sida av badstova. Me såg honom ikkje.

»Eg hev so god ei Amerika-øks; eg skal hogga sund fela di,« sa han. *vadsen*

»Er du ~~vadsen~~,« skøyte sonen i.

Eg reiste so nedyver og kom til Lunden um kvelden. Der var det heime berre ei gamal kvinne; dei andre låg på heidi.

Um morgonen bar det vidare, og eg kom til Viki i Valle til Dreng Bjørnarå. Der var ein greid stoppestad. Båe døtterne, Anne og Birgit, var heime og var makelause til stella og umgåast framan-de. Dreng hadde ikkje då bygt hotellet »Vallarheim«, men bruka den eine stova til gjesterom.

Doktoren i Bygland høvde nett til å vera der då, og han vilde so gjerne at eg skulde spela noko for deim. Han hadde huslyden sin med. Ja, det kunde visst lata seg gjera. Eg tok fela og stilte og spela nokre fyrretullar. So hørde Dreng det og kom inn i døri:

»Ingja speling hera, for eg maine de æ synd!«

Etter som fylkesskulelærer Jon Løyland hev fortalt meg, skulde det vera nokre år fyrr den tid, at lærar Olav Tallakson Byklum, med han heldt skule i Valle, hadde lånt seg ei fele, som han bruka i skulen, når han lærde borni til å syngja. Pål Brokkon lika ikkje dette, gjekk til han som åtte fela og kjøpte ho. So gjekk han til læraren og fekk fela. Og so la han fela nedpå og trødde ho i knas.

Men det var ein interessant tur utetter Setesdalen.

Då eg kom til Rysstad, låg der bod til meg um eg vilde koma yver til Straume til diktaren Gunnar Rysstad. Med eg var der og spela for han, var det han dikta det vene diktet:

Live du længe heil og sæl
som Herre i Tonerike.
Dalen, som er din Fødesheim,
er stolt for han fostrar slike.

Det drysser for kvart eit Bogedrag,
 Tonar som Perlor reine.
 Og »Sigrid« lokkar og »Sigrid« græt,
 ho er trugi mot deg aaleine.

Du tolkar den villaste Hjartesut,
 du fær fram den kaataste Kjæte,
 du trollar baad Folket og Heimen fram,
 teikna i Ljod og Læte.

Sæl sitje du Sætisdals staute Son
 med Arv etter Myllarguten!
 Tak Helsingar med til din nye Heim
 fraa Folket ved Svarvarnuten.

Straume, 15. August 1898.

Gunnar Rysstad.

Då eg kom utetter dalen, stogga eg noko på Langeid og i Bygland. Eg hadde skyldfolk mest alle stader — heilt til Hornes. Frøyrakætti er stor.

På Bygland budde mor og syster mi; dei var enkjor baa då. Hja deim var eg ei stund.

So fór eg ned til Kristiansand og vilde freista få til ein konsert.

Eg gjekk til fanejunker Engh og spurde kva Eksercerhuset kosta.

»Ti kroner,« svara Engh. Ja, eg tok upp pengar og vilde betala. »Men,« sa han, »det er bedre du sparer det til etterpå; om det skulde gå dårlig, så kan du få det eftergitt ved ansøking.«

Men eg tykte det var so lite, at det var ingen vågnad med det, og betala då med same.

På den fyrste konserten hadde eg nærpå 700 menneske. Aa, åu; då lika fanejunker Engh seg. Kvar han såg meg, so smilte han og tok fingrane upp til luva.

Straks etter gav eg ein konsert til; daa hadde eg yver 800 menneske. Eg tok berre 50 øre i inngongspengar, men det vart mange pengar likevel.

Seinare um hausten spela eg der tvo gonger til, men då hadde eg ikkje fullt so mykje folk, — likevel tente eg nokre hundrad kronor.

Det var mest som eit eventyr i Kristiansand. So mykje folk hev eg ikkje samla nokon stad i heile mi tid.

Redaktør A. Grindland, som sidan vart skrivar i Setesdal, sa til meg at eg var likso god som Bjørnson og Ullmann til å samla folk.

»Fædrelandsvennen« i Kristiansand skreiv:

»Eivind Aakhus fra Sætersdalen er en Felespiller med ægte national Klang. Det er rene norske Toner han lokker frem af sit eiendommelige Instrument. Han spiller mesterlig baade de gamle Slaatter og sine egne Kompositioner. Det klinger som »Fuglesang i Bjørkeliar«, »Fossedur og Barnegraat, ja det er for sant aa seia Myllargutens Felelaat«.

De bør mødes med Tak og Paaskjønnelse, de som drager frem af Glemselens Skjul vore Levninger af national Kunst i dens forskjellige Grener. Det er som jordfundet Arvesølv fra Fædrene med rene, enkle Toner og national Glans. Vi har længe nok med Foragt og Overseen af vort eget faret til Udlandet efter Former og Udtryk for Kunsten. Glædeligvis begynder vi nu lidt efter lidt at finde os selv igjen og bygge Udviklingen paa national Grund.

Og vi har en stor Rigdom paa nationale Motiver og Former, det gjælder bare at hente dem frem, bevare og benytte dem. Foruden Felespillet har vi paa Tonekunstens Omraade vore deilige Stevtoner og Folkeviser. Af bildende Kunst har vi Træskjæring, Rosemaling, Flammesaum, Aaklædevævning m. m. Det er alt Sager, som nok kan lægges til Grund for fremtidig national Kunstudvikling.

Aakhus fører en sikker og stø Bue, Tonen har Kraft og Velklang, og Slaatterne har Traditionens hele Sikkerhed.

Han sang tilslut endel Stev med sit eget, stilferdige Humør, der virked i høi Grad tiltalende.»

»Søndenfjeldske Avis« i Kristiansand skreiv:

»Eivind Aakhus er en ren Trolldmand paa Fela. Hele den brogede norske Folkemusik synes være tryllet ind i hans gamle Violin »Sigrid«. Mellem hverandre klinger Slaatter af Gangere, Springere, Folkesange og Sæterlivet. Han minder ogsaa om Skogens Fugle, som flager om fra Gren til Gren, saa luften gjenlyder af jublende Kvidder, ja stundom hensætter han Forsamlingen i Kirken, hvor man tydelig hører Kirkeklokker og Orgelspil. En begeistret Tilhører sagde, at han syntes Loftet forsvinde og saa og hørte Englene. Taterens vilde og lette Liv tolkes. Fossegrimen slaar sine livlige Toner, som snart gaar over i mørke, ja stundom ustyrlige, kjæmpende Harmonier. Aakhus's Musik er afvekslende og tiltalende, saa man paa en Kveld faar høre en hel Del af det mest eiendommelige i vor Folkemusik.«

Ein annan gong skreiv »Søndenfjeldske Avis«:

»Eivind Aakhus.

Hans Spil høver sig godt i en Koncertsal; thi det er ikke bare

Fossedur, Fuglekvidder, Lok og Lur eller en dansende Ungdom paa en Sætervold han præsterer, men Satser i en udviklet Kunstform. Han bringer et friskt Vindpust fra Fjeldene gennem sit Spil, og en vederkvægende Friskhed gaar op i klare Billeder ved hans kraftige Slaatter og Gangere, især for dem som har Evne til at fatte hans Felelaat. Hans Tone er klokkeren, hans Buestrøg energisk, og hans hele Sjæl er med i Spillet; derfor river han ogsaa Tilhørerne med sig i denne Hvirvel af Lyst og Smerte, som forunderligt kommer frem i rene og kjæmpende Harmonier.«

Då eg hadde spela dei tvo fyrste konsertane i Kristiansand, fór eg til Oslo for å spela på målmarknaden.

Der kom eg saman med fleire spelemenn, — Oiaf Mo frå Valdres, ein ungdom som spela fælende godt, Torgeir Torgeirson, son til Myllarguten, og mange andre. Der var ei mengd med dansarar, helst frå Hallingdal og Valdres. Asbjørn Sorteberg var der og; han som spente 9 fot i rundkast. Gudbrand Skjellerud frå Hallingdal hadde spela i 20 år på Drammens- og Kongsbergmarknader; han sa at hallingane og valdresen var best til dansa, men til å spela var telemarkingen best. Dei hadde no Myllaren.

Sist budde G. Skjellerud i Numedal; derifrå fór han til Amerika og busette seg i N. Dakota.

Eg var heime hjå han mange gonger. Han var gamal då.

— Då eg hadde spela på målmarknaden ei stund vart eg so huga burt til Telemark. Der skulde vera fesjå, og då fekk eg høyra. Eg fór til Skien og vidare med båten til Kvitseid; derifrå yver Brunkeberg og ned til Seljord. Då eg kom framum Brunkeberg til vegen som kom frå Morgedal, kom det mange drifter med buskap nordantil frå drifteheiene. Det var eit under å sjå alle dei feite og fine kyrne. Dei skulde då til Seljord og verta utstilla. Fesjået skulde vera ein av dagane.

Ja, eg lyste til konsert i »Arbeiderlokalet«. Det var den einaste tilstelling der var utan dans, so husi vart stuvande fulle. Folk var høgljoda og urolege; dei stod mest på einannan. Den trøyst eg hadde var pengane. Men eg hev alltid lika betre å gjeva ein god konsert, enn å tena mange pengar.

So var eg på Dalen, på fesjået der; men der var dans og so mykje anna, at det vart ikkje so mykje eg tente.

Det vart ikkje so mange konsertane i Telemark då, men sidan spela eg yver heile Telemark, so tett på, heilt upp til Tinn.

Telemarkingen Johannes Skarperud skriv:

»Eivind Aakhus's Koncert Lørdag Aften var ikke saa godt besøgt som den sikkert vilde have været, om man havde vidst hvilken Nydelse det er at høre hans velklingende Fiolin og de vakre Toner, som han formaar at give denne.

Hr. Aakhus er en intelligent Mand, og intelligent er ogsaa hans Spil. Sin største Styrke har han i at tolke Dalbuens Kjendsler. Hans Folkevisemelodier er noget af det sjælfuldeste og mest følte vi har hørt.

Hr. Aakhus er i det hele taget en Pryd for det norsk-nationale Felespil, — ikke mindst som Personlighed. Thi han er en af de faa, som fuldt ud har bevaret sit Menneskeværd fra at tilsmudses af Flaskens undergravende og nedværdigende Indflydelse.

Med Legemets og Aandens usvækkede Kraft og Spænsthed kan han derfor dyrke sin Kunst, det vidunderlige »Fjeldspil«, og som en Mand, der eier respektabel Værdighed, kan han træde frem for det mest udsøgte Publikum.

Du Fjeldets Mand, vor egen Bror,
du med det lyse Andlitslag,
du er saa norsk som Fjeld og Fjord
og Vaar er dine Foredrag.
Den Klangen sød fra »Sigrid«s Bryst,
den er som Livet ungt og lyst.

Hør Fossens Brus fra Lid og Hei!
Hør Sæterjentens Søndagssang!
Den finder til dit Hjerter Vei
og folder ud din lyse Trang.
Lad Norges Ekko følge med
sin kjække Søn fra Vang og Led.

Saa kjendt og ukjendt drar du med
dig i det rene Tonebrus,
som eier Lindring, eier Fred
med stille Drømme, vaarlige Sus.
Derfor vi hilser dig med Held
herhjemme mellem dine Fjeld.

J. Skarprud.

Eg fór so til Kristiansand og spela der tvo konsertar, som eg fyrr hev nemnt.

Joli år 1898, no 20 år sidan, var eg i mi heimbygd Bygland i Setesdal, og var då i Bygland kyrkje. Der var eg døypt og konfirmera. På kyrkjegarden kring kyrkja kviler mange av mine for-

fedrar. Dei hev havt sine glade og lukkelege dagar i solskin og velvære, men og sine sakn, sorger og vonbrot, sume meir og sume mindre, — og so døden for alle. Livsens upphav, utvikling og endelykti er eit problem me ikkje vinn løysa.

På fyrste Noregs-turen min spela eg ikkje konsertar ovanfor Byglandsfjord. Men når eg vitja skyldfolki mine og andre i bygdene, samlast folk saman frå grannelaget, og eg laut spela for deim.

So kom året 1899; då reiste eg nokso mykje. Sumestad gav eg god tid og sumestad ikkje. Eg spela nokre stader i Telemark, og fór so til Oslo og spela i »Ynglingeforeningen«. Der var det nokso mykje folk på konsertane. Torgeir Bjørnara, som då var redaktør for »Arbeideren«, skreiv:

»Eivind Aakhus, hvis billede vi idag har den fornøielse at bringe, er en »vidgjeten« spillemand fra Bygland i Sætersdalen.

Før 20 aar siden udvandrede han til Amerika, hvor han dels drev det som farmer, dels som kunstner, — reiste saaledes paa tournée sammen med Ole Bulls søn Alexander.

Sidste sommer kom han saa hjem paa besøg og nytter nu anledningen til at ta sig en trip rundt landet med sin berømte »Sigrig« (Møllerguttens gamle fiolin).

Aakhus er en spillemand som faa. Han gjengir ikke bare (som saa mange af disse andre nationale felespillere) de gamle slaatter og tonestykker i deres oprindelige, umiddelbare (ofte noget ensformige) naturlighed, men forstaar i ordets bedste betydning at »modernisere« dem. Aakhus og hans kunst er et. Det er den gløge »sæbyggje«, som har faret rundt verden og suget i sig »livets nye toner«, men bevaret den gamle resonans — eller klangbund, hvorfra han saa lar dem forklarede lyde tilbage.«

»Den 17de Mai« skriv:

»Eivind Aakhus spela no 4. mars i Ynglingehuset i Myllargata, og jamen var det kar som fekk låt i fela. Ein stor, rak kar er det, som fører seg fint; han hev vore 20 år i Amerika, men ikkje skamfare seg med drykk, som mange plar gjera, eller lagt innunder benken sitt eige morsmål. Han kom heim til oss som ein reinheklaviking med rikare og kjennelegare ljod på strengjerne enn fyrr han reiste. Det er so ein nordmann skal gjera.

S. Jørstad.«

Bladet »Kristiania« skriv:

»Den norsk-amerikanske Violinist Eivind Aakhus, der eier Møllerguttens Violin og nu reiser paa Ferie i sit Hjemland, gav Lørdag Aften en Koncert i Ynglingeforeningens Lokale. Det synes

næsten som om Folk har tabt Troen paa norsk Felekunst siden Ole Bulls Dage.

Hr. Aakhus's Optræden i Foreningen med hans vakre Spil virker i høi Grad tiltalende. Særlig er det de hjemlige Toner han forstaar at give en fyldig Tolkning.

Nok har vi havt Anledning til at høre mere storslagne Toner, men det hjemlige, fortryllende, det som særlig tiltaler, forstaar Kunstneren at faa frem. Hallingen med sine legende, sprættende Toner var udmærket. »Sæbyggjen« er et fint Stykke Musik. Saa kom Budeiens Lokketoner med sin Fjeldklang. Ogsaa endel Extranummer blev givet, deriblandt en Vuggesang, der med sine fagre Toner var skikket til at dysse en i BARNEDRØMME. Saa vækkes des man med »Klokkelaaten«, der formelig satte ens Sind i Feststemning.

Hr. Aakhus kommer antagelig til at give flere Koncerter her i Byen, og da burde man ikke forsømme Anledningen til at høre ham. Muligens han da ogsaa vil synge endel »Stev«.

M. L—th.«

»Social-Demokraten« skriv:

»Eivind Aakhus fik fuldt hus til sin koncert i Ynglingeforeningens lokale sidste lørdagsaften, og de fremmødte lønnede ham med rigeligt bifald efter hvert stykke. Aakhus' rolige, sikre optræden virker behageligt, og hans spil er præget af den ægte kunstnerbegavelse. »Sæterbesøget« og »Budeiens lokketoner« syntes at slaa bedst an. I »Klokkelaaten« med sin salmeklang, orgeltoner og kirkeklokkernes klemte er der noget saa feststemt, noget som staar saa nøie sammen med hr. Aakhus's natur, at det altid virker betagende. Han kommer rimeligvis til at give flere koncerter her i Kristiania, og da bør ingen forsømme at høre ham. Det er en virkelig fest at se den trauste sætersdalskjæmpen behandle sin hardangerfele, mens de nationale slaatters fine toner fylder rummet.«

Sven Arrestad, redaktør i »Menneskevennen«, skriv:

»Hr. Eivind Aakhus gav Koncert Lørdagskvelden 4. ds. i Ynglingeforeningen, Møllergaden 1.

Hans virtuøsmæssige Spil paa Møllerguttens Violin fængslet straks ved sin eiendommelige Lyrik. Det var Stemning af »Fjeld og Li og Fjord«, af Fossedur og af Skogens store Naturmystik og Fuglekvidder og alslags Lyd fra Sætervangen, yndigt, undertiden vuggende, drømmende i Ensomhedens Fred, undertiden koglende, gjøglende i Kjærlighedsleik eller daarende af fin, blød Sang.

De to sidste Nummere var især bedaarende. Det var »Budeiens Lokketoner« og »Klokketoner og Orgellyd«. Det var Naturbegavelsen i noget nær sin bedste udfoldede Pragt, som her blev præsteret. Især det sidste. Det klang som Kiming af Kirkeklokker, først som tydelige Slag i de enkle Klokker, der efterhaanden fortonet sig i en Dur og saa Orgellyden tydelig frem og behersket Stemningen, og det hele endte med rent Orgelspil af Salmen: »Alene Gud i Himmerig«. Hvilken forunderlig Evne.

Efter den indtraadte Stilhed tilslut, braget det løs med Bifaldssalverne, og den store Naturvirtuos fik sin fortjente Applaus. Eivind Aakhus er en af vore mærkeligste Naturbegavelser, og den Kvæld man tilbringer med at høre hans Felespil, er vel anvendt.»

»Morgenposten« skriv:

»Eivind Aakhus, den bekjendte Violinist fra Sætersdalen, er for Tiden paa Besøg her i Hovedstaden. Lørdag Aften afholdt han i Ynglingeforeningens Lokale en Koncert, som ikke var saa godt besøgt som man skulde vente ved en slig Anledning. Aakhus forener i sig baade en sikker Kunstnerbegavelse og den behagelige, rolige Fremtræden, der gjør en egnet til at optræde i en Koncertsal. Hvad enten det gjaldt at tolke de nationale Laater og Melodier som »Nordfjordingen«, »Hallingen« og »Klokkelaaten«, eller præstere virkelig Kunstspl som i »Ifjor gjet' eg Gjeita«, viste han sig altid som den overlegne Spiller, som det er en sand Fest saavel for Bymanden som for Bonden at lytte til.

Specielt i »Sæterbesøget« og i »Budeiens Lokketoner« fik han rig Anledning til at udføre forskjellige af de Kunststykker, der ved det saakaldte »Vildspil« præsteres paa Fele. Det helt ud interesserede Publikum lønnede Koncertgiveren med rigelig Bifald. Hvis Hr. Aakhus — som det er at haabe — giver flere Koncerter, gavner man sig selv mest ved at møde talrig frem.»

Eg fór so upp til Gudbrandsdalen, spela på Litlehamar og fleire stader, i alt 11 konsertar. Det var aaret 1899. Jernbana gjekk då til Otta eller Sel.

På Vålebro var avis den tid. Den skreiv:

»Eivind Aakhus hadde ikke saa godt Hus som hans Spil fortjente. Vi tør si, at af alle de Spillemænd med Hardangerfiolin, som her har optraadt, var Aakhus ubetinget den bedste. Hans Magt over »Sigrid« var rent ubegribelig, og det smitted ogsaa Publikum, der sad i aandeløs stilhed iyttende til den gamle, indholdsrige Tonekunst. Af de enkelte Stykker der særskilt gjorde Indtryk ved sin Storhed, og ved Aakhus's mesterlige Udførelse nævner vi blandt andet Fossegrimen. Vi har hørt den før, men aldrig saadan. Det var som sad vi en Sommerkveld og hørte Elvefossens Dur, snart truende, vild og vældig, snart dæmpet, lokkende og dragende. Det sidste Stykke paa Programmet, Klokketoner og Orgelklang, var om mulig enda mere storartet. Det er forbausende at Aakhus af sit lille Instrument forstaar at frembringe det store Orgels dybe, rige Toner, men det gjorde han. Det lød ligesaa fuldt og rigt fra hans Violin, som vi har hørt Orgelets Toner strømme ud af Kirkedøren paa en Helligdag.»

På nordre Fron råka eg Sven Moren frå Trysil; han vilde eg skulde koma dit, når eg var ferdig med Gudbrandsdalen.

Då eg var på Littlehamar, hadde fru Vinsnes set um meg i bladi. Ho telefonerte og bad meg koma upp til Fåberg. Vinsnes var prest i Bygland fleire år. Siste året han var der, konfirmera han meg; det var i 1870. Aakhus ligg tett ved prestegarden, so eg var saman med sønene til Vinsnes — Pål og Mattias — mest kvar dag.

Fru Vinsnes fortalde meg um mange kjære minne dei hadde frå Setesdal. Medan dei var der, var dei unge bære, og i sine beste år. Vinsnes døydde eit år fyrr eg var på Fåberg — 1898. Han var ikkje målmann, men det var sumt i det nynorske han lika.

Fru Vinsnes fortalde at medan dei var i Setesdal, vart presten kalla upp til Jordalsbø i soknebod til ei kone som låg for døden. Tidleg andre dagen, med same Vinsnes kom ut, såg han mannen hennar ute i tunet. Vinsnes gjekk burt til han og spurde korleis det stod til med kona hans. Han svara:

»Å, ho døydde idag tidleg, då soli spratt på fjell.«

Dette tykte Vinsnes var so vent. Mannen svara ikkje »klokka det og det«. Vinsnes tykte det var noko so poetisk og profetisk i det mannen svara.

Det var fortalt meg, at songerinna Oselio Bjørnson, når ho og Bjørn Bjørnson var uppe til Aulestad i Gudbrandsdalen til gamle Bjørnstjerne Bjørnson, so hende det at ho song for gudbrandsdølene. Etterpå var der ein gudbrandsdøl som sa: »Det var då fælt som ho belja aul«

So fór eg nedatt til Hamar og til Elverum. Der hadde Eftestøl sin lærarskule med 200 elevar. Alle var på konserten, og ein del andre. Eg var der nokre dagar. Eftestøl var ein utifrå god skulemann, og greid i alle måtar.

Det bar so til Trysil; der hadde eg 300 menneskje på konserten. Eg spela tvo eller tri andre stader i grannelaget, og alle stader var mykje folk.

So bar det attende til Elverum og upp heile Østerdalen. Upp-
gyver til eg kom til Lilleelvdalen var det so måteleg, men sidan gjekk det godt.

Frå Tønset gjorde eg ein avstikkar til Kvikne. Ein violinist Fremstad frå Østerdalen, som var i Amerika, hadde fortalt meg at Olav Langslet på Kvikne hadde slik ei god fele. Eg kjøpte denne for 100 kronor, og tok ho med til Amerika. Ho var gamal, men so vel gjord at det var eit under. Seinare selde eg henne, men trega

på det. Eg prøvde å få tak på ho att, men då var ho komi vest i Montana og var noko sundslegi.

So attende til Tønset, Talgen, Os og Røros. Fremstad hadde ogso fortald meg um so god ei fele på Røros. Ein tater hadde henne. Eg var burte i »fantebyen«, men dei laug so for meg, at eg visste ingen ting. Sumtid var det so og sumtid so. Eg visste tilsist ikkje greide på nokon ting. Desse folki er vande frå barnsbein til å ljuga og ljuga for å klara seg. I utkanten av Røros er ein fanteby med berre tatarar; det var der den tid iallfall.

So fór eg nedyver til Nidaros. Der var det svært mykje folk på konsertane. Eg spela tri gonger på Arbeiderforeningens lokale. Der i Nidaros råka eg ein slektning, Jens Gunsteinson, lærar på den tekniske høgskulen. Eg var inne hjå han mange gonger. Far hans, Knut Gunsteinson Frøyrak, var bror til min bestefar, Grunde Gunsteinson Frøyrak.

»Folketidende« skreiv um konserten:

»Eivind Aakhus kunde glæde sig ved fuldt hus på sin koncert igaar kvæld. Entréen var rimelig, og det udemokratiske arrangement med fine og simple pladse var til en behagelig forandring væk. For sine 50 øre fik man sidde hvorsomhelst, saavel paa første som paa sidste bæk, saavel i sal som i galleri. Koncerten blev en stemningsfuld musikkvæld.

Programmet bød udelukkende paa norske sager, og de norske folkemelodier er jo noget af det smukkeste, som kan fryde et øre — ihvertfald et norsk øre. Aakhus's spil fortjener megen ros. Han spiller med varme og følelse og besidder betydelig teknik. Hans fele har engang tilhørt Møllergutten. Bagefter holdt hr. Aakhus et lidet foredrag om sin musik, og sang sluttelig et par gamle sætersdalske stev. Hele kvelden faldt bifaldet sterkt, — ogsaa stevene gjorde stor lykke. Han gav flere ekstranummer.«

»Trondhjems Adresseavis« skriv:

»Eivind Aakhus havde særdeles godt Hus til sin Koncert i Arbeiderforeningen. Hans Præstationer høstede meget Bifald, og Koncertgiveren var Gjenstand for en Række Fremkaldelser.«

Her er eit stykke til frå Nidaros, men eg hev ikkje teke med kva avis det var skrive i:

»Hr. Aakhus's koncert på hardangerfele isøndags i Arbeiderforeningens store sal var i sandhed en feststund for den talrige forsamling, der havde indfundet sig. Det var en særdeles nydelse at høre disse vore hjemlige nationaltoner, der traditionelt er opbevaret slægt efter slægt i afsides fjelddale som Sætersdalen og Telemarken. Og den ros skal hr. Aakhus have, at han foredrog dem med følelse, kraft og umiddelbarhed. Det dybe naturindtryk fra

elv og foss, sætervang, hei og lokketoner kommer mesterlig frem i disse gamle slaatter, og man sættes uvilkaarlig i stemning og synes at man selv lever med midt oppe i den norske fjeldnatur. Vi vil ønske og haabe, at saa mange som bare kan benytter anledningen til at overvære hr. Aakhus's koncerter, naar han nu reiser omkring i bygder og byer her nordenfjelds og foredrager disse gamle, prægtige slaatter. Ingen vil angre at have stiftet bekjendtskab med dem, men saa sandt man har spor af musikalsk følelse, vil man gaa beriget derfra.»

Eg fór innover Innherad til Levanger. Der spela eg fyrst tvo gonger for meg sjølv og hadde mykje folk. So kom styraren for lærarskulen, Falkenberg, og spurde um eg vilde hjelpa til å fylla ut på eit program til inntekt for eit »pigehjem«, trur eg det var, som dei vilde oppretta. Det var den einaste stad eg hev spela »Skjoldmøyane« på konsert. Eg hadde spela der so mange gonger, og tykte då at eg laut gjera eit brigde i programmet.

Hjå Matias Skard var eg inne ofte; han var lærar på lærarskulen. Ein gong eg spela der, kom han bakum teppet og sa at eg skulde stå betre fram i ljuset, andletet styrkte spelet; so gjorde eg det.

I eit privat*brev til Matias Skard i Levanger vart skrive:

»Igaar kvæld havde vi det rigtig hyggeligt her. Hardanger-violinisten, sætersdølen Eivind Aakhus holdt en folkekoncert i den nye festsal, der var overfyldt.

Det er længe siden en koncert har grebet mig saa sterkt. Han behandlet felen med stor færdighed, og saa var der rigtig følelse i hans spil. Og ægte norsk folkepoesi var det.»

Matias Skard hadde sett inn dette stykke i bladet utan underskrift.

Det var eit under so vakkert det var innover Innherad, — store og velstelte gardar og uppbygt, og jordi var fruktbar. Det veks ikkje so snøgt frå våren; der er leirbotn; men du verdi kor allting veks når det lid utpå sumaren.

Eg tok vegen til Steinkjer og spela der. Avisen der skreiv eit langt stykke teke etter andre blad, so eg tek ikkje det med her, berre det som bladet skreiv sjølv:

»Naar hr. Aakhus nu ogsaa, som efterstaaende annonce viser, vil optræde her i Stenkjær anden pinsedags kvæld, da har vi virkelig grund til at være taknemlig for, at han ogsaa vil aflægge vor lille by et besøg, og vi venter, at folk vil nytte anledningen til at høre en af landets bedste spillemænd.»

Eg hadde rektig godt hus på Steinkjer. Åge O. Værdal had-

de skrive eit langt, fint stykke i »Syn og Segn« um konserten, men det var so langt, og var ein liten biografi, so eg tek det ikkje med her.

So fór eg til Beistaden, Namdalseid, Bangsund og Namsos.
»Namdalens Blad« skriv:

»Hr. Aakhus's Koncert i Søndags var godt besøgt, hvilket den ogsaa fuldtud fortjente.

Det gjør godt for os Byfolk engang imellem at faa høre den originale, eiendommelige norske Folkepoesi udtrykt i Musik, specielt af en saa færdig Udøver som Hr. Aakhus.

Musikken er eiendommelig. Det er norsk Natur, snart blid og øm, snart mørk og indestængt, snart overgiven vild, ja saadan som vi til daglig har Anledning til at kjende den.

Og Hr. Aakhus udøver den med Liv og Sjæl. Han er selv med, naar han spiller, og han formaar at rive Tilhørerne med i en ganske overordentlig Grad. Man blev formelig hypnotisert ved at se og høre paa ham.

Han besidder stor Teknik og Færdighed og har en elegant Bueføring.

Man maa være Hr. Aakhus taknemlig for den nydelsesrige Musikaften han forskaffet os, og naar han nu reiser opover Bygderne for ogsaa der at lade sig høre, vil vi for Befolkningens egen Skyld haabe at han overalt faar fuldt Hus.

Ligesaa skulde vi gjerne have set, at Hr. Aakhus paa Tilbageveien havde gjentaget sin Koncert her i Namsos, da det paa grund af Konfirmationen var mange musikinteresserede, som ikke fik Anledning til at høre ham.«

Eg spela ute på landet fleire stader, upp Namdalen, Høiland, Fiskum, Snåsen, Stad, Inderøya, Ytterøya, Åsen, Frosta og mange andre stader, som eg ikkje minnest namni på no. Eg kjøpte ei gamal fele i Stad. Fór so ned til Nidaros; derfrå til Kristiansund, Tingvoll og Stangvik.

Eg trur det var på Stangvik eg stogga hjå ein, Bruseth. Bror hans hadde vore i Alaska på gullgraving og vart millionær. Han hadde vore med i »Pande-Lake«. Dei mina ein tunnell til ein »lake« eller innsjø og tappa ut vatnet, og på den måten søkte vassstanden; so låg gullet rundt og dei kunde ausa det upp. Han kom heim til Noreg. Bror hans, som eg stogga hjå, var skuldig 10,000 kronor; dei betala han. Og tvo systrar han hadde fekk 20,000 kronor kvar. Til dei gamle foreldri bygde han eit svært, gildt hus. Heile familien gjekk i eit glederus. Det var ikkje so undarleg;

dei fekk det so fort. Sjølv hadde han reist attende til Alaska for å gjera upp og få med seg alt til Noreg. Nett medan eg var der, telegrafera han frå Seattle; då var han på heimvegen. Seattle ligg i staten Washington på Stillehavskysten.

Eg fór vidare til Sundalen, Rise, Opdal, Bjerkager og um Støren nedatt til Nidaros. So til Molde, Veblungsnes, Isefjord og til Ålesund. Der spela eg two gonger.

»Søndmøreposten« skreiv:

»Ved Aakhus's konsert igaaraftes i Ynglingeforeningen var det fuldt hus. Aakhus behandlede sin hardangerfele med overlegen dygtighed. De gamle slaatter og toner blev fremførte med største præcision og korrekthed, og publikum paaskjønnede spillet med det kraftigste bifald. Naar begeistringen ikke var enda større, skrev det sig efter vor mening fra, at spilleren ikke gav indtryk af at være nok med personlig i de stemninger han tolkede. Man fik indtryk af, at hr. Aakhus mere havde til hensigt at give publikum en forstaaelse af folketonerne med deres natur og væsen. Tilslut gav da koncertgiveren i et kortere foredrag endel interessante oplysninger om folkemelodier og stевleik i Sætersdalen.

Alt ialt var det en interessant og fornøielig aften. Hr. Aakhus er en meget heldig og mere end almindelig dygtig talsmand for og tolker af vor nationale musik.«

»Heimhug« i Ålesund skriv:

»Eivind Aakhus's konsert sundag var godt vitja, endå stortluten av byfolk var på landet. Og ingen vil angra det, at han gjekk og hørde Aakhus spela.

Ikkje berre den meistarlege bogeleiken hans, men heile spelet greip ein frå fyrsto, so ein gløymer alt anna enn sjå og lyda.

Det er norsk landliv og norsk naturliv som sviv tonebundne yver strengjerne, avdi — som Aakhus sjølv sa etterpå konserten — spelemennerne hev lært å spela av naturi, fossarne, lidarne, fjordarne, dalarne eller som segni segjer av nøkken og fossegrimen. Alle Noregs sermerkje leikar på haringfela hans, anten i fælt, villsløgt jag som stormveder i myrke nettar, eller so gråtmildt og linnt som saknad-song ved solarglad på sætertunet.

Me vil nemna berre nokre av dei fagraсте stykke denne sætesdalsmannen spela: »Et Sæterbesøg« byrjar med lengting etter skog og fjell, høgt yver bygdi der buskapen beiter. Ein kjem høgare og høgare: beljing og rauting blanda med gaukegal, heilofløyting og småfuglsong sviv imot ein. Men innimillom høyrer du sætergjentas mjuke mæle anten tralla ein springar eller syngja hugfine kjærleikssongar; og ikring alt dette flettar seg fosseduren, skogsusen og vindanden som råma kring eit bilete.

Men so høyrer du »Fossegrimen« spela, so lett og leikande, so hugtakande, men so vekslar det i linn sus og rasande villspel, han

sukkar og græt, og det er fossedyve fælt og tungt, som tonar frå strengjerne.

Og »Tateren« lengtar so sårt heimatt til fedralandet, men det er berre eit hugsviv. Livsgleda sigrar og livet er leik.

Han røpar i skogen so det ljomar, og det svarar so linnt langt burte. Du ser heile taterlivet i toneflaum, fritt og villt, leikande lett, fagert i den vide verdi. Tilslutt kjem heile taterflokken køyrande tilgards med skrik og skrål, gøy og glam og huj og hei.

»Ifjor gjæt' eg Gjeita«: Gjenom ljose sumarkvelden, millom svivande naturspel græt han ut i lufti — sætergjenta sin klagesong so vonlaus og sår, so saknadstung. Det liv som var leik, er vorte til møda. Det fyrre livet lokkast fram i all sin fagerleik og gjer saknaden endå tyngre, avdi ho ikkje kan nå det att. Einskilde toner sviv gjenom kvelden, bivrar og skjelv gråtdøyande burt i lufti.

»Budeiens lokketonar«: Ho stend på sætertunet og haukar. So lokkar og liljar ho på kyrne i seljefløyte og bukkehorn, so ljomen leikar millom fjelli. Ho trallar av og til og haukar so etter kyrne, som rautar. So syng ho ut av sin unge barm heile ungdomens fjellfagre sumargleda; kyrne kjem so det tråvar og skvett ikring dei. Og so mjølkar ho.

Sundagsmorgonen høyrer du »Klokkelåten« frå kyrkje-tårnet.

Storklokka rullar sine malmtonar med jamne, tunge slag, men ikring er det småklokkeleik, som fyller lufti med klang og song. So stilnar det av og orgelet fell inn med fyrespelet, som gjeng yver i ein kjend salme.

I tagal undring sit ein og høyrer Aakhus sit »naturspel«, og hugen sveipar seg inn i toneflaumen og »vert boren inn til Noregs eige hjarta«.

So fór eg til Nordfjord, spela på Maløya, Nordfjordeid, inn-yver heilt til Olden og Loen. Eg trur det var ti eller elleve plassar. Tilsist bar det attende til Bergen. Der spela eg i Ynglingeforeningen, hadde mykje folk, tett på 300 menneske. Etter konserten skreiv Joh. Lavik ein nokso merkjeleg kritikk. Han var den tid medredaktør i »Bergens Tidende«. Alt var gale med spelet mitt. Eg råka han etterpå, og han spurde då korleis eg lika kritikken. Jau, eg lika han godt, svara eg.

»Ja, det nyttar ikkje at du spelar fleire gonger i Bergen,« sa han.

»Nei, det tenkte eg ikkje på heller; men dersom De trur at De kan skræma meg, so skal eg spela ein gong til, um det skal verta for tome veggene,« svara eg.

»Ja, det einaste eg tykte noko um var »Ifjor gjæt' eg Gjeita«, sa han.

»Men du nemnde ikkje det i avisen; der var alt gale,« svara eg.

Eg trur det var i same numeret av »Bergens Tidende«, elles var det no i same leite, at Joh. Lavik skreiv nokso nedsetjande um U. S. senator Knut Nelson frå Minnesota. Knut kom til Bergen på vitjing i Noreg, fór upp til Voss, sin fødestad. Han fór heimanfrå som ein 6 år gamal gut i fylgje med mor si til Amerika. Millom anna skreiv Lavik:

»Vel talt, Knut Nelson, ingen svensk norsk-æder kunde have talt bedre.«

Knut tala vel um svenskane; han budde i Alexandria, Minn., og var mykje saman med svenskar der; der var nokso mange av deim. Der var strid millom Noreg og Sverige i dei dagar.

Knut fór til Oslo, og etter bladi å døma fekk han ei storslegi mottaking. Han var sakfører av profesjon. I politikk hadde han aldri tapt; han byrja som ung og heldt på til han var umlag 80 år. Han hadde vore i byislatoren i Minnesota og var guvernør der, representant i kongressen Washington og fleire bolkar U. S. senator. Tidi for U. S. senator er 6 år. Han var det under heimskrigen, men døydde ved det leitet.

Eg lyste ut ein konsert til i Bergen, men avertera ikkje i »Bergens Tidende«. Eg tok 500 billetter til pedellen, og alle vart selde, so det såg ut til at kritikken i »Bergens Tidende« var den beste avertering eg kunde få. Ynglingeforeningens sal vart proppfull. —

Men lat oss sjå litt på utvandrarspursmålet.

Eg skynar dei fleste er ikkje imot utvandring. Dei segjer at Amerika hev vore god for mangein, og dei er glade når dei høyrer det gjeng godt for dei som hev vandra ut, og ser gjerne at dei kjem heimatt på vitjing eller for å slå seg til ro. Men her er og nokre som er imot, sjølv sagt. Dei segjer at det tappar Noreg for det kraftigaste folk, og at dei helst vandrar ut i ungdomen, i sin beste alder. Me veit Amerika freistar halda ute folk som ikkje er friske på sjel og kropp. So er her kanskje nokre få som slett ikkje kan tola utvandring. Eg råka ein som sa, at dei som eingong hadde snutt Noreg ryggen, lika han ikkje kom attende. Han såg helst på dei som landssvikarar. So det er kanhenda nokre rektig få, som ikkje kan rekna dei for »rette brør«. Eg tala eingong med ei kvinne

som sa at det kunde kanhenda gå å leva i Amerika, men å døy der var umogeleg.

— So spela eg inn over bygdene; men kvar eg fór, kan eg ikkje rett hugsa. Men etter avisutklipp finn eg meg att i Bodø, Nordland. Der spela eg tvo gonger.

Ein Bodø-avis skreiv soleis um spelet mitt:

»Hardangerfelespilleren Eivind Aakhus's Koncert igaaftes havde samlet et ligesaa talrigt som for en stor Del fornemt Publikum. Arbeidersamfundets store Sal og Galleri var besøgt til Trængsel.

Det var en af de Stunder, som ikke saa snart glemmes. Det kan vel hænde, at den berømte Spillemand fik Møllerguttens Fele »Sigrid« til at laate! Hun baade lo og graad, saa folk maatte gjøre det samme.

Programmet var helt igjennem norsk. Først en hel Række skønne Folkemelodier, blandt hvilke især bør mærkes: »Skjærsommersangen« og »Sjaa Soli paa Anaripigg«. De spilledes med Følelse og Elegance. Saa en hel Række livlige Slaatter. Størst Lykke gjorde »Budeiens Lokketoner«. De fineste og sterkest baaret af Kunst var maaske »Ifjor gjæt' eg Gjeita« og »Klokkelaaten«. Da de to siste spilledes, var der nok flere end en som med Haanden maatte gjøre et lidet Erend op til »Augokvarmen«.

Tilslut fortalte Felespilleren paa klingende Landsmaal om Spillet sit, Slaafternes Oprindelse, det mest særmerkede ved dem o. s. v., og tilslut sang han nogle Slænge- og Elskhugstev.

Altsaa et sjelden righoldig Program.«

2. Eg hadde tenkt meg til Vardø og Vadsø og; men det var so uroleg ver då um hausten, og over Østhavet er 10 timars sigling i open sjø. Eg var lei til å verta sjøsjuk, so eg snudde sudover att. Då spela eg i Narvik, ein ny by, berre nye bygningar. Der var ikkje samlingshus, so det var i ei sjøbu eg heldt konserten.

1. So fór eg inn Saltstrømmen til Sulithjelma-minone. Der var det mykje folk som arbeide, og eg hadde godt hus. So attende til Bodø og nordover til Svolvær og Kabelvåg. Vidare til Harstad; der spela eg tvo gonger. Likeeins tvo gonger i Tromsø. So til Hammerfest. Derfrå telegrafera dei til »Morgenbladet« i Oslo, at »Sigrid« var den fyrste hardingfela dei hadde høyrte. Det vart ogso teke inn i »Skandinavi« i Chicago.

Det bar so til Mosjøen og Brønnø. På Namsos og Steinkjer spela eg på nytt.

I Nidaros fekk eg høyra Bjørnstjerne Bjørnson tala mot målsaki. Det var interessant å sjå og høyra han på talarstolen, so

godt som han tok seg ut. Måli var ei plaage for han. Eitt mål var nok for eit land, og riksmålet var godt utvikla, so ein kunde få sagt si meining greit i det. Han var vittig innimillom. Han hadde nett fyreåt halde det store foredraget mot målsaki i Oslo til innkome for dei som hadde vorte enkor og faderlause i den store ulukka ved Titran, då det sette til so mange fiskarar.

Folk hadde venta på eit retteleg stort foredrag av Bjørnson mot måli. Det var som innnørt både millom riksmålsfolk og målfolk, so det vart nok trongt i salen, endå um han var stor.

Der hadde Bjørnson synt til Garborg, at han hadde skrive til teaterstyraren Bjørn Bjørnson um å få spela stykke på målet. Etterpå kom Garborg ut med eit brev han hadde fenge frå Bjørnstjerne Bjørnson for 20 år attende, medan Garborg var ung og hadde byrja gjeva ut eit målblad, »Fedraheimen«. Millom anna skreiv Bjørnson:

»Saa slip da Fedraheimen, disse lodne folk, disse huleboere, lad dem raute paa maalet og slikke bønner nedover en steinfetisck, — hvad fanden har du med det; kan du civilisere slige dyr?«

Då reiste Bjørnson seg i all sin styrke og slog um seg. Det var ei veldig makt og sterke uttrykk, so han var nok stor, når han heilt la seg i selen.

Eg la nøgje merke til han då; han var ikkje so stor og høg som eg hadde tenkt meg. Men det var ein mektug person, som ein ikkje gløymde når ein hadde set han ein gong.

Me hadde fylgje på jernbana heilt til Hamar. Der var me inne på same restauranten. Men so skildest me der; han fór heimatt til Aulestad i Gudbrandsdalen og eg til Oslo, der eg var med joli. —

Eg fór so burtover til Kongsberg og upp Numedal so langt som til Flesberg; men der var slik ei mengd med snø og ufrankomeleg, at eg snudde og tok vestover til Setesdal.

Kva tid det var eg spela vestover frå Kristiansand til Stavanger, kan eg ikkje minnst. Det var vel helst i 1899. Eg hev spela mange gonger i Stavanger.

Det var so gale, når eg tok med meg utklipp av bladi, at eg ikkje skreiv på årstal og dato; for som fyrr sagt tenkte eg aldri den tid, at eg kom til å skriva ned noko.

S. Aarli, redaktør i »Vestlandsposten« i Stavanger, skreiv:

»Aakhus's 2den Koncert.

Sjelden har jeg set et mere interesseret Publikum end det, som igaaraftes hørte paa de Toner som Hr. Aakhus fremlokkede af sin

Violin. Og Interessen steg for hvert nyt Numer han gav. Bifaldet ligesaa.

Det er næsten farligt at tage Ordet norsk i sin Mund længere, efterat dette Ord saa grovelig er bleven misbrugt i senere Tid; men jeg kan ikke tilbageholde den Bemærkning, at det som gjør at Aakhus's Felespil tiltaler det almindelige Folk, alle, som ikke er bortskjæmte af at faa høre megen fremmed og mere fin-fin Musik, end man her hører. Disse ukunstlede Toner er sprungne ud af norsk Natur og norsk Folkeeiendommelighed. Dette er det som gjør, at det tiltaler og griber, selv om det ikke er baaret frem med nogen særlig høi Kunst. Vi kan sige om disse Toner, som Ivar Aasen sang om vort norske Maal: »Og inkje Ord paa denne vide Jord ganga meg so til Hjarta.«

Derfor er jeg saa dristig at sige, at Hr. Aakhus fortjener at høres ligesaavel som nogen af de »fine« Kunstnere, der giver os for en stor Del fremmed Musik. S. Aarli.«

I »Stavanger Aftenblad« skriv Lars Oftedal:

»Nei saan klapping og tramping og dundring som ved Sætersdalsviolinisten Aakhus's aftenunderholdning i Totalen igaaraftes er det sjelden at høre. NB. naar der ikke findes en eneste leiet klakør, som fører an. Ovationerne var et umiddelbart udtryk for den begeistring hver enkelt i det betydelige auditorium følte for spillet, under hvilket der herskede en saadan stilhed, at ingen lede paa sig og ingen hverken kremted eller hosted. Da kan De skjønne. Saa-dan vild kunst vokset ud af fjeldet, ud af fossen, ud af bækken, ud af sæterlivet, ud af haugtussernes, fossegrimens, huldrens, alfernes, nøkkens og nissens hemmelighedsfulde verden er baade sjelden og storartet. Og Aakhus greier det som faa. Naar han spiller »Hal-lingen«, faar en lyst til at danse, om en er 70 aar gammel. Og den »Sæbyggjen« og »Budeiens Lokketoner«.

Vil dere høre felespil og kunst paa Sandnæs, maa dere være udom dere imorgen.«

På Sandnes hadde eg proppfullt hus. —

Ute og heime. — Strømsingfela. — Minnestein over spelemannen Torkjel Aslakson Austad.

I 1900 var eg i Setesdalen, men fór straks etter til Amerika att. Eg hadde då kjøpt den velkjende Strømsingfela av Hallvor Vimme frå Åmli. Han var då flutt til Holt.

Um denne fela vart skrive i »Fædrelandsvennen, Kristiansand, etter det Hallvor Vimme hadde fortalt:

»Den nogle Hundrede Aar gamle bekjendte »Strømsingfela«, som for nogle Slegtled siden var velkjendt i Sætersdalen, senere i Froland og Aamli, er nu kjøbt af Eivind Aakhus. Den sidste Peter Strømsing (omreisende, Tater), som havde den, bosatte sig paa Froland. Det var ikke sjelden, naar han havde pantsat Felen for optil 30 Speciedaler, at han kunde tage baade en og to Kuer, alle han havde, for at løse den ind igjen. Han havde arvet den af sin Far, denne igjen af sin Far. Peter Strømsing var en ualmindelig god Spillemand. Han skulde ogsaa kunne trolle, saa Strengerne sprang for dem han skulde kapspille med. Da han døde kom Violinen paa et Par Hænder, men 10 Aar efter kjøpte Hallvor Vimme i Aamli den, da en ung Gut, for 25 Speciedaler. Nu har han havt den i 40 Aar, og aldrig villet sælge den, skjønt han har havt mange Bud paa den. For 30 Aar siden var han i Amerika; der var han buden 100 Dollar for den. Det var en stor Pris, saa længe siden. Eivind Aakhus, som har hørt tale om den alt sit Liv, har tænkt længe paa den. Og nu for nogle Dage siden købte han den af Hallvor Vimme, som nu var flyttet til Holt. Felen er aldeles hel, men noget slidt i Halsen under Pegefingeren og paa Fingerbrættet, og Fernissen er blank som ny, mærkelig nok.«

Hallvor Vimme visste ikkje anna enn Peter Strømsing døydde på Froland — 10 år fyrr han kjøpte fela. Då hadde Hallvor havt fela i 40 år. Etter det skulde Peter Strømsing ha døydt umlag 1850. For eg kjøpte fela, enten var det fyre nyttår eller noko etter år 1900.

Men namnet til Peter Strømsing er ikkje i kyrkjebøkene på Froland, so det ser helst ut som han ikkje døydde der.

Då eg straks etter fór til Amerika att, var eg inne hjå Gemy-

der i New York, ein fagmann i feleskyn, ein oppglødd ven av Ole Bull. Han tykte svært godt um fela og sa at det var eit gamalt, godt fransk arbeid. I Chicago fekk eg ny hals og fingerbrett på henne. Då eg kom til Decorah, Iowa, fekk sonen min, Daniel, fela. Han gjekk der på Decorah-skulen. Fela var då i god stand. Han segjer no at ho er verd 10,000 dollars.

Her kjem eit stykke av Anners Løvland på Froland, skrive 1926 i »Agderposten«, Arendal:

»Peter Strømsing.

I fyrre aarhundre var felespel mykje i bruk i Froland, og i kvar grend var ein hell annan spelemann, som klunka paa fela i bryllup og lag. Dei spela brudslaattar, reiseslag, springar og gangar, polka og valsar.

Men ingen av dei gamle spelemenn lever i folkeminnet utan ein, Peter Strømsing.

Som Myllarguten i Telemarken var Peter Strømsing ordgjeten spelemann i Aust-Agder og i Setesdal.

Peter Strømsing hadde ei makelaus fele, »Strømsingfela«. Naa ho vart uppspela, gav ho so stor og ven tone at andre felor tagde.

Peter og fela hørde ihop. Det hende Peter laut setja fela i pant for laan; men han løyste henne straks; han kunde ikkje vera henne forutan.

Peter var av Strømsingfolket og fødd ikring 1790; han døydde i 1860-aari. Daa Peter vart gift, busette han seg i plassen Bilet. Kona heitte Guri, og dei hadde fleire born. Det var smaatt um utkomet paa Bilet, og Peter fór ikring med smaahandel og fela si og tente litt, og Guri spita trøyor og pikkeluor og fór helles med posen.

Etter sigende var Peter heller liten av vokster, noko graa-bærd og lett tilfots.

Som ein kan skyna av tradisjonane var Peter Strømsing eit musikalsk geni, som i tronge livskaar ikkje fekk folde seg ut. Paa sine vide ferder i landet hadde han truleg lært eit utal av slaatter og toner, som han trylla fram att paa fela paa meisterleg vis. Tradisjonen melder at hans spel kunde verta villt og fælt, og det tyder paa at han som kunstnar evna i felespelet aa tolka kjenslelivets rørsler fraa storm til stilla.

Gamle Fredrik Flintian, som kjende Peter, sa det paa sin vis:

»Slik spelemann som Peter Strømsing hev aldri livt; han kunde spela baane av mors liv.«

Um Peter Strømsing fortel dei i Froland:

Søren Langemyr og Erik Olsen kjende Peter Strømsing og var sanntalande menn. Dei fortalde: Peter Strømsing spela i eit lag paa Løvjomaas. Daa det leid ut i laget, tok felespelet til aa

verta villt og fælt, og bord og stolar tok til aa dansa. Folk vart fælen og rymde ut, dei trudde noko vondt var laust. Peter la fela paa bordet; ho spela like forherda. Det same hende i eit lag paa Vestre Dale.

»Traditionen lyder at Peter Strømsing under spillet er grepet saa sterkt at ekstasen tar ham og folk hypnotiseres.«

»Daa eg var heime paa Bilet,« sa Siri Tjensnes, »var eg titt inne hos Peter og Guri. Peter sat møe og spila. Somtid blei han i spilet so underleg, vill og fæl og svinga med bogen i lause lufta; men fela like fælt. Nei, slikt spil!«

Eivind Aakhus fraa Bygland — no busett i Amerika — hadde høyrte segner i dalen um Peter Strømsing og fela. Eivind er sjølv vidgjeten spelemann. Daa han var heime fór han til Holt og kjøpte Strømsingfela av Halvor Vimme, og no er ho i Amerika. Ho skal enno vera god, men uvisst ho laater no som daa meistaren spela paa henne.

Eivind Aakhus vil skriva um namngjetne spelemenn, og millom dei kjem og Peter Strømsing.

Etter alt aa døma hev Peter Strømsing havt svære kunstnar-anlegg i musikk, men fekk ikkje den kultur og daning som evna trong.

A. L.«

So lyste eg til »avskjedskonsert« i Kristiansand. Eg bar 1000 billettar ned til fanejunker Engh. Dei vart selde alle saman. Mange hundrad menneske stod utanfor og kunde ikkje koma inn. Dette var femte konserten eg gav i Kristiansand. Det var plent som eit eventyr.

So var eg i Setesdalen og tok farvel med skyldfolk og vener. Sister mi, Gro, som er enke, liver enno, 1929. Mor var då 71 år gamal. Ho levde 4 år til, og døydde år 1904, 75 år gamal. Eg tok farvel med henne for alltid, og so vart det; me såg ikkje kvarandre meir. Det høvde til å vera nokre av bygdefolki tilstades, og dei gret med.

So reiste eg til Kristiansand og over til New York, vidare til Chicago og spela der.

»Skandinaven« skriv:

»Eivind Aakhus's Folkekoncert i Scandia Hall Lørdag Aften var ganske godt besøgt og blev en sjelden Kunstnydelse for dem, som var mødt frem. Aakhus har en mærkelig Maade at haandtere sin Fele paa, den blir ligesom levende under hans Fingre, og der er ikke den Lyd i Skog og Mark, hverken i Fuglekvidder og Dyrclaad, Fossedur og Skogsus eller Lokketoner og Buskapens Bjelder, som ikke en skogvant Mand vil kjende igjen i Aakhus's Felespil. Hans-Spil er vildt, ikke bare forsaavidt det, som han selv sagde,

ikke er lært efter Noter eller for den Sags Skyld kunde læres efter Noter, men ogsaa forsaavidt som det besidder den Skogens og Fjeldmarkens Vildhed, som enhver god Nordmand har fornummet. Men det er ikke bare vildt; indimellem kommer der Toner saa bløde og indsmigrende, som kanske bare en Hardingfele kan frembringe dem. Og denne merkelige Modsætning, disse to grundforskjellige Bundtoner, som saa ofte kommer frem i ægte norsk Kunst og Digtning, de ligger i Aakhus's Felespil saa nær hinanden, er saadan smeltet sammen, at de undertiden, umuligt som det skulde synes, kommer frem samtidig, saa man næsten faar Indtryk af, at han spiller med to Buer.

Det var et langt Program han spillede, og dog var det vist neppe en i Hallen, som ikke gjerne havde hørt en Slaatt til. Efter Spillet fortalte Aakhus lidt om Nisser, Fossegrimer, Haugfolk og Trolde, og om det nøie Forhold Folketroen og Folkemusikken havde staat i til hinanden op gennem Tiderne. Tilslut sang han en Del Sætersdals-Stev, der vakte megen Munterhed. Han blev fremkaldt Gang paa Gang ved Slutningen af hvert af Nummerne.

Et Par Springdansere, som optraadte tilslut, gjorde megen Lykke og dansede smukt og graciøst.«

Eg fór til Decorah, Iowa, og spela der.

»Decorahposten« skriv:

»Hr. Eivind Aakhus gav den 3die Marts en Koncert i Steyers Operahus for en stor Tilhørerskare. Publikum vidste lidet om ham; men da han kom frem, fik man se en velbygget, røselig Kar, rank som et Lys, seks Fod høj, med et vakkert intelligent Ansigt. Han var ikke forlegen, han havde set Folk før; men var heller ikke paa-gaaende ligesom han vilde sige: »Her skal du sjaa Gut som er noko og kan noko.«

Hans Optraeden var præget af ægte norsk Finhed og Takt.

Men spille kunde han. Hvem er han Elev af? Hvilket Konservatorium er han utgaaet fra? En Mand der spiller slig kan da ikke være en Audodidakt, en Selvlærning ligesom Møllergutten eller Mosafin eller en anden af de norske Bondeberømtheder? Disse Spørsmaal maa vi ikke skyve tilside og kun udtale, at Hr. Aakhus er fuldstændig Herre over sit Instrument og fremlokker deraf hine underlige toner, som det blot er den sande Kunstner givet at faa frem. Han fører en fast og sikker Bue, og hans Flageoretoner er mærkelig rene. Han spillede udelukkende norsk Folkemusik; men ikke som en Bondespillemand. Han mindede om Ole Bull og Suchow og »Et Sæterbesøg« udførte han, om ikke med samme Kraft, saa dog med den samme Naturofskab og kunstneriske Overlegenhed som selve Mesteren. Han efterligner alskens Toner i Naturen og blandt Menneskene; vi hørte Gjøgen gale, Koen brøle, Gjeden mækre, Faaret bræge. I »Klokkelaaten« førtes vi til Kirke, og Menighe-

den sang gribende og opbyggelig den ældgamle Salme: »Aleneste Gud«.

Hr. Aakhus er en sand Violinist og kan optræde hvor som helst, men indskrænker sit Publikum ved at spille norsk Folkemusik. Den er strømmende som en elv og sildrende som en Bæk eller brusede, voldsom, mægtig som Havet; men altid er den vemodig som Vinden i Trærnes Krone og bliver i Længden monoton. Hr. Aakhus vil gjøre vel i at indblande Tonedigtninger af nyere norske Komponister, f. Eks. Grieg, og gjengive nogle af vore yngre Fædrelandssange. Det vil frembringe Afveksling.

Indimellem to af Stykkene paa Programmet spillede Kunstnerens unge Søn, som er Elev ved Luther College, den italienske Melodi »Ave Maria«, og akkompagneredes af Prof. H. Hanson. Gutten viste, at han slægtede paa sin Far.

Tilslidst holdt Kunstneren et kort Foredrag paa norsk Landsmaal om Stev fra Sætersdalen, hvorfra han selv er, og gav nogle Prøver tilbedste.

Øiensynlig blev Hr. Aakhus Publikum kjær; han fremkaldtes efter hvert eneste Nummer. Medens kjendte og elskede norske Toner strømede ud fra hans Violin, sad Folk ofte og smilte til hverandre, eller de var grebne som af en hjertevarm Tale.«

Eg fór til Minneapolis og spela der. Etter konserten skreiv Ola Rise i »Minneapolis Tidende«:

»Eivind Aakhus med Assistance gav en meget interessant Aftenunderholdning paa Dania Haal sidste Søndag. For dem som er glade i Musik og har en Draabe Blod tilbake fra Gamlelandet, frisker det lidt op at høre disse Toner fra Livet, som det har været og er derinde mellem Fjeldene. Stevkampen mellem Hr. Aakhus og en Dame herfra Byen var ypperlig, og hans korte Fortælling om norsk Felespil virkede med det hjemlige Landsmaal som et ægte Pust fra Norge. Aakhus er paa en Maade baade Mand og Kunstner. Mr. Mengshod gav »Per du lyver« og »Lars Husmand« med Liv og Sikkerhed og høstede som de andre velfortjent Bifald. Vi er dem Tak skyldige.

Kjende ljod.

Den travle dag og lufti i eit framand land
 Vil taka burt kvar mole vent — det reinaste,
 Men kjende, kjære ljod me aldri gløyma kan;
 Du er og var og vert som arv det einaste
 For mang ein einsleg arming, som laut fara burt
 Fraa kjende ljod i maal og melodiar.
 Alt framandt vert i lengdi tomt og surt,
 Det drep og døyver »barndoms klenodier«.
 Deg Eivind Aakhus helsar eg med vyrdsam takk
 For det du hev, for det du gav fraa Norig:
 Norsk liv, norsk sjæl, halleluja og akk —
 Ein straum i kapp fraa Eivind og ho »Sigrid«.
 Ola J. Rise.

Etter dette tok eg heimover; me budde då på farmen i Bygland, Minnesota, 9 engelske mil søraust frå Grand Forks, N. Dakota. Medan eg var heime tok eg små turar ut på landet og spela i skulehus og stundom i byane. 1903 gav eg ein konsert i Minot, som ligg ikring 200 engelske mil vest for Grand Forks. Etterpå skreiv dikteren Jon Norstog um konserten:

»Eivind Aakhus spillede i Operahuset i Minot den 8. ds. Det er et Under saa vakkert denne Manden kan spille. Det er som hele Naturriget med al sin Hemmelighed og Skjønhed kom livslevende og forklaret til en. Tonerne drysser, drypper og rinder fra hvert Buestrøg som Pærler og Bækkesussel. Snart triller og tuller det blødt og mygt, snart stiger det og danser vildt og kaadt, snart drømmer og bysser det, snart græder og beder det og længter saart og tungt. Det er en Flom af Toner saa rig og fager, at Sjælen løftes op i høiere og renere Sfære.

Han lægger slig underlig Magt ind i Spillet sit, Aakhus. Det er som bare Sjæl altsammen. Og saa faar han det saa mærkelig klart og greidt frem, saa du saa at sige kan tage paa det.

Tag »Budeiens Lokketoner« og »Et Sæterbesøg«. Akkurat som du var paa Sæteren! Der ser du Budeien staa bortpaa Sætervangen, ung og fager, længtende og drømmende, og kalde og lokke paa Kreaturene, hører den fine, myge Røsten hendes, ligesom noget saar og vemodig, hører alle Kjælenavnene paa Kjørene og Sauerne og Gjederne. Og de svarer. Og saa indimellem Fuglesang, Gjøgegal og trillende Stev og Slaatter fra Budeien.

Hallingen gaar lystig med Tramp i Gulvet og Spænd i Bjælkerne. Saa kommer »Fossegrimen«. Netop som du sad ved Fossen! Durer snart hult og fælt som Trolde langt under i Fjeldet, synker saa pludselig i blød Hvissen og myge Kvad og synes som at skulle dø rent bort; men sætter saa i Dur og Brøl igjen. »Klokke-laaten« var rent himmelsk. De kaldende Klokkeslag kommer skjælvende og rullende, først sagte og langsomt, saa hurtigere og hurtigere,, til de ender i en underlig dirrende Kimen og Orgelbrus.

Ja, Aakhus er en Mester, det er sikkert, og hvifor? Fordi han har seet ind i og forstaaet den vakre, alsidige norske Natur og det underlige, gaadefulde Folkeliv oppe i Fjelddalene, disse Dybder af Aandsliv og Sjælsadel.

Man kan si hvad man vil om denne Slags Musik, men det er nu den dybeste og fagreste i Musikverdenen alligevel. Og lykkelig de Tonedigtere, som kan forstaa den og bygge paa den, de vil altid faa noget stort ud af det. Se paa Grieg. Aldrig havde Grieg blevet den Mester han nu er, havde han ikke forstaaet og kunnet bygge paa denne rige Tonedigtning.

Jon Norstog.«

Eivind Aakhus.

Hys, der staar han, Kirkestilhet.
 En to, tre Strøk, en Trolldheimsvildhet.
 Det brummer hult, det bysser mildt,
 det koger, vælter, skummer vildt,
 det fraader, sprøiter, drypper, tikler,
 det susler, skvatter, kysser, sikler.
 Hys — hvad er det for en Stimen?
 Der dør den, — det var »Fossegrimen«.
 Da aander man igjen, mens Taaren
 nedad Kinden rinder,
 mens Sjælen smiler ren som Vaaren
 og leker med de tusen Minder.

Saa stryker Buen atter Strengen,
 det bær tilfjelds i Sol og Sommer,
 hun staar der vän i Sæterengen,
 der hauker hun, de svarer, kommer.
 Hør, hvor Bjælder dingler, klinger,
 nei se, hvor alle hopper, springer.
 Men hys — hvad var det? Der igjen!
 »Ku-ku«, — du kjender ham, min Ven?
 Man lytter spændt, — det drar forbi,
 Farvel, du vakre Sæterli.

De'r stille lidt: hvert Øie glitrer,
 hver Sjæl er ren som Stjerneglitter.
 Der løftes Felen atter op —
 Jeg staar saa høit, som paa en Top,
 der ind i Englevrimlen stiger,
 jeg ser som ind i Himlens Riger.
 Det kalder, lokker, vinker, voner,
 det knæler ned og beder, soner,
 jeg kan ei mer, jeg tar til Graaten. —
 Herregud! — Det var »Klokkelaaten«.

Hvem gav dig denne store Sjæl,
 som spiller hele Verden sæl?
 Hvem gav dig Magt til alt at jævne?
 Tak Heimsens Drot for slik ein Evne!

Jon Norstog.

Den 17. mai 1904 vart Bjørnsons bauta i Fargo, Nord Dakota, avduka. Det var dr. Fjelde, som hadde fenge det til. På same tid gjorde han eit stort brudlauf for tenestguten og tenestgjenta si. Dei var klædde i nasjonal bunad. Dei stogga på det finaste hotell i Fargo og kørde derifrå i ei fin opi vogn gjennom byen.

Eg var med og spela eit brureslag eller marsj til Armory Hall

(ekserserhusi) der brudlaupsstova var. Slik ei mengd folk hadde mest ikkje vore samla i Fargo. Byen var full av norske folk.

Då me køyrde gjenom byen stod folk og kika over alt der dei kunde sjå brurferdi. Mange kleiv upp på hustaki for å sjå. I brudlaupsstova var 1500 menneske. Per Strømme var kjøgemeister, og då veit alle det vart morosamt. Mykje pengar kom inn. Det var song, spel og talor i mengdevis. Millom anna skreiv »Fram« i Fargo:

»Spillemanden Eivind Aakhus's kjække Skikkelse kunde man se marsjere rundt i Bryllupsstuen — og med Felen i Haanden. Naar han satte i at spille, maatte alle spidse Øren og lytte, for penerne Spil er der ikke at finde. Naar han kom i Spidsen for Brudefølget, saa han ud som en Konge.«

I 1904 spela eg i Decorah, Iowa. »Decorahposten« skreiv:

»Violinisten Eivind Aakhus holdt Fest Onsdags Aften paa Steyers Operahus. Ret mange af de indbudne kom; især var »Decorahposten« Herred vel repræsenteret. Værten var ofte fremme og sa noget til Gjæsterne, og hver Gang mødtes han med Bifald og Haandklap. Han fører sig som en gammel norsk Adelsmand, og det Sprog han bruger minder om gamle Dage, da Nordmanden selv var Husbond i Huset, og om det gamle Land, som »gav os sin Saga med Billeder paa«. Mr. Aakhus taler fornemmelig gjennem sin Fele og avbryder den kun af og til for at give Tilhørerne en bedre Forstaaelse. Med sin Fele førte han sine Gjæster i Aanden omkring i Norges Bygder og lod dem se det norske Folk i dets Glæde og Sorg, i dets høitidelige Stunder og i dets daglige Liv. Vi var til Sæters med ham og hilste paa Budeierne og hørte deres Lokking. Og paa en mesterlig Maade gjengav han Svar. Bukken forlangte Salt af Budeien og var os saa nær, at vi syntes vi kunde tage den i Skjægget.

Felen førte os ind blandt Ungdommen, naar den svinger sig i Springdans og Halling, og vi saa spræke Gutter gjøre Kast lige opunder Bjælken, »mens Gjenten med det gule Haar undselig ham beundrer«. Men vi var ogsaa til Kirke med Norges Landsfolk og hørte Klokkeklangen, som kalder mod det Høie. Naar Mr. Aakhus spiller, henflyttes man til Fædrelandet, og en Aften hos ham er som at gjøre en liden Trip til gamle Norge.«

Her er ein liten biografi, skriven av »Normanden«, Grand Forks, N. Dakota, 1906:

»Eivind Aakhus, Søn af Daniel og Birgit Aakhus, blev født paa Gaarden Aakhus den 18. December 1854. Altsaa er han nu over 51 Aar. Han var af musikalsk Slægt. Paa Farsiden var der mange gode Spillemand, men især paa Morsiden havde der været

musikalske Begavelser saa langt tilbage som nogen kjendte til. Hans Moder var nær i Slægt med den største af alle Spillemand i Sætersdalen — nemlig Torkjel Aslakson Austad, som blev en gammel Mand og som døde for mange Aar siden.

Eivind begynte som ganske liden Gut at spille Fele, og da han var ikke fuldt 24 Aar gammel, var han nok Dalens bedste Spillemand. Da reiste han til Amerika, tog Land, giftede sig og spillede ikke paa mange Aar. Men saa gjorde han en uheldig Spekulation. Han solgte sin Farm og kjøbte Eiendom i Superior, Wisc., 1888. Saa kom Panikken i 1893, og Eiendommene har ikke været høit i Pris der siden — ialfald ikke der hvor Aakhus havde kjøbt. I Modgangen satte Eivind Aakhus atter sit Haab til Felen. Han begyndte at holde Koncerter. Han tænkte som saa, at skulde han først spille, saa maatte han gjøre Musikken til sit Levebrød, hvilket han siden har gjort.

Det gik noksaa smaat i mange Aar. Det var bare saavidt han sled sig igjennem; men saa i 1894 fik han kjøbt den udmærkede fele »Sigrid« af Lars Fykerud, og Aaret derefter kom han til at reise sammen med Alexander Bull, Søn til Ole Bull, og gav Koncerter, og siden har det gaaet bedre og bedre for ham.

I 1893 gjorde han en Tur til Norge, og holdt Koncerter over en stor Del af Landet. Han tjente i netto paa Turen 5000 Kroner og fik se mest hele Norge.

Eivind Aakhus dyrker især den norske Nationalmusik og staar som dens fornemste Repræsentant i Amerika. Han har ofret sig helt for sin Kunst, og det har lykkedes ham at gjøre den norske Nationalmusik populær blandt vort Folk her og gjenopvække Sansen for den paany, og hans deilige »Fossegrimen« vil til alle Tider minde. Han er afgjort Afholdsmand og er meget energisk, saa han fremdeles er utviklingsdygtig. Og alle Nordmænd her i Landet vil med Interesse følge hans Karriere.

Hr. Aakhus har ogsaa Interesser udenom sin Kunst. Han følger saaledes nøie med i Udviklingens Gang blandt Nordmænd baade i Norge og her.

Ved sine Koncerter holder han gjerne korte Foredrag, fortæller morsomme Smaastubber, synger norske Stev og Sange o. s. v. At faa Besøg af Aakhus er som at faa Bud direkte fra gamle Norge. Hans Berømmelse som national norsk Musikker er i stadigt Stigende. Hvor han farer frem gaar der nationale Luftninger over Udflytterfolket. Det behøves, om Norskdommen ikke skal dø en snarlig Død i dette larmende Land.»

År 1906 gav eg ein konsert i Vinipeeg, Canada.

Eit svensk blad skreiv:

»Den koncert, som mr. Eivind Aakhus gaf förliden lördag afton i Svenska Klubbens Hall, hade lockat dit omkring ett hundrat tal uppmärksamma åhörare. Koncerten var i sitt slag någonting

ovanligt. Fastän mr. Aakhus utan någon medhjälpare själf blef det ändå icke enformigt eller tröttande, utan de närvarande tycktes ej få nog af de gamla sköna hemlands låtarna ock de humoristiske berättelserna. Mr. Aakhus besitter en ovanlig förmåga uti att främkalla toner, rena, klara ock välljudande på sin »fela».

Kraftiga bifallsyttringar gäfvos af publiken efter hvarja nummer, hvilket han ock gjorde sig väl förtjänt af.»

Her kjem eit dikt av Einar Finsand, som dreiv som avismann og på den tid budde i Tacoma, Washington, U. S.:

Til Eivind Aakhus.

Sommerkvelden paa Norges Fjeld
med al dens drømmende, dragende Stilhed,
Fuglesangen i Liens Held,
Vindens Hvisken og Fossens Vildhed,
Kirkeklokkernes Høitidsklang,
naar de kalder i Søndagsfreden,
Budeiens Toner paa Sætervang,
Nøkkens Harpe i Ensomheden.

Alt har fæstet sig i din Sjæl;
naar det tolkes under Haand og Bue
glemmer sit Stræv hver Døgnet's Træl,
Lærken lytter taus fra sin Tue;
Naturens fagreste Foraarsdrøm, —
dens jubel mod sollyse Tider
bæres opad i Tonernes Strøm,
som yndigt fra Strengene glider.

Naar du rører den vage Streng,
da toner »Sigrid» i Graad og Latter,
kvidrer som Fugl i Skov og paa Eng,
skifter i Sorg og Længsel atter.
Alt det milde, dybe, stille,
Dalfolkets dybeste Ene-Skatt,
finder Liv og Form, ved dit Snille
bliver dets Saga i Toner sat.

Sætersdalen med Elv og Li,
med Fjelde og Fosser og Fjorde blanke;
hvor til Naturens Poesi
slutted sig Barnets Sind og Tanke;
der blev første Grundtone lagt
til det, som du byder til Verden,
didhen vistes hver Pris dig sagt,
hver Triumf vundet paa Færden.

Einar Finsand.

Året 1907 døydde Anne, dotter vår, 14½ år gamal.

Då eg kom attende frå Noreg, var ho ufrisk. Det drog so smått på; ho var ikkje mykje sjuk det fyrste. Ho hadde hjartesjuka; hjarta lak; det kunde ikkje pumpa blodet rundt som det skulde, so blodet vart for tunt. Ho var so hjartegod. Um ho kunde få ei ~~lina~~ *lune*, då ho vart verre, so vilde ho dylja det alt ho kunde, for at me ikkje skulde syta. Ho vilde gjerne vera som andre born, og gå på skule. Eg fekk lov til å berå henne so langt som der var skog; men når me kom ut på »prærien« — sletta —, då måtte eg ikkje; ho tykte so leidd at folk skulde sjå det. Då me hadde flutt til Grand Forks, 9 eng. mil frå farmen, hadde ho mat med seg til middag, so ho slapp å gå heim. Der var ho då åleine; alle dei andre borni gjekk heim. Men alt bar ho med tolmød. Å ja, å ja! Du hjartans barn! Det er tungt å skriva det.

Me hadde ikkje selt farmen i Bygland fyrr enn året 1916, so me flutte dertil kvar sumar. I byen budde me berre for skuld skulen. Me brydde oss ikkje um å bu der for noko anna. Når me ikkje kunde gjeva borna noko medel, so vilde me få deim på skule.

Det siste året me skulde flytja på farmen, var Anne mykje sjuk. Ho giedde seg so til å koma på farmen; ho tenkte ho skulde verta betre der. Men me visste at det nærma seg. I det leitet skulde det vera ein 7. juni-fest i Grand Forks. Der var fleire av dei som var i festnemndi til meg og vilde få meg med på programmet. Eg tykte ikkje eg kunde; men dei heldt på fleire gonger, so eg lova å vera med.

Etterpå skreiv »Normanden«:

»Saa reiste Eivind Aakhus sig paa Scenen. Hans staute Skikkelse er vel kjendt for den norske Befolkning i Grand Forks, Nord Dakota. Paa denne Side af Havet er han den selvskrevne Mester paa den norske Nationalmusiks Omraade. Selv hjemme i Norge har han feiret Triumfer, som de bedste Mestere kan misunde ham. Af Grunde, som ikke her skal nævnes, var Aakhus sidste Fredag ikke i bedste Humør til at spille. Alligevel tog han den store Forsamling med Storm. Rene og klare rullede Tonerne paa hans Fele, hans Spil hilsedes med de mest begeistrede Bifaldsytringer, og frem maatte han igjen og spille.

Efter en Stund spillede Eivind Aakhus under stormende Jubel atter et Par Nummere.«

Ikkje lenge etter festen måtte me skiljast frå vårt hjartebarn, Anne. Då fekk ho kvila, og søv sin lange svevn. Dei siste timane streid ho hardt mot døden; men so slapp ho. Då låg ho so fint, med eit smil um munnen, so fri alt vondt og velnøgd. Men livet var burte, — og me fekk ikkje tala med henne meir.

Ho var ein engel. So sant som eg lever, trur eg ikkje at ho hadde gjort ei einaste synd anten i tankar, ord eller gjerningar i alt sitt liv. Eg kan ikkje anna enn tenkja so.

Dei tvo borni som hadde døydt fyrr, var so unge. Gunstein var ikkje fullt 2 år og Birgit vel 7 år; men dei var sjuke berre eit par dagar kvar. Når dei døyr, er det so sårt og vondt som det kan, — ja det kan ikkje segjast; men det vert ikkje so mange minne som etter dei der hev vore kleine i mange år. Di yngre dei er, di mindre minne. —

Det er so godt at eg alltid hev vore heime, når nokon av borni hev døydt, og likeeins då Gro, kona mi, døydde. Både Gro og Anne var sjuke so lenge, at det hadde vore råd til å koma heim; men dei tvo fyrste borni, Gunstein og Birgit, var sjuke berre eit par dagar av strjupehoste. Skulde det ha hendt medan eg var i Noreg, vilde eg ikkje ha nådd deim i live. Eg tykkjer ofte eg hev reist so mykje, men på ei 40 år vert det no ikkje so svært heller.

Ja, so er livet, dåvisst eit langt liv, som eg hev havt. Det er nokso råkande når der stend at den eller hin »døydde gamal og mett av dagar«. Det er eit nokso greidt uttrykk — »mett«.

Eg er interessera og hev livshug; men eg byrjar å skyna det betre enn fyrr — enden nærmar seg. Og so vert eg ogso »mett av dagar«.

Tankane brigdast. Menneskelivet kan vel bytast i tri: barn-
domen, manndomen og alderdomen.

Vinje segjer: »Fyrst hadde eg barnetru, so skulemeistertru, og liver eg lenge nok, so fær eg vel att barnetru.« Men han livde ikkje lenge nok til det. Han vart berre 52 år gamal.

»Vesterheimen« i Crookston skreiv um ein konsert eg skulde gjeva i Faston, Minn.:

»Eivind Aakhus vil give en Koncert i Foston 4. Juni i Congregational Church (kyrkje).

Om ikke alle har hørt denne Norges gjæve Søn spille, saa kjender dog de fleste ham af Omtale, denne Mand, der som ingen af Nutidens Naturvirtuoser paa Møllerguttens Fele »Sigrid« forstaaer at tolke al Naturens Musik, fra de vemodigste til den mest livsglade Stemning. Mød derfor talrigt op paa denne Festaften, paaskjøn denne staute Mands energiske Arbeide for at opretholde de gode gamle Traditioner paa Musikkens Omraade, tilbring et Par hyggelige Timer og nyd i fulde Drag en Strøm af Musik og Poesi fra det gamle Norge, for hvis Velfærd alle gode Nordmænds Hjerter slaar og tag med Eder hjem Mindet om en indholdsrig og vel anbragt Stund.«

Året 1910 spela eg i Madison, Wisconsin, på Ole Bulls 100 års fødedag. Dei siste 10 åri, då han hadde gift seg att andre gongen, budde han mest i Madison, Wisc. Der budde og bur professor Rasmus B. Anderson. Han var professor ved Wisconsin universitet ei stund. Han var ogso Amerikas sendemann til Danmark.

No er han svært gamal. Han hev arbeidt alt sitt liv, i tide og utide, med å få fastslege, at nordmennene var dei fyrste som oppdaga Amerika. Og det hev hjelpt. Det hev kome inn i lærebøkene i Amerika no. Han var eigar og utgjevar av bladet »Amerika« i Madison i mange år, hev skrive fleire bøker og hev alltid vore ein hard arbeidar.

Leif Erikson anerkjennes som Amerikas opdager.

I 1929 har staten Wisconsin fastsatt 9. oktober som Leif Eriksons dag.

I Wisconsin er en stor seir vunnet i kampen for anerkjennelsen av Leif Erikson som Amerikas opdager. Lagislaturen har vedtatt en lov om å minnes Leif Erikson i statens skoler 9. oktober hvert år.

Guvernør Kahler har undertegnet denne »bill«, og den penn hvormed han undertegnet den, forærte guvernøren til professor Rasmus B. Anderson, som i snart 60 år har stått i forreste rekke blandt dem der har kjempet for anerkjennelsen av den norske opdagelse av Amerika.

»Dette er den lykkeligste dag i mitt liv,« uttalte professor Rasmus B. Anderson, den 83-årige lærde, som begynte å agitere for en Leif Eriksons dag for over 50 år siden, skriver J. M. Kalnes i »Capital Times«. »I mine villeste drømmer kunde jeg aldri ha håpet å oppleve den glede jeg har idag med guvernørens sanksjon på denne »bill«.

Redaktør, professor Rasmus B. Anderson i Madison, Wisconsin, skreiv i sitt blad »Amerika« den 30. januar 1910:

For nogen aar siden sagde Alexander Bull til »Amerika«s redaktør, at sætersdølen Eivind Aakhus var den bedste nulevende norske felespiller i verden. Der var ingen anden som kunde maale sig med Aakhus enten i forstaaelsen eller i udførelsen af norske slaatter og folkemelodier. Han spiller ogsaa absolut rent, tilføiede han. Denne bekjendte norske kunstner gjæster i disse dage Madison og Dane county, og vi tvivler ikke om, at han vil faa fuldt hus, hvor han optræder, og vække almindelig begeistring.

Det var heldig at Aakhus kom netop nu til Ole Bulls ameri-

kanske hjem. Hvis Ole Bull havde levet, vilde han lørdag i næste uge, den 5. februar, været 100 aar gammel, og hans hundredeaarsfest vil da blive fejret baade i Norge og paa mange steder i Vesterheimen. Vi kan derfor benytte anledningen og knytte felespilleren Aakhus til vor fest til minde om vor kjære Ole Bull. Norsk musik staar i større gjæld til Ole Bull end til nogen anden. Han var vor ungdomskjærlighed og begeistring. Han eiede geniets skjønhed og et stort hjerte.

Naturligvis vil hr. Aakhus, naar han nu træder paa hellig grund, nemlig paa de tomter, som blev Ole Bull saa kjære, ikke glemme at gjøre perlen blandt Ole Bulls kompositioner, »Sæterjentens søndag«, til glandsnummeret paa sit program.

Af de mange felespillere som har optraadt paa koncerttribunen baade her i landet og i Norge er der faa, om nogen, som gjengiver de nationale slaatter med saadan forstaaelse og en saadan rig stemning som Aakhus. Hans musik tiltaler alle; selv den kritiske musikskjønner hører ham med glæde.

Eivind Aakhus er født paa gaarden Aakhus i Sætersdalen i 1854. Allerede som gut begyndte han at spille, og da han 24 aar gammel reiste til Amerika, var han allerede viden kjendt som en usædvanlig dygtig spillemand. 1899 drog han paa besøg hjem til Norge. Her holdt han koncerter over det hele land og høstede ikke alene ære, men ogsaa guld, saa da han kom tilbage til Amerika var han mange tusind kroner rigere end da han reiste. Kanske Aakhus ikke lader sig høre saa ofte længere; men af og til bliver hans gamle kjærlighed, felen, ham for stærk, og da maa han ud og glæde sig selv og andre med den rige skat af deilig musik, som han har bragt med sig fra det nationale felespils hjem — Sætersdalen.

Etter konserten skreiv professor R. Anderson i sitt blad »Amerika« om konserten:

»Godt og vel 200 mennesker indfandt sig i Turner Hall lørdags aften for at høre den navngjetne spillemand Eivind Aakhus spille sine slaatter og for at feire Ole Bulls 100-aars-fest. Til minde om festen gjengiver vi her programmet:

1. Paa solen jeg ser, E. Aakhus.
2. Nordfjordingen —»—
3. Sæterbesøget —»—
4. Fossegrimen —»—
5. Tale om Ole Bull af professor R. B. Anderson.
6. Rotnheims-Knut, af Aakhus.
7. Ifjor gjæt' eg gjeiti —»—
8. Deklamasjon af professor R. B. Anderson.
9. Gangar, af Aakhus
10. Tater —»—
11. Budeiens løkketoner —»—
12. Klokkelaaten —»—
13. Springdans af R. N. Quaby og to nationalklædte damer.

»Paa solen jeg ser« og »Sæterbesøget« blev spillede til ære for Ole Bull.

»Fossegrimen«, »Budeiens lokketoner« og »Klokkelaaten« er af Aakhus selv, og de viser, at han sidder inde med ualmindelige evner som tonedigter.

Aakhus's spil er mere omfangsrigt, han har et større og fyldigere repetoire end nogen anden spillemænd vi har hørt. Andre lande har sine komponister, sangere og klassiske kunstnere, men Norge er alene om Møllergutten og bondespillemænd og denslags musik, som dermed staar i forbindelse.

Aakhus høstede ved sit fine, fængslende spil rigelig applaus, men svarede kun en gang med et nummer extra. Hvad der især tiltalte os var »Fossegrimen« og »Klokkelaaten«.

Quabys springdans, først med en, saa med to damer, høstede stormende jubel.

Ikkje lenge etter spela eg i Chicago, den 23. februar 1910.

»Skandinaven« skreiv:

»Eivind Aakhus lod sin Fele bringe Hilsen fra Norges Skog og Dal.

Eivind Aakhus holdt sin bebudede Aftenunderholdning med norsk Nationalmusik og norsk Oplæsning i Bjørgvin Hall Onsdag Aften for nogenlunde godt Hus. Det var helst da han begyndte paa sine Gangere, Hallinger og Springdanse at der blev Liv i Leiren. Det er noget, som de, som er opvokset i Norges Skoge og Dale, altid forstaar. De derimod, som er opvokset her i Landet, kunde som rimelig var ikke følge saa helt med. Aakhus siger selv, at mest alle som giver sig af med at spille norsk Nationalmusik ikke bruger Noder. Disse eiendommelige Slaatter gaar i arv fra Slægt til Slægt. Grundtonen blir altid den samme, noget snart tungsindigt og snart lystigt; men de forskjellige Spillemænd varierer dem, hver paa sin Vis. Naar man saaledes f. Eks. hører Aakhus spille »Fossegrimen«, saa er det ikke den samme som Møllergutten brugte at spille. Hver spiller saaledes som han selv har opfattet Fossens Dur. »Nordfjordingen« gjorde især Lykke hos dem, som ikke havde hørt den siden de var Smaagutter og da havde danset efter den. Man kan godt forstaa, at en, som fra Barndommen af er indforlivet med disse underlige, dybe Toner, maa føle sig stærkt berørt, naar de atter hører dem paa sin Vei.

En af Aakhus's tildels egne Kompositioner, »Sæterbesøget«, faldt øiensynlig stærkt i de Unges Smag. I »Klokketoner« — en anden af Aakhus's Kompositioner — hørte man Kirkeklokker og Orgelbrus. Rotneims-Knut var imidlertid det Stykke, som vakte størst Begeistring.

Det maatte forresten være godt altsammen, thi alle syntes at det varede altfor kort.«

AAKHUS, 45 år gamal.

I mars 1910 kom eg til Crookston, Minn., ein dag då Gilbert Hagen, eigar og utgjevar av »Vesterheimen«, nett heldt på å flytja med bladet til eit anna lokal. 9. mars 1910 skreiv Hagen:

»Vesterheimen« er nu flyttet fra Robert St. til 200 Syd Main Street (gate), hvor vi vil være hjemme for vore venner og uvenner. Vi har ikke saa stort kontor og lokale nu; men vi er da her altihop.

Som vi holdt paa med flytningen mandag og havde alt i skjønneste uorden, hvem anden storkar end Eivind Aakhus, spelemanen, kommer ind i egen høie, mandige person, forlanger eller tar redaktørkrakken, sætter sig ned, tar op fela, stemmer og spiller den ene halling efter den anden; saa kom springdans og meget andet nationalt »saa let over tilje«.

Det var Sevlien, Møllarguttens, Fykerudens og Ole Bulls slaatter som lød. Hei, hvor det gik feiendes. Vi maatte næsten sprætte lidt paa os iblandt, selv om vi var lidt træt af flytningsmaset og begynder at blive noget udi aarene. Det er rart med slig nationalmusik, du! Gamle folk kan danse! Du kan tro at dette blev en værdig indvielse af »stua vor«, — helt nationalt ogsaa. Hr. Aakhus havde denne gang taget med sig gamle »Sigrid«, som havde ligget hjemme og kjedet sig. Hun var ikke vant med det, stakkar! Men nu fik hun sit glade, rene mæle, da Aakhus drog hende op her i vort nye kontor. Vi kunde fornemme, at »Sigrid« var glad over at faa komme ud igjen blandt folk! »Sigrid« er den ene violin efter Møllargutten. Som tonerne ljomedede inde i kontoret — udover gaden, kom der tilhørere. Aldrig havde der lydt slige toner fra dette hus, og man undredes naturligvis paa; hvad slags troldmand, som nu havde fare i det. Alle maatte stoppe og lytte. Snart var der saa tætpakket med folk, at Rasmus Varpe ikke kunde faa spytt brunt.

Jaja, tak for besøget og indvielsen, Aakhus! Vi er forvisset om at nu vil den nationale velsignelse hvile over »Vesterheimen« og blive til stor nytte for os og læserne.«

Eg hadde so lenge tenkt reisa ein bautastein over Torkjel Aslakson Austad grav, — hadde tenkt på det i mange år, men torde liksom ikkje byrja med det. Er det ikkje rart — »ikkje torde byrja med det«. Og — over ein spelemann. Ja, no skal de høyra.

Eg fór til Aslak Torkjelson, son til spelemannen Torkjel. Han var med dei fyrste settlarane sør frå Grand Forks, Dakota. Eg stogga der um natti.

Um morgonen, då eg kom ned av loftet, segjer eg til Bjørgulv Haugen frå Austad:

»Sjå her er 5 dollars; ver no du kasserar, so vii eg samla pengar til ein bautastein på gravi til Torkjel Aslakson.«

Björgulv glodde på meg og visste ikkje heilt korleis dette var. Men eg sa: »Tek du berre!« Han tok dei 5 dollars. So segjer eg til Aslak: »Kor mykje gjev du?« »15 dollars,« segjer han. So segjer eg til Randi, enkja etter Jørund Bjørnson på Austad: »Kva gjev du?« »5 dollars.« Torkjel, son til Aslak, som hadde handel tet attmed, gav 15 dollars.

So spela eg i eit skulehus tett med; der kom inn 20 dollars. Og i eit skulehus saman med Kjetil Skaare; eg trur det var 8 dollars som kom inn der. Eg hadde då 73 dollars. Eg er ikkje viss på um der kom inn noko meir sidan.

Alt vart sendt til Noreg til Knut K. Austad, som stelte med det. Det rakk godt til, fortalde Knut meg. Steinhoggarane Tønnes Larson og Gunnar Larson gjorde arbeidet so rimeleg; kanhenda dei var interessera. So var folk på garden med og drog ned steinen og reiste han upp. Steinen er stor og ven, kanskje han stend noko for nær kyrkjeborgi eller steingjerdet; dei vilde hava han plent på gravi.

Sumaren 1912 skulde bautasteinen avdukast. Eg reiste heim til Noreg for å vera med der.

Med same eg kôm til Kristiansand på Bondeheimen, kom Olav Grindland, som 1929 var 80 år gamal, inn til meg og helsa på meg. So skreiv han i »Fædrelandsvennen« den 1. februar:

»Eivind Aarhus, sa dei — eg kom like inn i Romet og ser ein høg, rakvaksen Mann i Reisebunad risa upp fraa Stolen og retta fram ei mjuk, fin Hand til Helsing. Eit staut, sterkt Andlit og Krops-lag deretter. Ein kunde ikkje taka imist her; det var Sætisdalens Form og Støyping av gildaste Slaget. 12—13 Aar vekk fraa Gamlelandet i eit Trekk. No kom han like fraa »the far west« og hadde sovidt raa seg og fenge Tak yver Hovudet paa norsk Grunn.

Eg maatte rota etter i Heilen min, so minst eg Namnet: Spelemannen Aarhus. I Byen vil han vera godt kjendt fraa den Tid han spela her iblandt. Som so mange hadde han freista med noko av kvart derburte og for ei lang Tid late Fela liggja; men ein Naturgivnad, ei Voggegaave er det vandsamt aa haida inne-stengd, og ei Kunstnargaave mest av alt. Aarhus'en byrja kurtisera Fela att, spela ei lang Rid saman med Alexander Bull, Son aat Ole Bull. Ved eit reint Lukketreff fekk han Tak i ei utvald Haringfele fraa ein Meister i Telemark, og no hev han fare gjenom Storparten av dei norske Settlementer i Amerika med Bod fraa Fedrelandet i Tonar. Eg bad um aa maatte sjaa upp til han paa »Bondeheimen« seinare. Der tok han fram den gilde Fela si, fór eit Par Gonger kjælende yver Strengjene med dei kvite Fingrane. So spela han nokre Slaattar, »Sæterjentens Søndag« og den vene, hugtunge Tona til »Ifjor gjæt' eg Gjeiti«.

Kor me er bundne meir enn me veit av til vaar gamle Tone-dikting. Det dirrar innst inne og vert til Samljod som paa dei under-spente Strengjene paa Haringfela.»

So fór eg upp i Setesdalen til Gro, syster mi, og fleire av skyldfolki mine. Eg var mykje på Ose og lærde Dreng til spela. Då var han umlag 16 år gamal og spela godt. Mor hans er mi systerdotter.

Og so fór eg ein del utover. Eg trur det var i mars eg var på Kongsberg, so upp Numedal, over Skurdalen og kom over til Gjeilo øvst i Hallingdal. Derfrå ned Hallingdal, over til Hønefoss og til Gjøvik.

»Vælgeren« skreiv:

»Eivind Aakhus gav koncert i Gjøvik arbeidersamfund igaar. Han hævdet i fuldt maal sit ry som en av vore bedste felespillere. Hvert eneste nummer paa det rikholdige program fik en ypperlig utførelse. Der er samtidig ved hans spil noget eget originalt, som man ikke hører hos de andre felespillere, som har reist her, likesom han paa sit program for det meste har fremmede, paa disse kanter ukjendte slaatter. Ved siden herav sang Aakhus stev og fortalte historier, saa folk sat tvekroket av latter.«

Eg spela på Kapp og nokre andre stader. So fór eg upp Valdres so langt som til Løkken i Vestre Slire. På Fagernes spela eg den 17. mai 1912. På Nørdre Aurdal råka eg storspelaren Olav Moe; han bur der. So var eg på Søndre Aurdal.

Eg hugsar ikkje plent kor eg fór; eg var no innum Oslo, men fór til Setesdalen for å vera der den 23. juni 1912, når bautasteinen på Torkjel Aslakson Austads grav på Austad skulde avdukast. So mykje folk hadde det aldri vore samla på Austad fyrr. Dei kom frå alle kantar; ikkje berre frå Setesdal, men ogso frå andre dalføre. Eivind Bås og fleire kom heilt frå Åmli. Han var visst umlag 70 år då, Eivind. Skulelærar, sidan stortingsmann Åsolv Lande og diktar og stortingsmann Gunnar Rysstad tala der. Det var fleire og som tala, og song og spel var der i mengdevis.

Det var ein stor fest. Då eimbåten fór utigjenom att, var det ein som stakk hovudet ut, medan båten fór gjenom slusa i Storestraumen. Han vart so skamklemd, fekk hovudet millom båten og sluseverket. Alle tenkte det vart døden hans; men merkjeleg nok, han livde og retta seg att sidan. Det skulde vera nokon som sa, at det kunde ein tenkja, at det måtte koma ei straff.

Ei kvinne sa til meg, at det var avgudsdyrkjing med denne festen.

*Songar til festen ved avdukingi av minnesteinen over
spelemannen Torkjel Aslakson Austad*

23. juni 1912.

Tone: Marki grøknast, snjoen braana.

Her me samlast — gamle, unge
til ein fest for gjæve mann,
og me alle her vil gjera
alt so hugnadleg me kan.
Sæbyggjar der vest um havet
og her i vaar heimegrend
um aa reisa dette minnet
her so truge saman stend.

Sjaa den store, staute steinen
— av vaar' eigne fjell sprengd ut,
det er gildt og vyrdslagt minne
um den gjæve dalegut,
— um han Torkjel — Aslaksonen —
um den meister-spelemann!
Fraa dei menn som rudde garden,
veit me, at han ættast han.

Med si fele Torkjel tolka
sut og glede, laatt og graat.
Verste liding, største sæla
fekk han fram i felelaat.
Ja, dei tonar tyktes ganga
reint igjenom merg og bein,
ein vart rørd, so taaror trilla,
lækte vart dei verste mein.

Torkjels fagre tonar lever,
um han sjølv er lagd i grav;
og me ynskjer borni vaare
gøymer lenge det han gav.
Denne steinen her skal standa
til hans minne tusund aar,
og han Torkjel vil me bera
støtt og trutt i hugen vaar.

Knut Austad.

Tone: Vaart land, vaart land.

Kvi stend me her og kved idag
baad' kvinnor, born og menn?
Kvi heve hug og hjarteslag
:/: sett kveik i dette syskinlag :/
med von som brjaar og brenn.

Kvi gjeng ein aalvorsunderstraum
 igjenom meg og deg
 og fysser paa og veks til flaum
 :/: og ber oss i vaar tankedraum :/:
 paa lette vengjeveg?

Jau — me er born av same rot,
 og ætti den er ei.
 Og under mold og grus og grjot
 :/: ved dette store steinspjot :/:
 er lagd so hæv ein svein.

Han kunde hjartestrengthjen slaa
 naar han i fela tok!
 Det eggja hug — det tirra traa
 :/: og gjekk i bylgjor til og fraa :/:
 og hevde upp og skok.

Og mangt eit auga dogga var,
 men gjenom taaror lo.
 Ja, det han fram paa fela bar
 :/: han fekk av livet same svar :/:
 i graat og gledeljud.

Ja, sæle den som Herren gav
 slik voggegaave her.
 Men med ei gaave fylgjier krav:
 :/: aa gjeva att og yta av :/:
 so andre njota fær.

Og der hev Torkjel Aslakson
 vel gjeve roka skaal.
 Det gamle ord gjev atterdon:
 :/: der merkjest enno mannamon :/:
 og faa vil halda maal.

Aa, kvil i fred i fedrajord
 er frendeynskjet no!
 — Det blaamar blidt i fjell og fjord
 :/: og Otra lullar ljuve ord :/:
 og Gud er mild og god.

Jon Bjørgulyson Rystad.

Under torva og denne steinen
 han kviler beini, den gjæve sveinen.
 Men minni kransar no og Di grav,
 for Du hegna flogvite, Gud Deg gav.

I spel og dikt fann Du ingen make.
Du var so lysande som ein drake;
kor ut Du sveiv, der fraa strengjin' rann
eit spel som hjarto so opne fann!

Ditt felespel var 'kje berre leike,
men det var livet si djupe preike.
Eit liv som likna baa' ramneskrik
og gaukeljod ifraa logne vik.

»Fossegrimen«, han var som domen!
Og »Skjoldmøyslaget« som sigerljomen!
»Draumen« tana mot høgste høgð!
Det var lengt og traa fraa ei sjæl so glødd.

»Brureslaget« ha' og sin tale
med storlagd velde um rett og gale.
Det yver kjærleiken tona mildt:
men yv' selde sjæler — det vaala illt.

Um harde domar Deg vilde tyngje,
so ha' Du aandi sitt sverd og brynje.
Du strauk dei av! Der vart graat og fred,
og ei her av tonor dei stuva ned!

Minni um Deg vil aldri dale;
for denne graasteinen, han skal tale
um alt Du kjempa og song og sleit:
Det var for tid og for evigheit.

Eg var då i Setesdål ei stund. På same tid var der fesjå på Evje. Der gav eg ein konsert.

Dette var næst fyre valet 1912. Sosialistane hadde møte, og ein av deim skreiv i »Social-Demokraten«:

»Den 3. var det møte paa Evje. Møtet her var heller ikke saa godt besøkt som man kunde ventet; her var nemlig dyrskue paa stedet og fuldt av tilreisende fra bygdene rundt om; men de som møtte var svært interesserte. Stemningen for vor politik synes at være den bedste. —

Da man kom med toget til Evje kunde man straks se, at her var noget usædvanlig paa færde. Paa stationen stod ikke mindre end 4 lensmænd fra de forskjellige bygder rundt om, fogden og et par tre poliser — alle uniformerte.

Det hadde visst været ganske overflødig at stille ut alle disse uniformer, for det var stille og fredelig overalt. Sæbyggjen gik

bred og rolig i sin korte, graa kufte og med blankt faareskind i buksebaken.

Da nationalspillemanden Eivind Aakhus en times tid efter foredraget holdt koncert i lokalet, viste det sig rigtignok at være vanskelig for de unge sæbyggjer at holde sig rolig. De stod og »smaahuket«, akslet sig lidt og trampet i takt til musikken — iblandt kom der et »høi«. Den godmodige lensmand blev med et alvorlig, tok en av de gladeste i skulderen og sa: »Nei, no lyt du vera roleg, Ola.« »Høi,« sa han Ola og trampet videre, men mindre haardt. »Høi! Ha, ha! Stryk paa mand!« ropte de op til kunstneren. Han ænsset intet; han hadde lagt øret tætt ind til »Sigrid« — slik hedte felen hans — og i de hvirvlende toner bar han sig selv langt væk fra alt dette mudder hernede; igjennem tonerne lot han os andre ane, hvilken salig lykke han følte. Han hadde kastet trøien og knappet op vesten; sveden haglet mens tonerne til »Fossegrimen« ljommet.

Ja, det var virkelig en interessant koncert.

Saa tilbake til de øvrige ting. Organisationsforholdene her paa Evje er noksaa gode — o. s. v.«

I »Sørlandets Social-Demokrat«:

»Eivind Aakhus.

Jeg traf ham i Fargo, Nord-Dakota, høsten 1908. Han var da paa en koncertturné i Nordvesten. Overalt strømmet folk til for at høre hans vidunderlige felespil.

Aakhus har reist over store dele av Amerika og spillet for fuldt hus. Han har holdt konserter i Spokane, Seattle, San Francisco og paa forskjellige steder i British Columbia.

Nu er Aakhus kommet hjem paa besøk efter 12 aars fravær og akter at slaa sig til ro en stund i sin fødebygd Bygland.

Anders Hjertenæs.«

Um ei stund fór eg vestover Listerlandet. I Stavanger spela eg tvo gonger.

»Stavanger Aftenblad« skreiv den 16. september:

»Eivind Aakhus's aften med felespil og stev holdtes igaar for fuldt hus. Alle numer blev utført med stor færdighet, særlig »Eit Sæterbesøk«, »Fossegrimen« og tilslut »Klokkelaaten«, som blev mottat med stor begeistring. En del morsomme stev i pauserne bidrog til at aftenen blev rigtig fornøielig.«

»Vestlandsposten« i Stavanger skriv 16. september 1912:

»Eivind Aakhus's Koncert.

Understøttelsens store Lokale var aldeles fuldt. Aakhus mestrede Felen bra, og han høstede varmt Bifald for sin muntre Laat.

Den koselige Stevleik blev ligeledes modtaget med sterkt Haandklap.

»Stavanger Morgenblad« skriv:

»Eivind Aakhus' koncert igaaraftes i Understøttelsen blev rent en feststund.

Som ved et trylleslag blev man ved de rene toner løftet fra bylivets og hverdagslivets vrimmel op til fjeldviddernes stille hellighed, hvor stykket — »Et sæterbesøg«, mestret ved de fineste bustrøg — gav tilhørerne en fuldstændig oplevelse paa stølen med stølsjentens klare »kalden« og buskapens ankomst saa naturlig, at det var en nydelse at høre.

Ikke mindre kom hr. Aakhus' spil til sin ret, naar halling og springar i kaate spret legte sig paa violinens strenge. Programmets samtlige nummer høstede sterkt bifald fra de godt besatte pladse. Flere gjenkaldelser. Hr. Aakhus' stev og fortællinger faldt ogsaa godt ind.

Næste gang hr. Aakhus optræder, saa lad os fylde lokalet til sidste plads.«

»1ste Mai« skriv:

»Felespilleren Eivind Aakhus's koncert igaar hadde samlet fuldt hus i Understøttelsen.

Det var en sand nydelse at høre den enestaaende felespiller, der satte publikum i den rette stemning med sine sjeldent gode præstationer. Bifaldet var da meget kraftig efter hvert av numrene.«

»Rygja Tidend« skriv:

»Felespelaren Eivind Aakhus hadde samla fullt hus i Understøttelsen no sundagskvelden.

Spelet hans er fint og ekte. Soleis som han handsamar bogen er reint sjeldsynt. Og so den djupe klangen i fela hans! Hermingar etter dyrelæte og fuglekvitter hev eg høyrte betre spela enn av Aakhus. Men i mange leider var han betre enn nokon annan eg hev høyrte. »Fossegrimen« og »Klokkeklangen« var meisterlege. Og fleire av slaattane.

Folk var i godlag, og spelet vart mykje fagna.

Gildt og sjeldsynt var det aa sjaa so mykje folk samla til ein slik konsert.«

So fór eg nordover. På Storøyi spela eg tri plassar. Der råka eg Torleiv Hannaas og Torgeir Bjørnaraa; dei var lærarar på lærarskulen. I Leirvik var ein blind redaktør, Jens Hystad. Han skreiv:

Til spelemannen Eivind Aakhus.

Du strauk yver strengjerne mine, yve' hardstemte hjartestrengjer,
strauk so eg kjende det sildra og søsa og bivra i brjostet;
stridaste sinnet veikna, vondt laut vika;
girren vart eg og furden, fekk hug til aa graata.

Sjukaste saali friskna, høyrde ho fela laata,
 tankane tunge kvervdest til kj eta som flirra og flikra,
 hugbrotne hjarto besna, kviskra so kj ele:
 »Spel meg slaatten endaa ein gong, den siste?»

Djupt trengde tonarne dine, leikar dei enno og lokkar,
 for sj elve livet, det stridande livet, hev skapa l od under bogen,
 tronge tider og ljose hev tonarne dikta;
 difyr stend eg vel teken med strengjer som sitrar.

Jens Hystad
 (i »Gula Tidend«).

So f r eg til Setesdalen, spela i »Vonheim« på Bygland der eg tok inn 50 kronor, som eg gav til   starta eit orgelfond. Folk tenkte på   få eit orgel i kyrkja — ikkje pipeorgel. Pengane stod i banken til 1925; d  fekk dei pipeorgel, som kosta ikkje langt frå 4000 kronor.

»Fædrelandsvennen« skriv:

»Kom ikveld i Turnhallen og h r Eivind Aakhus med sin brede og fylldige Bue, som han benytter til sidste Trevl, den syngende, klangfulde Tone og storstilede Foredrag, med vældig Kraft, men dog behersket, den overlegne tekniske Sikkerhed, hvormed de v nskeligste Stykker udføres med Lethed, den ukunstlede Maade, hvorved han gj ngir disse rene, enkle Slaatter og Melodier.

Dette blir altsaa Aakhus's Afskedkoncert i Norge, idet han nu afreiser over England til Amerika.«

»Fædrelandsvennen« skriv 23. oktober 1912:

»Det var Klokkelaat og S ndagsstemning og saar L ngten hos Budeien Søndag Formiddag. Der var den kaade »Nordfjording« og den vilde, glade »Halling«, og der var »Fossegrimen« med Graad og lokkende T ner. Der hørtes den vemodige »Ifjor gj t' eg Gjeiti«, og man hørte »Ein Tater« saa indsmigrende blid og saa truende vild. Ligesom langt op i Fjeldene hørte man »Budeiens Lokketoner«, og saa hørte man forn mli  Kl kkeklemt og Orgelmusik bruse udover og fylde Sindet til Andagt. Det var den staute Spillemand Eivind Aakhus paa sin Aftenunderholdning, som fortryllede de underlige T ner og Stemninger paa sin Fele »Sigrid«. Der er noget fint og friskt og ægte norsk over Aakhus's Spil som ingen andens. Lunt og morsomt kvad han Stev og fortalte Historier, saa Forsamlingen morede sig udmærket.«

Gjenom U. S. A. frå Stillehavet til Kanada. Fjorde Noregsferdi. — Heimsufreden.

Eg kom til New York att kring den 20. november 1912 med noko over 300 dollars meir enn eg reiste til Noreg med. Det var ikkje so svært mange konsertar eg heldt på denne turen.

»Nordisk Tidende« i Brooklyn skriv den 21. november:

»Eivind Aakhus, den norske felespillers konsert i Pilgrim Hall paa førstkommende lørdag vil forhaabentlig samle alle yndere af norsk folkemusik og fylde hallen til sidste plads.

Aakhus har i sin tid holdt koncerter og aftenunderholdninger i hver by og bygd i Norges land og i alle norske settlementer fra Chicago til San Francisco. Overalt har han høstet lovord for sit spil, som karakteriseres som gjennemfint og musikalskt.

I evnen til at tolke de gamle slaatter og norske melodier har han knapt nogen overmand. Det er første gang han lar sig høre her i New York.«

»Nye Norge« i New York skriv:

En norsk kvæld.

Felespilleren Eivind Aakhus tager publikum med storm.

Mellem 2—300 musikelskere var tilstede i Pilgrim Hall den 23. november sidstleden, da den berømte norsk-amerikanske felespiller Eivind Aakhus gav sin konsert efter tilbagekomsten fra Norge. Aakhus's navn har god klang ogsaa her i Østen, saa de som gik til konserten ventede noget mere end det middelmaadige, som man er vandt til at opvartes med fra lokale kræfter. Heri blev man heller ikke skuffet, thi Aakhus fremlokkede en eiendommelig koglende musik fra sit kjære instrument, der holdt hele forsamlingen i spændt forventning indtil slutten, da begeistringens lavine brød løs. Den gamle, stolte sætersdøl havde ikke før grebet feilen og strøget nogle drag med buen, før man forstod, at han var en værdig arvtager af Møllerguttens gamle toga. Han gav blandt andet en »Springer«, som fornemlig fik tilhørernes ben til at trampe i rytmisk takt. »Sæterjentens søndag« var vistnok aftenens glansnummer, og det vilde have frydet selve Ole Bull, om han havde kunnet høre sin gamle melodi tolket paa en saa mesterlig og forstøelsesfuld maade.

Til afveksling gav han et par morsomme stev fra fjeldbygden, der blev modtaget med taknemmelighed.

Kun skade, at hr. Aakhus maatte reise den følgende dag. Havde han optraadt endnu en gang, vilde han sikkert have trukket fuldt hus.«

Eg hadde mest tenkt at eg spela i Chicago og Minneapolis på heimvegen; men hev ikkje noko utklipp. So fór eg heim 1912.

Til Eivind Aakhus

(av Knut A. Helle).

Leikande aa vene tonar
du av »Sigrid« lokka fram!
Enno tekj' eg »Marschen« ljomar,
som 'an unda bogen ran.

Ein springar va for kaate
for ein gamal krok som eg;
»Nordfjordingen«, ja de va laate!
De va tonar plent for meg.

»Sætergjentens søndag« gjerer
sinn aa hjarta mildt aa mjukt,
for i denna laaten høyrer
ein so mykje blidt aa bljgt.

Naar eg saag paa fingerlage,
va de plent so fingan fauk.
Takk for kvart de bogedrage,
som du her paa »Sigrid« strauk.

Til Eivind Aakhus

(av Knut A. Helle).

Fyst Eivind Aakhus paa Fela leikar,
so mange Tanka i Hugen reikar.
Du stundom kjenner deg glad og kaat;
men i næste Stundi er stemt ti Graat.

D'er som Strengen di Finga brende,
aa Bogedragi fekk ingen Ende.
Kor Notan ligge du sikkert veit,
aa mæ Bogen leikar du alstøt greit.

Denna Naturgaava, som du hev fenge,
ein Arv i Ætti hev vore lenge,
som gjenom Ætti hev gjort seg stor,
aa i Etterslekti 'an enno gror.

Til Eivind Aakhus.

Undrande eg sat aa høyrde
 Paa dit vene felespel;
 Sat der rektig som eg drøymde,
 Gløymde meste bort meg sjøl.
 Livi upp i Noregs dala
 Lokka du i tonar fram,
 Fela tyktes plent aa tala,
 Unda strengjin lett dei ran.

Bekkjesus aa fuglelaata
 Syntes eg aa høyre grant;
 Gaukjen gol aa fossen tuta,
 Bjølleklang eg høyrd' iblandt,
 Jenta hu paa kjyri lokka,
 Kjyri svara ti so greit.
 Alt i harmoni du tolka
 Fram i tonor klaart og reint.

Tonar liksom op seg hylja,
 Naar du øver strengjin for,
 Leikande som linne bylgja
 Paa den breie Byglandsfjord.
 Der ve fjoren va du ala,
 Der du fan dit arvegul,
 Der du hugjen fek ti fela,
 Som av tonor va so ful.

Knut A. Helle.

Til Eivind Aakhus.

Eg hev høyr't deg, naar du spilar,
 de hjarta gjer so mjukt
 aa høyre klokketonar vene
 og fossebrak og dur.
 For tanken upp du lyfter,
 me sit paa haage stol,
 og gamle folk seg rettar,
 um dei sat sign' ihop.

Dit spel vil lengè liva,
 det aldri ut vil døy,
 for det kan mannen letta
 um han er tung og trøyt.
 Ja, »Sigrid« skjelv og sukkar,
 du lokkar tonar fram,
 som fugl i skogen kvitrar,
 sin make aldri fan.

Ein krans so vil me fletta,
 ein ring ikring deg slaa,
 for dine tonar trillar
 som dog fraa grøne straa.
 Du lengselstonar høyrer,
 som gauken gjel i tre,
 og ungdomstankan strøymer,
 me berre sit aa græt.

Gunnar Birkeland.

Det var ei lokal setesdalsstemna i Okla., Minnesota, den 8. januar 1914. Millom anna skreiv Bj. Bjørnaraa:

»Saa blev Eivind Aakhus kaldt op. Han havde indrettet sin Reise slig, at han fik være med i Okla. Ja, det er jo som en Væg af huset var væk, naar ikke han er med.

Han er som fastgroet til Sætersdalslaget — ingen er saa interesseret som han! Og ingen har heller som han baaret Sætersdalen rundt — gjort den kjendt og respekteret — som han.

Eivind er Kunstner af Rang. Han har som løftet Sætersdalsspillet op i en højere Sfære — forædlet det slig, at det mest forvændte Musikkjender-Øre med Velbehag lytter til de herlige Huldretoner fra »Sigrid«s daarende Tonebarm.

Som vanlig maatte Formanden tage sig en Svingom med Miss Lauvdal. Sætersdølerne vil ikke have en Formand, som ikke duger snu paa sig, og saa plagerede han op hver Gang. (Bj. Bjørnaraa, Formand i Sætersdalslaget.)

Aakhus, som i gamle Dage var Mesterdanser, maatte ogsaa op. Trods sine 60 er han baade let og lentug som en Ungdom. Det var en Lyst at se paa han Eivind. Sam og Eivind spillet saa skiftevis. Folk blev aldrig trætte, altid vilde de have mere. (Saa en Pause.)

Da saa Programmet igjen begyndte, var det Eivind Aakhus som traadte frem. Det er Sætersdalens Ole Bull, som har lagt det nationale Felespil ind i en moderne, klassisk Ramme, saa det tiltaler alle og forstaaes af alle. Han har nu i mange Aar baaret denne Musik frem blandt de norske her og derhjemme, og altid blir han hilset med Glæde.«

Til Eivind Aakhus.

Du stend paa tinden der soli smiler,
 So ljost ditt auga paa høpen kviler,
 Og trillor gidrrar fraa kvar ein streng
 Og fyk aat hjarto paa tone-veng.

Du manar fram atter gøynde minne,
 Som laag der læste i bringa inne!
 Du nører opatter slokna ell —
 Du skapar atter ein jonsok-kveld.

Du høyrer visst ikkje tone-flaumen,
 Du stend med »Sigrid« som trylt i draumen!
 Men me, som lyer, me kjenner vel,
 At inn i tonane ligg di sjæl.

Ei sjæl som trallar burt tunge tankar,
 Som ser mot høgdi, naar hjarto bankar,
 Som aldri reddest um tora slær,
 Avdi at hjelpi er alltid nær.

Du er ein »kunstnar« av høgste rangjen,
 Difyr du hugjen kan taka fangen!
 Difyr du spelar i hjarto inn,
 So liost og leikande lett i sinn!

Ja, lengje live du gjevast karen,
 Du tone-drott ifraa Sætisdalen.
 Du fagna fekke kor helst du for —
 I Vesterheimen og hjaa ho »mor«.

Björgulv Bjørnaraa.

Hallingane i Amerika hadde samla inn 20,000 dollars til sine bygdefolk i Hallingdal i Noreg. Dei vilde då reisa i flokk og fylgje til Noreg med pengane, og vilde nå heim til den 17. mai til 100 års festen 1914. Dei kalla reisi »Hallingdalsfærden«. Det var Olstad i Minneapolis som var føraren.

På eimbåten var fyrste og andre plass slegne saman — og so tridje plass. Eg hev alltid reist på tridje plass, men då tok eg fyrste-andre plass. Det var fint ver og ein god båt. Eg heldt ein konsert umbord.

Me kom til Oslo kl. 8 om morgonen den 17. mai 1914. Då var det svær stas i byen — hundradårsfesten og utstillingi. Eg tok inn på Misjonshotellet. So var eg ute og såg på paraden; det var rørende; serleg barnetogi. Alle hadde flagg, og kvart merke hadde sitt musikk-korps. Det tyktes aldri taka ende. Når eg var trøytt av å stå der, reiste eg på hotelli. Um ei stund gjekk eg burt att og såg på utstillingi; den var stor og ven. ~~Mrs.~~ Hanna, som hadde vore guvernør i Nord Dakota, kom der med ei »byste« av president Abraham Lincoln. Ho gav »bysta« til Noreg frå Amerika. Jørund Lauvland heldt takketalen. *Kan Mr.*

Eg var på Bygdøy og såg på so mykje gamalt; der var mykje frå Setesdalen. Husi som vart bruka i gamle dagar var uhøvelege. So låge dører og stutte senger og lite med ljøs.

Eg fór upp Gudbrandsdalen. Jernbana gjekk då til Dombås, men dei arbeidde både på bana over Dovre til Støren og på bana

som gjeng over Lesja og ned Romsdalen. Eg spela etter vegen — på Veblungsnes og sørover — Ålesund, Ørstad og Volda.

»Framstig« i Volda skreiv:

»Eivind Aakhus vitja oss og gav konsert i »Framhald« no sundagskvelden. Programmet var noko annleis enn dei andre nasjonal-spelemennene plar ha, so det var fylgt med meir spaning. Serleg torer me nemna »Sæterferdi«.

Elles er Aakhus so lenge og vide kjend, at me ikkje skal gjeva oss av med nærare melding um sjølve konserten. Men me skal nemna eit par ord um mannen sjølv.

Aakhus er setesdøl. Han tok til Amerika i sitt fire og tjugande aar, og vart fyrst oppmerksam paa at han var musikkar daa han byrja det nye liv i det nye land. Draumane um Setesdalen og gamlandet! Han høyrde fyrst no at han spela norske tonar. For 15 aar sidan gjorde han ein sving heim, — han laut sjaa att heimlandet. Daa spela han ogso hjaa oss. For eit par aar sidan drog hugen han atter tilbake til gamle Noreg. Men han var snar den venda. No er han daa paa ferde igjen.

Han hev vore i Amerika fraa han var aa rekna fire og tjuge aar, no er han sine 60. Men likevel er han endaa heilt reinskoren setesdøl.

Dette for aa peika paa, at ein verkeleg nordmann vert aldri anna enn nordmann, kvar han so enn lever.

Elles er Aakhus den som fører Ole Bull sitt store arbeid for norsk ære vidare fram i det vide Vesten.

Ilag med Alexander Bull som den moderne musikker, hev Aakhus reist ikring i dei amerikanske byane med si »Sigrid« — Myllarguten si gamle fele — og bore fram den norske nasjonalitet gjenom sitt spel. Det er vel ikkje noko som sermerkjer oss meir enn vaar nasjonalmusikk. Og tusund takk og æra bør gamle Noreg gjeva ein mann som ber vaar æra fram ute og heime.«

So fór eg innover fjorden og over hei til Nordfjord. Det var ei gamal kone som skyssa meg frå Sunnmøre til Nordfjordeid, 3 mil. Ho var so vond på nordfjordingane avdi dei beitte so på sunnmøringane si mark.

På Nordfjordeid råka eg den svære spelemannen Rosenlid; han eksera då. Det var ein ung, gildsleg gut. Eg fór no noko fort, og reiste til Setesdalen.

Likeins som i 1912 — sist eg var heime — var eg mykje på Ose og lærde Dreng å spela. Me retta på mange av dei gamle Setesdalsslåttane, og han lærde nye. Då var han umlag 18 år. Men so vart visst Birgit, mor til Dreng, leid av all denne spelingi. Ho sa til meg at ho lika det ikkje; ho var redd at Dreng kunde koma til å gå upp i spel — at det vart ikkje noko anna med han. Eg svara at me skulde slutta, men me hadde nett teke til med »Fossegrimen« og »Sandsdalen«. Når han hadde lært dei, vilde eg fara. Ho svara ikkje; men so vart det. Birgit er systerdotter mi.

Då me var ferdige, kørde Dreng meg upp til Hegland. Me var innum storspelaren Olav T. Hegland. Då vart det nok speling att.

Det var ein laurdag, rektig godt høyver. Me tri sat inne og spela, og dei gamle foreldri til Olav streva med høyet. Eg fekk vondt samvit; eg totte dette gjekk ikkje.

Olav lika og å læra spela. So tala me det av so at eg skulde reisa fyre upp til Langeid til Bjørgulv. Kona hans var syskinbarnet mitt. Olav skulde koma etter sundagsmorgonen. So skulde me upp på støylen deira og vera der og spela og fiska. Vegen upp til Heglandsstøylen gjekk upp frå Langeid.

Sundagsmorgonen kom Olav med feila. Me skulde spela litt fyrr me reiste på heii. Men du verdi; då vart det noko anna.

Då kom bod upp heile dalen, at krigen hadde brote ut, og alle soldatar vart utkommandera med ein gong. Olav Hegland utigjenom hovudstups.

Eg hasta no ikkje på minuttet; men eg vart uroleg og tenkte på fara til Amerika so fort som mogeleg. Folk vart so ille farne og sytte so for gutane, som måtte avstad med ein gong. Folk var redde at Noreg kanhenda ikkje kunde halda seg nøytral, men laut med i krigen.

Sume av gutane som måtte reisa var so sorgtyngde, at dei drakk seg fulle for å gløyma. Tri gutar kom etter meg ut på vegen og kørde so det berre spruta og framum som ei svipt. Ute på Moysmonen låg etter ein hatt, som hadde fare av. Folk vart mest galne. Alle storma til landhandlarane og vilde få mjøl, og då so mange kom, vart det snart for lite. Dei som hadde pengar i bankane vilde taka dei ut. Dei vilde ikkje hava papirpengar, men kravde klingande mynt. So vart bankane stengde ei stund.

Eg fór til byen for å fara vidare til Amerika att. Agenten telegrafera til Kjøbenhavn til Skandinavien—Amerika-lina um dei kunde spara nokre plassar for Kristiansand, og det vart gjort. Den 8. august var eg på havet att. Krigen tok til den 1. august 1914.

Alle utlendingar vilde reisa heimatt. Sume vart liggjande eit par månader fyrr dei slapp avstad. Men eg såg i avisone, at det varde ikkje lenge fyrr folk kom til ro att.

Det var fint ver over havet. Det var knapt at eg tente uppatt reisi paa denne — den tridje — Noregsturen. Det var tanken at eg hadde vilja spela utover hausten til burtimot jol i Noreg.

Då eg kom til Grand Forks, N. Dakota, skreiv »Nordmanden«:

»Spillemanden Eivind Aakhus er nu tilbage i Grand Forks igjen efter en meget hyggelig Norgestur. Han var tilfreds baade

med Forholdene og den Venlighed som Befolkningen udviste ham. Meget kommer jo an paa en selv, hvorledes man bliver behandlet, mente han. Udstillingen var storartet og Fremskridtene i alle Ting var sterkt mærkbare. Hvis man bare forstod at tage det paa rette Maaden, var ikke Opholdet i selve Kristiania saa kostbart, og alligevel behøvede man ikke at være gnieragtig, sa han.«

AAKHUS, 50 år gamal.

Det tek til å verta noko annleis med det norske i Amerika. Eg reiste mykje i skulehusi i dei norske settlement eller bygder; ofte i byane og. Det var mange av norsk ætt i andre og tridje led, ei mengd norsk ungdom, serleg i byane, som ikkje skynar norsk i tale og skrift. Kyrkja, som fyrr var so mektig til å halda uppe det norske målet, veiknar i den vegen. Fyrr var det mange som kom frå Noreg og hadde god utdanning, gjekk 3—4 år på presteskule og vart prestar. Dei lika best å preika på norsk. No er det helst unge norske, som er fødde i Amerika og hev havt sin skule der, tenkjer i engelsk og likar best å preika på amerikansk. Som argument hev dei og, at det er so mange norske ungdomar som ikkje kan norsk. Um ikkje då kyrkja brukar engelsk, so gjeng dei til amerikanske kyrkior, helst reformerte, og gjeng soleis tapt for den lutherske kyrkja.

På dei store kyrkjemøti hadde dei kome so langt, at dei var kanskje i fleirtal, som vilde strjuka ordet »norsk«. Dei vilde brigda namnet frå »Den norsk-lutherske kyrkja i Amerika« til »Den lutherske kyrkja i Amerika«. Men der vart slikt eit ramaskrik frå det norske folk jamt over, at det stend enno som fyrr, — kor lenge det no vert. Um namnet vert brigda, vil dei vel koma meir ilag med andre nasjonar som er lutheranerar. Av konfirmantane vert mange konfirmera på engelsk. Sume stader hev presten tvo klassor, ein på norsk og ein på engelsk. Dei som tek engelsk kan ikkje lesa norsk. Det er so mykje norsk ungdom som gjeng på høgare skular, at folk til vanleg kan ikkje koma det ihug — både på høgare norske og høgare amerikanske skular — og der er alltid engelsk hovudfaget. Dei hev lettast for å koma inn i det amerikanske åndsliv, både i tenkjing, handel og vandel. Noreg og det norske vert so langt burte for dei som er fødde og oppvaksne i Amerika, endå um dei kan tala norsk. Dei lærer i skulane at Amerika er det beste, største og mektigaste landet i verdi.

Men den norske pressa i Amerika er ei stormakt til å halda uppe det norske. »Skandinaven« i Chicago, »Decorahposten« i Decorah og »Minneapolis Tidende« i Minneapolis hev ei mengd tingarar — kanhenda 60,000 kvar. Men det er eit spursmål kor lenge dette kan halda seg, for mest alle norske hev amerikanske dagblad. Men norskdømen i Amerika vil halda seg lenge — kanskje alltid.

For nokre år sidan kunde eg i Duluth og Superior leiga ein sal for 5 a 6 dollars, og det hende nokre gonger at eg tok inn 75—80 collars. No er det heilt umogeleg. Um eg vilde prøva, so kunde

det henda at eg tapte pengar. Ei hall eller au sal som på den tid vart leigd burt for 5 a 6 dollars, vilde no kosta kring 15 dollars, og avertering og opphald meir enn dubbelt. Der er so mange foreiningar, som dreg folk til seg. Samkomor, festar og so mangt, teater og ei mengd kinematografar — so i det uendelege. Emigrasjonen er liten no mot fyrr; det er so få nykomarar. Dei var alltid huga på det som var norsk.

Um Setesdalslagets stemna i Grand Forks, N. Dakota, skriv »Normanden«:

»Som Eivind Aakhus spilte. Hvad denne Musikveteran ikke kan gjøre paa Fela si, er ikke værd at snakke om. Han spilte lokale sætersdalske og andre norske Folkesange, gamle, kjendte Slaatter, Stev og Viser med amerikanske Toner indimellem. Snart sad man og lyttet med ærbødig og spændt Interesse til de kjære nationale Sange. Snart fik man Taarer i Øinene ved gamle Minders Gjenkaldelse i Erindringen, snart lo man sig tvekroget over de lystige Ting Violinen talte eller sang om. Og alt mens der lød taktfaste knakknak fra flere Hundrede Støvlehæle, slig som det lød i Storstuerne eller paa Laavegulvet, naar Spillemanden lokket Tonerne frem og Dansen gik lystig over Tilje i de norske Bygder i de gode gamle Dage.«

Frå 19. til 21. juni 1919 hadde Setesdalslaget og Spelemannsforbundet stemna ihop i Crookston, Minnesota. Formannen for Setesdalslaget, Bjørgulv Bjørnaraa, skriv:

»Programmet startet med et sætersdalsk »Brureslag« af Eivind Aakhus. Det storslagne Spil satte hele Forsamlingen i Brudlaup-Lag.

Efter en Stund spilte Aakhus paa sin namngjetne »Sigrid«, som har trillet ud saa mange deilige Toner i de norske Bygder i Nordvesten.

Saa spilte Eivind Aakhus »Ifjor gjætt' eg Gjeiti« i de mange Variationer, som han selv har digtet. Flere af Spillemandene, som ikke før havde hørt ham, blev rent slagne af de storslagne Toner. Og en ægte »Yenkeejente«, som kom for at faa noget nyt for sit Blad sa: »Who is that man which plays tvhose wonderful tunes?« Oversat: Hvem er denne Mand, som spiller disse underfulde Toner?«

Millom anna skreiv »Normanden«, Grand Forks:

»Den velkjændte Hardangerviolinist Eivind Aakhus af Grand Forks var Gjenstand for mer end almindelig Opmærksomhed fra Sætersdalsdalslaget og Spillemandsforbundet. Det var et for den gjæve Spillemand ganske høitideligt Øieblik, da han af Formanden blev kaldt op paa Scenen og ført frem af Harald Smedal, medens de øvrige Spillemand slog Ring om ham. I velvalgte Ord overrakte Formanden ham en specielt præget Medalje som Paaskjønnelse for hvad han havde gjort for norsk Nationalmusik. Medaljen er af ægte Guld, og stor og gild er den ogsaa.«

På Stillehavskysten frå Silverton, Oregon, til Britisk Columbia, Canada, hev eg spela 6 gonger. Eingong i Seattle tok eg inn 99 dollars. Eingong reiste eg so langt sud som til San Francisco, California. Det var i februar 1902, tenkjer eg. Ja, det var fyrr det store jordskjelv og branden. Då var der grønt, og lauvet på trei spratt ut. Eg var der 9—10 dagar. Eg fór over Golden Gate park og til Cliff house; der er »Suttro Bad«, og kinabyen såg eg. Då eg reiste austover framum Sacramento utpå ettermiddagen var der grønt. Um kvelden klokka 11 var eg uppe i Nevadafjelli; der var 11 fot snø.

Eg reiste til mormonbyen Salt Lake City i Utah, og kom der so eg skulde bli der med sundagen. Eg tenkte at der skulde vera preike i tabernaklet. Men den sundagen hadde dei preike i dei små kyrkjone utover i byen. Dei var ikkje små, men likevel små mot tabernaklet og templet. Templet såg stort ut. Men der slapp ingen inn utan mormonerane. Det var berre heilage handlingar, brurevigsle, dåp og sovore som gjekk fyre seg der. Men tabernaklet er ope allstøtt. Der er ein som passar på, for der er ferdafolk heile tidi. Orgelet skal vera like so stort som i ei kyrkje i Petersburg, Russland, og songkoret hev over 500 røyster. Akustikken er merkverdig. Han som passar på der, stod uppe med koret eller altaret og slepte ei knappenål nedpå gjerdet som er rundt altaret. Eg stod i andre enden, men hørde det like so godt som um eg hadde stade tett ved. So knirka han handlovane mot kvarandre. Tabernaklet er avlangt og rundt; der er ikkje hyrna. Det er som du vil taka eit egg, skjera det i tvo etter langsida og setja det nedpå. Der er dører rundt ikring, so dei kan verta opna med eingong, um det skal henda at folk vilde styrma ut. Det er retteleg vakkert inni.

For lenge sidan — eg veit ikkje årstalet — vilde mormonerane reisa frå andre folk, so dei kunde stella seg som dei vilde. So var det dei store profetane og førarane Brigham Young og Smith som førde dei langt, langt vestover til dei kom til Utah, berre noko sagebrush (utt. sæjbrusj). Jordi var god, men der kom ikkje regn. Men desse førarane var dugande menn, som såg at det var mogeleg å få vatn ned frå snøfjelli rundt ikring. Der slog dei seg då ned og tenkte at dei skulde verta der åleine. Med vatning vart der so fruktbart, at det blei som ein hage. Dei bygde ein by, som dei kalla Salt Lake City; på norsk: Saltsjøstaden eller -byen. Der er ein »lake« eller innsjø med salt vatn. Av det kjem namnet. Kor mange år det kunde vera dei var der åleine, veit eg ikkje; men det var nokso

lenge. Men so kom det andre folk som ikkje var mormonerar og busette seg der. Sivilisasjonen kom nok etter, og det kom jernbane gjennom landet like til Stillehavskysten. Salt Lake City er ein fin by. Då eg var der hadde mormonerane tapa bystyret. No dei seinare åri er det kome lovbod mot å ha fleire konor. U. S.-senator Smooth er mormon, men hev berre ei kone. Mor hans skulde vera norsk. Han er ein av dei fremste i kongressen. Der er visst ikkje so mange norske kvinner som er mormonerar; men nokso mange danske skal der vera, som misjonæranne deira hadde fenge over frå Danmark. Mormonerane reiser mykje derifrå i det seinare, mange hev reist til staten Idaho.

So fór eg frå Salt Lake City austover til Denver, Colorado. Der er ein del norske og mange svenske. Derifrå til Sioux City, Iowa, utt.: Su Sity. Med City meines by.

Den siste lange ferdi eg gjorde i Amerika var 1920. Då spela eg på Stillehavskysten og i Canada.

»Washingtonposten skreiv 23. januar 1920:

»Eivind Aakhus's konsert i Norway Hall søndag eftermiddag var godt besøkt, tiltrods for det mindre behagelig veir. Han leverte et rikt og avvekslende program av norske folkemelodier, slaatter og leiker paa violinen, med korte fortellinger og smaastubber indimellem samt stevkvad, som altsammen blev mottat med sterkt bifald. Av de musikstykker han spilte var især »Klokketoner og orgellyd« aldeles vidunderlig. Man følte sig herunder uvilkaarlig hensat paa hjemlige tomter i en norsk dal, hvor kirkeklokken tydeligvis høres i stilheten, først tung og vegtig med en liten pause mellem hvert slag, derpaa en brus og dur som av mange klokker. Saa stilnér klokkeklangen lidt efter lidt, og det hele ender i orgelmusik. Dette sidste stykke blev mottat med kraftig applaus av forsamlingen.«

So fór eg nordover til Britisk Columbia, spela austetter Canada og heimatt.

»Norden« i Outlook skriv:

»Eivind Aakhus paa koncerttur i Saskatchewan, Canada.

Violinisten Eivind Aakhus fra Grand Forks, Nord Dakota, besøker i disse dage Outlook og omegn paa gjennomreise fra Stillehavskysten, hvor han i vinterens løp har git en række særdeles vellykkede koncerter i de store norske strøk derute. Eivind Aakhus er uten sammenligning en av de mest bekjendte nulevende hardangerviolinister. Han har dyrket musikken i mange aar, og det er knapt et norsk settlement eller en bygd i Norge, som hr. Aakhus ikke har besøkt paa sine mange konsertturer. Sidste høst besøkte han de

norske settlementer i Canada for første gang og gav en række koncerter i den nordlige del av Saskatchewan og Alberta. Der som andetsteds, hvor han reiser, var han en velkommen gjæst og glædet mange ved at spille de kjendte og kjære norske folketoner.

Hr. Aakhus fik ikke anledning til at besøke Outlookdistrikterne under sin første tur i Canada, og derfor besluttet han at lægge tilbaketuren fra Stillehavskysten herom. Mandag aften gav han en koncert i Nary skolehus, og i ukens løp vil han gi andre koncerter, som han arrangerer fra dag til dag.

Koncerten i Outlook vil bli git lørdag aften kl. 8 ved Outlook College, og nordmændene her vil sikkert benytte anledningen til at høre den bekjendte hardangerviolinist.

Eivind Aakhus er sætesdøl og norsk-norsk til fingerspidserne. Sin færdighet som violinist fik han i vuggegave, og den nationale musikk har han dyrket hele sit liv. Hans indsats for fædreearven bestaar i at tolke og vække interesse for den eiendommelige norske folkemusikk, fra hvilken Bull, Grieg og andre store komponister hentet sin inspiration. Aakhus er eier av Møllerguttens fele »Sigrid« og har ogsaa Møllerguttens evne til at faa felen til at tale.«

Eg spela austover um Winnepeg og so heim.

»Normanden«, Grand Forks, skriv den 21. mai 1920:

»Felekongen hjemme igjen.

Violinisten Eivind Aakhus er hjemme igjen efter en lang Koncerttur til Stillehavskysten og Canada. Der er faa om nogen norsk Violinist her i Landet som er saa vel kjendt ude blandt Folket som Aakhus. Han holder sig især til Folkemusikken, og der er neppe et skolehus i de større norske Settlementer, hvor ikke hans Violin har lydt. Tusinder af vore Indvandrere har drømt sig tilbage til Fars og Mors Hjem og til sine glade Ungdomsdage under Indflydelsen af hans Toner. Aakhus havde truffet en Masse Nordmænd i Canada, deriblandt mange Kjendinger, og var forbauset over, hvor godt de i det hele havde gjort det og hvor rummelig og frit de havde det deroppe. Mænd med Erfaring og Indsigt havde paa kort Tid arbeidet sig op til Velstand. I mange Tilfælde var det Mennesker, der ikke havde været istand til at ta sig frem i Staterne, som nu sad trygge paa sin Farm og uden Bekymring saa Fremtiden imøde.«

Millom anna skriv Klara Semb i »For Bygd og By«:

»For ei 14 aar sidan var Eivind Aakhus i Noreg, og eg fekk daa høve til aa høyra han spela fleire vendor. Eg trur knapt eg hev høyrt ein hardingspelemann med so fullkomen bogeføring som Eivind Aakhus. Ingi gnissing, som det so lett vert paa hardingfele. Kvar tone kom rein og fulltonande klaar. Teknisk fullkome var spelet hans, og dertil kjenslefullt og rikt. Storparten av sitt liv hev han levt i Grand Forks, Nord Dakota, men hugen hans hev vore i Setesdal allstøtt; det høyrd ein paa spelet hans.«

So var eg heime. Av og til spela eg i skulehusi nokre dagar og sumetider nokre vikor, vår og haust. Vinteren var for kald og sumaren for varm. Me budde i byen Grand Forks i 18 år. Eg brydde meg ikkje um å bu i byen, men det var for å få god skule til borni. Kunde eg ikkje gjeva dei noko anna, so kunde eg gjeva dei skule.

Eg hadde kjøpt 30 acres (æker — ein æker er 4 mål land) 1½ eng. mil sud frå Grand Forks ned til Red River. Av dei 30 acres var store vidder lauvskog, som ikkje var hoggen i, so der vare store tre. Då Valborg, den yngste, var ferdig med høgskulen og piano-spel på konservatoriet, bygde eg hus på denne farmen og flutte dit. Eg trur det var i 1922. Me hadde berre 2 kyr og 20 høns. Me kunde føda 7—8 kyr. Alle borni var burte, kvar på sin kant. Eg var då i 70 års alderen og tenkte slutta med å reisa. Men so vart eg forfylgt meir enn vanleg, og eg lika ikkje vera martyr, so eg tok ut att.

Då skyna eg Ibsen, når han segjer: »At leve er kamp med trolde.« Det er av sine eigne ein skal hava det.

I februar 1925 vart Gro, kona mi, dårleg. Det vilde ikkje retta seg, men drog på so smått. Me var til dr. O. H. Rystad og dr. Eggers; men det gjekk nedetter med henne, so då det leid ut i mai, tok me til ottast at det var fårleg. Den 6. juni, ein laurdag fyremiddag kl. 11, døydde ho av kreft i magen. Nokre dagar etter vart ho gravlagd på Byglands kyrkjegard, Minn., 9 eng. mil sudaust frå Grand Forks. Der hadde me livt lengst på same stad. Der var og dei 3 borni gravlagd, som hadde døydt fyrr. Birgit, den eldste av gjentone, kom heim frå Stillehavskysten, der ho heldt skule, 6 vikor fyrr mor hennar døydde. Ho var heime ei stund etterpå og heldt hus for meg. Alle dei andre borni kom heim 8 dagar fyrr mor døydde og var nokre dagar etter at ho var gravlagd. Daniel kom frå Minneapolis, Gunstein frå Montana, der han er farmar, Dan frå Oklahoma City, Solon frå Tulsa i Oklahoma og Valborg frå Jamestown, Nord Dakota.

Det var so vondt og utenkt. Gro hadde alltid vore so snild og lett å leva saman med, god i husstell og matstell. No vart det snunad i alt. Det vart so stussleg og langsamt. Då var det godt at eg hadde fela. So fór eg til Minneapolis og var der med vinteren. Um våren var eg atter på spelferd.

I august 1926 fór eg og Valborg til Noreg. So godt som ho lika seg der.

»Normanden« i Grand Forks skriv:

»Eivind Aakhus og Datter til Norge.

Sidste Lørdag reiste den staute Sætesdøl og Spillemand Eivind Aakhus og hans musikalske Datter Miss Valborg Aakhus til Norge.

Dette er Eivind Aakhus' fjerde Norgestur. Paa sin Tur øst-over stopper de nogle Dage i Minneapolis for at besøge Søn og Broder, Daniel Aakhus, som bor der.

Da Eivind Aakhus opholdt sig i Minneapolis sidste Vinter, fik han Roy Frankson, som spiller i Symphoni Orkestret, til at sætte Noder til en Del Slaatter, Brudemarscher og andre nationale Musiknumre, delvis komponert og spillet af Mr. Aakhus. Før Eivind drar til Norge, vil han samspille med Roy Frankson for at korrigere muligens Smaafeil i Nodeskrivningen. Roy Franksons Bedstefar, Folke, kom fra Trydal i Bykle, og hans Bedstemor, Sigrid Haugum, fra Valle i Sætesdalen. Trods sine 72 Aar er Eivind Aakhus strak som en General og ung i Sind. Han har lige til det sidste spillet Konserter og spiller fremdeles udmærket, kanske finere end før, om han end ikke »raser« paa Felen som i yngre Dage. Hans trofaste Ven »Sigrid«, den gjilde Felen hans, har han eiet over 30 Aar. Han kjøbte den af den bekjendte Spillemand Lars Fykerud i 1894. — »Sigrid« følger ham for fjerde Gang over Atlanterhavet til Norge, hvor han sandsynligvis vil benytte den ved visse Leiligheter. — »Sigrid« er overordentlig klangfuld og har en vidtrækkende Tonefylde. Han har ikke brugt den saa meget paa sine Konserter i den senere Tid, da Folk herover, der ikke er vandt til Hardangerfele, synes at sætte større Pris paa almindelig Violin, som han derfor har brugt i det sidste. Dog taaler en almindelig Violin ingen Sammenligning med en Fele som »Sigrid« i blød Tonefylde. Man kan godt sige med Bjørgulv Bjørnaraa, at Eivind Aakhus er Sætesdalens Ole Bull.

Hans Datter, Miss Valborg Aakhus, der følger med til Norge for første Gang, er ogsaa ligesom sin Far meget musikalsk. Hun graduerte fra Wesley College Musikkonservatorium for 3 Aar siden i Pianospil og mestret da klassisk Musik udmærket.

Miss Aakhus er en ung, elskværdig Dame, Sundheden selv og taler sætesdalsk Dialekt saa greit som om hun var opfødt i selve Sætesdalen. Hun imødeser Norgesreisen og Opholdet i Norge med spændt Forventning. Begge to agter at se sig godt om i de forskjellige Tragter i Norge. Opholdet vil udstrække sig i flere Maaneder, kanske længere. De afreiser fra New York den 21. August. Det er meget mulig, at Mr. Aakhus iblandt under sit Ophold i Gamlandet vil sende »Normanden« et Norgesebrev.

Me hadde fint ver heile tidi over Atlanterhavet til London, frå Newcastle til Oslo og frå Oslo til Kristiansand. Med det same me kom til Sætesdalen skulde det vera fest i Grendi. Samlaren av »Gamalt or Sætesdalen«, Johannes Skar, ligg gravlagd på Årdals

kyrkjegard, og bysta hans skulde no avdukast. Eg var beden å spela.

Sven Aakhus skreiv den 15. mars 1927 i »Agder Tidend«:

»Då me atter hausten som gjekk fekk spyrja at Eivind Aakhus på nytt vitja gamle Noreg — fedrelandet sitt — var det noko som brann i sæbyggen sin barm. Ei sæl gleda strøymde på innanfrå — det var som noko ukjendt og stort fanga hugen. Fyrrtid og notid rann saman, mange gilde minne vakna og vart livande. Ein ny draum vart fødd — og me venta. For fjorde gong siglar han atter over det voggande og ofte stormande Atlanterhavet.

Kven skulde ha trutt det. Han vilde sjå mor Noreg endå ein gong — det landet som han kjenner so vel frå nord til sør, »frå grensa og ut til det drivande garn«. Heimstaden sin skulde han få vitja endå ein gong — der han vaks upp og levde si fyrste ungdomstid.

Helsingar bar han med seg frå sætesdøler i vèst, der dei strider ofte i lengt og sut, og seint eller aldri fær slita minnet um gamle Noreg ut or hjarta.

Kven kan vel gløyma, då han stod ved Årdal kyrkje — høgvaksen og rak — medan haustlauvet blødde frametter vegen og gran-skogen susa tung og myrk uppetter lidene, — som ei helsing frå folket der burte spela han: »Kan du glemme gamle Norge . . .«

Det var som vårsong i doggvåte dalar, som friske fjellstrau-mar over turte engjer. Ein stor hop av festklædde folk, unge og gamle, stod stille og lydde i undring.

Likso vemodig som det var då å stå ved minnesmerket over Johannes Skår, like sårt var det å høyra dei heimkjære tonar borne fram frå ein bivrande felestreng.

Vår sterke og varmhjarta døl Aasulv Lande fann og ord for vår kjensle, når han der helsa vår staute setesdøl velkomen og sam-stundes retta honom ei varm takk for den grein av vår norske kultur, som han hadde odla og elska fram til so ljose hogder.

Eivind Aakhus er Setesdalen sin nasjonalhelt. Hans musikk er for oss eit epos frå kvorvne tider. Han var mannen som tidi kravde. Sidan Faremoane vart burte, kom spelemennene Torkjel Aslakson, Eivind Frøyrak eller som han sidan vart kalla Eivind Kallhovd og Torjus Odden. Desse hadde nokolunde same spelet. Av dei tvo sistnemnde lærde Eivind mykje, og seinare lærde han ogso av Nere Neset og Olav Midbø. So han kunde alle dei slåttar som då fanst i dalen.

Men so strauk han til Amerika, og då sat me der. Det var ingen då hjå oss som dyrka denne kunstgreini i nokon nemnande målestokk.

Skulde so dei gamle slåttane verta tapte?

I Amerika kom Eivind saman med landskjende spelemenn, slike som Lars Fykerud, Alexander Bull, Knut Sjaaheim og fleire og lærde mykje spel. Men so skulde det høva so at han kom på vitjing

att — som fyrr nemnt, no fjorde gongen; og han hev lært frå seg mykje godt spel her. Han er det som hev sunge oss heimatt på dette umkvervet, gjeve oss att fedrearven, og me hev mykje han å takka at felespelet no atter fekk ei blømingstid i Setesdal. Slåttane hans vil liva so lenge ein spelemann finst i dalen.

Eivind er ein storspelar av dei få. Ei inengd med slåttar kan han, og hans framføring av slåttane er meisterleg. Med den store kunstnargivnad og den eineståande teknikken maktar han å bøygja fela heilt under sin vilje. Ho læt i sorg og gleda, gjennom smil og tårar.

Det skal leitast lenge etter ein som fører so fast og fin boge som han. Få er det vel og som hev samla so mykje folk på konsertane sine som han, både i Amerika og her heime. Difor hev han og vorte vide kjend. Musikken hans er utan tvil meir allsidig og vidtfemnande enn hjå dei fleste spelemenn.

Han er ogso tonediktar — ein skapar av musikk. Ei mengd vakre slåttar og ovfagre tonestykke hev han laga sjølv. Sume av dei er reine perlor, slike som: »Gauken på Byglandslid«, »Fossegrimmen«, »Skjoldmøyane« og mange fleire.

Men no er Eivind, som mange veit, gamal vorten. Og det torer vel henda at det ikkje er den brennhug og glod over spelet hans no som fyrr, som ingen kan undrast over. Kan vera er det mildare og meir vemodig, med ei skjelvande, sår undertone. Det er no so, livsens elv flyt stillare mot slutten — når livsmotet veiknar og hugen stilnar i avdagselden.

Me vil takka deg hugheilt for alt du hev gjeve oss gjennom den nasjonale felemusikken, og me vil ynskja deg mange sæle og lukkelege dagar enno — med ljøs og smil og vårsol livsvegen ut.

S. Aa.

Me hadde helst tenkt å vera i Noreg berre nokre månader, men me lika oss so godt, at me var der i 14 månader.

Då me hadde vitja slekt og kjenningar reiste Valborg til Kristiansand og tok undervisning i pianospel. Ho kom upp til Setesdal til jol. Eg gav meg til i dalen. Ei stund utpå våren fór Valborg til Berlin i 6 månader. Då ho kom attende frå Tyskland var ho nokso jamt på hotell Breidablik på Byglandsfjord; der lika ho seg so makelaust godt. Vertinna, fru Syvertsen, og dotteri Signe var so umfram gilde, og dei gjentone som arbeidde der og.

Dei var eingong uppe på Årdalsknappen. So underleg godt som Valborg kjende det der uppe; ho kunde ikkje rektig skyna det eller fortelja det; men so godt. Ho hadde aldri vore so høgt uppe fyrr.

Ei vende var ho heilt til Bykle. Eingong fylgde ho Eli Saaghus upp på heii til støylen med Jårdalsvatnet. Eli stod på bu-

tikken på Bygland, so dei fekk ikkje reisa fyrr kvelden ein laurdag. Det vart myrkt, so dei såg ikkje for vel kvar dei skulde gå over søylefæn, stiga på steinar og røter og imillom steinane. Valborg, som ikkje var van med slik heieveg, vassa i søyla til langt upp, datt so ho vart blaut heilt upp um knei; men ho totte det var moro. Sundagen var dei avstad og fann moltor. Um kvelden sette dei garn ut i vatnet, og måndagsmorgonen fekk dei 28 fiskar.

Dei siste vikone var ho hjå meg på Bygland. Me fekk nokre rom av lærar Gunnar Haugaa i skulehusbygningen. Fyrr hadde eg mest vore i øvre Aakhus, hjå kaptein Nere Aakhus. Birgit, kona hans, var mi systerdotter. Medan eg var der i øvre Aakhus lærde eg Sven E. Aakhus ei mengd slåttar. Ingen hev lært so mykje av meg. Han var sers næm til læra, men han slutta snart.

Me byrja tenkja på Amerikaferd att. Nokre få konsertar heldt me. Der me fekk piano spela Valborg med, men der me ikkje kunde få det spela eg åleine. Fyrste konserten heldt me på Bygland. Der fekk me låna fru dr. Voss' piano.

I »Agder Tidend« skreiv Gunnar Haugaa:

»Frå Bygland.

Sundagskvelden heldt Eivind Aakhus og dotteri Valborg konsert i Ungdomshallen for fullt hus. Det er sjeldan å sjå slikt fram-møte til ein konsert her.

Men so er det no alltid ein hugnad å sjå og høyra Eivind Aakhus spela og fortelja. Han er vel kjend. — Valborg er meister på piano. Og ikkje mindre lukka gjorde dei fagre songane ho song med tonefylgje på piano. Ho hev ei uvanleg mjuk og ven røyst.«

Sundagen etter spela me i ungdomshuset »Fjellklang« på Byglandsfjord.

I »Fædrelandsvennen« den 20. september 1927 stod dette:

»Aakhus' konsert.

Sundagskvelden 18. september var det konsert her ved den kjende felespelaren Eivind Aakhus og dotter hans, Valborg, som er pianistinne. Det store ungdomshuset »Fjellklang« var stuvande fullt lenge fyrr tidi, so for ei stor mengd var det ikkje tale um å faa sitjeplass. Trass i regn og ruskever kom dei langvegsfrå, og andre møte som var tillyst her på same tid, og Bartels tivoli, kunde ikkje hindra at folk berre strøymde til Aakhus' konsert. Konserten varde i stive tvo timar; men det intense bifall for kvart musikkstykke syntte at stemningi heile tidi var den aller beste.

Ein hørde gauken i Byglandslid, og på sæteren var det fuglekvittr, bjølleklang og hjuringlokking. Det var ogso orgel- og klokke-tonar i samspel. Og dotteri handsama pianoet slik at ingen

her hadde eingong drøymt um det. Det vart ein ugløymande kveld for oss her på Byglandsfjord, og me sender vår beste takk for den herlege musikken dei gav oss.

Olav Skeie.»

»Agder Tidend« 21. september 1927:

»Konserten på Byglandsfjord, som miss Valborg og Eivind Aakhus heldt siste sundag, hadde samla proppfullt hus. Det var gildt å sjå og høyra den gamle spelemann-veteranen og den unge, lovande kunstnarinna.

G.»

På gymnastikksalen på gymnaset i Hornnes hadde me ein stor åhøyrarflokk.

I Kristiansand spela me i Bondeungdomslaget. »Agder Tidend« skreiv 1. oktober 1927:

»Bondeungdomslaget hadde igårkveld ei sers festleg samkome med felespelaren Aakhus og dotteri, pianistinna Valborg, som gjester. Aakhus spela både flatfele og hardingfele og lokka fram dei mest vidunderlege tonar. Serleg spela han nokre av sine eigne komposisjonar fint og stemningsfullt.

Frk. Valborg song og spela piano og synte at ho eig stor givnad som pianistinna. Der er varme og ynde i spelet hennar, når tonebrusen stig under rein og mjuk teknikk. Båe kunstnarar vart sterkt fagna.»

»Fædrelandsvennen« 3. oktober skriv:

»Bondeungdomslaget.

Det var stappfullt hus til musikk-kvelden som norsk-amerikanaren Eivind Aakhus og dotteri Valborg Aakhus heldt no fredag. Programmet, som var i 6 avdelingar med 3 nummer i kvar avdeling, var greidt uppsett og baud på mange gode ting. Etter at formannen hadde helsa velkommen opna gamle Aakhus kvelden med ei avdeling norske folketonar på vanleg flatfele. I ei seinare avdeling spela han slåttar på haringfele. Ein merker snart at han ikkje hev den makt over fela som då han heldt sin fyrste konsert her i byen for 29 år sidan. Det som fengslar og gjev spelet verd er den varme og personlegdom som ligg i det. Siste stykket — ein klokke- og orgellåt — var ypperleg framført og vel det stykket som gjorde mest av seg.

Frk. Valborg Aakhus spela fleire større musikk-stykke på piano og gav i ein avdeling eit par songnummer.

Det var mykje fagning for kvart nummer, og fagningi tok seg uppatt då formannen i takketala nemnde det Aakhus hadde vore for norsk musikk og norsk kultur millom nordmenn i Amerika.»

I oktober reiste me til Amerika att. Me tok frå Kristiansand til Fredrikshavn i Danmark. So sudover med toget til Esbjerg og over til London. Der var me i 3 dagar. Me var 2 dagar på British Museum, som skal vera det største museum i verdi. Frå South-

ampton reiste me med »Majestic«, som er på over 56,000 tonn. Skipet heitte »Bismarck«, då det var tysk — fyrr England tok det. Denne båten er jamstor med »Vaterland«, som Amerika tok frå tyskarane og som dei no kallar »Leviathan«.

Det var ei fin reise over Atlanterhavet. Det tok 6 dagar. I New York skiltes Valborg og eg. Ho reiste til Oklahoma til brørne sine der. Eg reiste til Chicago, derifrå til Manitowoc, Wisc., og spela ein månads tid kring i Scandinavia og Coon Valley, Wisc., fyrr eg fór til Grand Forks.

Å, som Valborg lika denne Noregsferdi! Ho var berre 5 vikor i Oklahoma, so kom ho etter til Grand Forks, og der var me baa over vinteren. Ho heldt det so med meg, at eg skulde reisa til Noreg att. Ho tykte der var so giidt.

Bror min, Olav, var død ei liti stund fyrr enn me kom attende. Han døydde av kreft i magen den 19. oktober 1927, 68 år gamal. Han hadde vore sjuk 1½ år. Han budde nokre få mil frå Mc. Intosh og Veriger, Minnesota.

Vinger

»Decorahposten« for 18. november 1927 skriv:

»Aakhus tilbake.

Felespilleren Eivind Aakhus fra Grand Forks, N. D., som sidste aar har opholdt sig i Norge, vendte forleden tilbage med dampskibet »Majestic«. Han agter at standse i Brooklyn for om muligt at give nogle koncerter der. Hr. Aakhus er en gammel og øvet musikker; han har saaledes gennem et 49-aarigt ophold i Amerika stadig glædet udflyttede landsmænd med sit spil, og han er en skattet musikker. Herom vidner de mange vakre ord han har faaet i pressen baade i det norske Amerika og nu nylig i Norge.«

Eg var i Amerika vel eit års tid. So reiste eg den 8. desember 1928 frå New York til London med same kjempebåten »Majestic«. So med toget til Newcastle. Båten over Nordsjøen var liten og veret uroleg, so eg var so sjøsjuk at eg kom aldri upp, og ikkje åt eg i dei 46 timane reisi til Oslo tok.

Eg kom til Kristiansand den 18. desember, på min 74. fødselsdag. So fór eg til Bygland og var vinteren i øvre Aakhus. Um våren 1929 var eg nokre vikor på Hornnes hjå Olav Risdal; me er syskinborn. Han spelar vent, legg seg mest etter Telemark-spel. Han lærde eit gammalt setesdalsk brureslag, nokre fyrretullar og »lfjor gjæt' eg gjeiti« av meg.

I »Vestlandske Tidende« skreiv Turid Vrenne:

»En national koncert.

Eivind Aakhus fra Bygland, som i mange aar har bodd i Ame-

rika, gav paa gjennemreise her i Øyestad nogen koncerter, og hans vidunderlige spil paa violinen var storartet.

Programmet her i Øyestad var noksaa avvekslende. Først spilte han »Sæterjentens søndag«, saa den populære sang blandt norske i Amerika »Kan du glemme gamle Norge«. Saa en »Gangar«, kaldt »Torkel Aslaksons minde«.

Flere stykker har han komponert selv, saasom »Et sæterbesøk«, hvori han indblander de deilige toner »Til fjeldet maa jeg flytte, naar græsset spirer frem«. Likedan variationer til »Ifjor gjæt' eg gjeitin i djupaste dalum« o. s. v. Og »Gauken i Byglandslidi« var et mesterlig fint stykke, samt »Budeiens lokketoner«. »Kirkeklokker og orgeltøner, som han ogsaa selv har komponert, lød vidunderlig vakker og kunde nok stemme til alvorstanker.«

Eg fekk brev frå min gode ven dr. Olaf H. Rystad, Grand Forks, N, Dakota. Millom anna skreiv han: »Den gamle skald om gamle Norge sang for sidste gang.«

Felor — Hardingfela og den vanlege fela. Setesdøler i den amerikanske heren på valplassen i Frankrike. — Etterord.

Ikring 1670 levde Lars Klark i Vikør, Hardanger. Han var visst den fyrste som pusla litt med felearbeid. Men Isak Nilson Botnen, fødd 1662, død 1759, 97 år gamal, og son hans, Trond Isakson, fødd 1713, død 1772, 59 år gamal, var dei som vart so namngjetne som hardingfelemakarar. Dei gjorde ei mengd felor. Isak skulde ha Svarteboki og skulde ha lært gjera felor av den vonde, sa dei. Ei gamal svart fele, som han hadde hangande på veggen, skulde han ha fenge av hinmannen. Og då han døydde, vart fela burte. Då hadde den vonde henta ho att.

Son hans, Trond Isakson, skulde likeins stå seg godt med den vonde. Han kom stundom og banka på glaset, og då måtte Trond ut. Ein kveld i joli var grannane samla hjå Trond. Ølskåli gjekk rundt. So høyrde dei slik bråk utanfor stoveveggen. Dei vart redde. Trond akta det ikkje noko. Men då ikkje rabalderet utanfor vilde slutta, gjekk Trond ut. Då han kom innatt, sa han at dei nok kunde sitja roleg ikveld. Han var nok ute til svartemannen og sa at han måtte halda seg burte medan han hadde jol i stova.

Då Trond døydde, fekk dei vissa for at han hadde seldt seg til den vonde. Då liket skulde gravleggjast vart det uver, so dei rakk ikkje fram til kyrkjegarden, men måtte setja det ned under ein heller. Og då dei skulde taka det att, var kista tom. Då skyna dei at vondemannen hadde henta han.

Felone kalla dei nokso jamt Trondefelor. Dei vart spreidde ikkje berre på Vestlandet, men ogso austover til Kongsberg, Numedal, Hallingdal og Valdres. Der er fleire av dei enno til, serleg i Valdres. Dei var små og svært kuvne, let nokso godt, dåvisst på tersen. Det sermerkte med hardingfela er understrengene, som gjeng under fingerbrettet, for å gjeva meir klang i fela. Sume kallar dei songstrenger og sume sittra.

På heimssjået i Chicago 1893 såg eg ei fele i den italienske avdelingi med understrenger som ei hardingfele. Ho såg svært

gamal ut. Men so kom desse svære felemakarane i Cremona, Italia, Amati-, Stradivarius- og Guarnerius-slektene og fleire, og so vart det vel slutt.

No er det svært mange hardingfelemakarar, serleg i Telemark. For nokso lenge sidan levde felemakaren John Erikson Helland i Bø. Han laga felone nokso små. Sønene hans, Erik Johnson Helland og Eilef Johnson Steinkjøndalen, tok upp farens yrke. Erik J. Helland vart halden for den beste hardingfelemakar her hev vore. Han fekk stipend av staten til å reisa utanlands og læra felearbeid. Han levde på same tid som Myllarguten, men døydde litt fyrr 1868. Han hev gjort Myllarfela, som Dreng Ose fekk av meg, mi »Sigrid« og »Kjempa«, fela hans Leif Sandsdalen, som Gunulv Borgen hev no. Han laga so mange felor, og alle er gode.

Eg hadde ei onnor av Eriks felor. Halvor Kâsi i Tuddal spela i eit brudlaup i Sauland; der vart fela hans sundbroti. Den som braut ho sund tinga ei ny fele av Erik Helland, som Halvor Kâsi fekk i staden og som han bruka so lenge han kunde spela. So kjøpte brørne Oscar og Hans Dahl i Tuddal fela og reiste til Amerika. Eg råka til å høyra Hans Dahl det fyrste han kom til Amerika; han var ung då, men spela fælende godt. Han hadde lært av Svein Lyndal, som var gift med syster hans. Fela hans beit eg merke i. Ho var so god, at eg tenkte kjøpa ho. Hans Dahl slutta å spela, og då fekk eg kjøpa ho av Oscar Dahl, som var skreddar i Valley City, Nord Dakota. Eg gav 50 dollars for ho.

Sam Sørensen, fødd i Amerika av foreldre frå Bygland, spelar retteleg godt hardingfele. Han fekk låna ho av meg i lang tid og vilde so gjerne få kjøpa ho. Til slutt let eg han få ho for det same eg gav, 50 dollars.

Eg hadde no »Sigrid«. Fleire år etter, i 1926, selde Sam fela til dr. Eilef Smedal, som er doktor i Lackrosse, Wisc., for 150 dollars. Eg sa til Sam, at hadde eg visst at han selde fela, so hadde han aldri fenge ho. Men ho kom i gode hender, for betre spelemann enn Eilef Smedal finst vel ikkje. Sam Sørensen og Dreng Ose spela saman nokre gonger, men Sam fortalde meg, at Myllarfela var vel so god på basen, g-strengen.

Gunnar Helland, som er gift med dotter til Erik Helland, hev arbeidt mange felor. Dei tri sønene hans, Olav Helland på Notodden og Knut og Gunnar i Amerika, hev og gjort ei mengd felor, som skal vera gode.

So er det Gunnar Røstad. Han er frå Otradalen, men bur i Oslo. Han vert halden for ein av dei aller beste felemakarar. K. Ø. Rudi i Valdres skal og vera god. Han arbeider både vanlege felor og

hardingfelor. Han hev vore utanlands for å læra felearbeid. Felestrengene hans er sers gode. Sandeland på Brunkeberg arbeidde ogso gode felor. So er det Tolleif Frøyså, skulelærer og spelemann på Hornnes. Han driv med å arbeida hardingfelor. Eg hev set nokre, og likar dei godt. Dei er so flate og hev so små ljodhol, mest som vanleg fele.

Hardingfelone vert meir og meir lik vanlege felor. Det er vel det beste mønsteret og hev stade sin prøve i mange hundrad år.

Utover bygdene, helst fjellbygdene, hev hardingfela vorte bruka til dans; serleg halling og springdans. Der hev helst ikkje vore nokon som kunde noter, so det vart villt spel, som det er vorte kalla. No vert det kalla nasjonalspel. Der var ingen å læra notespel av. Eg hev no havt den tru, at det eingong vert slutt med hardingfela, her som i Italia. Men det vil taka lang tid. Det vert når det blir slik at med det same borni tek til på skulen skriv læraren notene på veggtavla og lærer dei til å lesa og syngja etter noter. Og so må der vera einkvar som er god til å spela på fele etter noter og som kan læra andre.

Den tid eg tok til å spela, fanst her ingen som kunde spela etter noter, so me måtte greide oss med å læra av kvarandre etter »gehør«, og det vart helst slåttar. Andre musikkstykke vart ikkje bruka på fele og slett ikkje på hardingfele. Den høver ikkje so godt for songar, serleg på ein streng. Det er for tungt mål, so smale og stutte strenger og so høgt stemt, so upp i posisjon, især på kvinten eller e-strengen, vert det for gnistre. Men i fyrste posisjon fingle å strjuka på fleire strenger på same tid, so med halling, springdans og ein del marsjar, gjeng det godt. Men ein hev liti umråde.

Men det er godt me hev havt den musikk me hev. Kor mykje fatigare hadde me ikkje vore i musikalsk meining, hadde me ikkje havt den!

Mesteparten av slåttane gjeng på oppstilt bas, g-streng stemt i a. Hadde eg visst det eg veit no, so skulde eg ha spela meir på nedstilt bas, i g, 4 noter millom kvar streng — alle fire strengene, og dikta fleire musikkstykke på vanleg stemming. Men då eg tok til å skyna det, var det for seint.

Felebogane bruka dei fyrr mykje stuttare enn vanlege bogar. Hardingfelemakarane gjorde bogane stutte og slik at dei bøygde uppetter på midten, so dei balansera ikkje so godt som vanlege bogar, som bøygjer nedetter på midten. No brukar alle spelemenn vanlege bogar. Eg såg endå heimegjorde bogar av ein kvist, som dei bøygde og batt fast tagli i endane på. Han stod mest som ein klave.

Til slutt vil eg segja, at den som vil læra seg til å spela fele og hev høve, bør læra etter noter. Det er rette måten. Han hev større umråde, vert meir allsidig og hev meir å ausa av. Nasjonalspelet er godt so langt det rekk, men hev liti umråde og vert i lengdi einsformig og trøyttande. Ein kan samanlikna det med ein som ikkje kan lesa; han hev mindre å ausa av enn ein som er boklærd.

AAKHUS, 60 år gamal.

På vanleg fele er botnen og sidone av løn, loket av gran. Det kjem mykje an på at rette slag ved er nytta for å få ei god fele. Loket skal vera av fin gran, som hev vakse seint, høgt uppi fjelli. Der er svært lite ved i ei fele. Ho veg ikkje stort. Men stemt er der eit span på 40 kilo, og trykket er 13 kilo, so det vert ialt over 50 kilo. Ho er sterk på den måten. So lett og liti som ho er, so er det kongen for alle musikkinstrument. So vent eit mål eller ljod som ho hev! Og den menneskelege kjensla kan røra dei fire strengene ho hev meir enn noko anna instrument. Ho er tryllande, kan fengsla, bergtaka, få folk i ekstase, kan rulla upp mest alle slag fantasibilete og få folk i slik stemning, at dei er mest frå seg. Dei vert fjetra og høyrer so mangt.

Mange hev sagt til meg, at dei høyrde det eller det, som eg ikkje visste um; men kanskje kunde der vera eitkvart slikt. Her hev vore so mange mogelege og umogelege forteljingar um fela, serleg fyrr i tidi, då folk var so overtruiske. Med slik makt som ho hadde og hev, so var det mange som trudde der var noko djevelskap med fela. I mange heimar måtte ei fele ikkje koma inn, um ho aldri vart spela på. Det heng enno i litt, men det minkar. Eg, som er nasjonal spelman, spela i Bygland kyrkje ein preikedag og i bedehuset på ein basar. Det var ikkje slåttar, for sume trur enno at dei høyrer til den vonde.

I ei eller onnor form hev fela vore til og blitt bruka i tusund av år. Tradisjonen fortel at kong Ravanon av Ceylon starta feletrafikken med oppfinningi av »Ravanastron«, ei slags fele med to strenger, for 5000 år sidan. Dette einfelte instrumentet skal finnast enno i India. Langt attende i tidi hadde muhamedanarane ei fele med 1 streng, »Rabab«. Arabarane førde fela med til Spania i det 8. hundradåret. Endå eldre, men ikkje so gamal som »Ravanastron«, er ei fele med 3 strenger i Persia, som vert kalla »Kemangeh a' ganze«. So vart der gjorde felor i Spania; dei likna ei pære, med 3 strenger og 2 ljodhol som ein halvmåne på kvar sida av stolen. Den vart bruka i Europa på krossfarartidi. Desse vart kalia »Fiedel« eller »Vegal«, og dei som trampa rundt i Tyskland med dei nemndes »spielmann«. Dei vart vanvyrde av dei kristne i millomalderen; dei vilde heller ha song. Det var vel ikkje nett møte instrument heller. Dei vart meir og meir populære i det 13. og 14. hundradåret.

For 40 år sidan i Spokane, staten Washington, U. S., var eg inne på eit kinesisk vaskeri. Der sat nokre kinesarar og lydde på

ein kinesisk spelemann, som spela ei slags fele. Ho var rund, ikkje fullt so tykk som handleden på ein mann, men noko stutt, og ikkje hol. Eg såg ikkje stort etter kor mange strenger ho hadde. Ho let svært lågt og var so fistre og høgt stemt. Eg tykte ikkje det var noko å lyda på.

Men i det 16. hundradåret vart fela til den moderne violin i Italia. Det tok til med Gaspar Da Salo i Brescia, Nord Italia, frå 1540 til 1610. Etterpå Gaspar Da Salo kom Paolo Maggini. De Beriot og Hubert Leonard bruka Magginis felor. Her er nokre få enno av dei felone.

Men no kjem me til dei største felemakarane her hev vore til alle tider. Dei budde i Cremona, Italia, ikkje langt frå Brescia. Det var Amatiætti, Stradivariusætti og Guarneriusætti. Gullalderen for felemakrarbeidet varde frå 1550 til 1750. Sidan er det ei kunst i nedgang. Den største i Amatiætti var Nicola Amati. Han døydde 1684. Den største i Stradivariusætti var Antonius Stradivarius. Han døydde 1737, 93 år gamal. Og den største i Guarneriusætti var Joseph Guarnerius. Men av alle var Antonius Stradivarius den største. Han og hans læresveinar gjorde 1000 felor. Han sjølv gjorde 500. Av dei 500 er enno 300 til, og av dei 300 er 150 i Amerika. Størsteparten av alle dei felone han gjorde var tinga i fyrevegen, av kongar, keisarar, fyrstar, prinsar og mange adelege og rike folk. Han gav dei mykje namn. »Messiah« gjorde han då han var 72 år. Son hans, Paolo, hadde den til han døydde i 1775. So fekk ein felesamlar, grev Cazio di Salabue, ho og hadde ho til han døydde 1824. »Messiah« hadde ei lang soge, men vart til slutt kjøpt av Crawford i England for 10,000 dollars. Eg såg det i avisone i Amerika. Eg tenkjer det er umlag 35 år sidan. No er ho verd minst 50,000 dollars. Ho er plent som den dag ho vart arbeidd, for vel 200 år sidan. Ein amerikansk felesamlar hadde i 1924 kjøpt mange Cremoneserfelor. »London Mail« hadde ein artikkel um det. Han torde ikkje reisa med den båten som var umtala. I siste augneblink tok han ein annan båt. Han var redd nokon kunde stela eller røva han for dei kostesame felone.

Då han kom til Amerika selde han ei Stradivariusfele som heitte »Betts«, gjord 1704, for 60,000 dollars og ei Guarneriusfele som heitte »Le Due«, gjord 1743, for 40,000 dollars. Han hadde kjøpt mange andre ogso, so han tente nok mange pengar.

Vinteren 1926 var eg i Minneapolis. Då kom Efrem Zymbalist, ein russisk violinist, dertil med tri Stradivariusfelor. Den fyrste han

hadde kjøpt stod det ingen pris på. Den andre, som heitte »Titian«, hadde han betalt 35,000 dollars for, og nokre dagar fyrr han kom til Minneapolis hadde han kjøpt ei i New York for 50,000 dollars. Folk var so forundra over at han hadde felone sine på romet i hotellet sitt, når han gjekk ut i byen. Dei trudde helst han måtte ha fenge læst dei inn i eit brandfritt skåp.

Det er ikkje so få felor som er vortne stolne. Czaren av Russland miste ei Stradivariusfele. Ho kom att i 1900. Ein tyskar Sonneberg fann henne hjå ein uskuldig mann i Frankrike. Og den store violinisten i Brüssel, Belgia, Ysaye vart fråstolen ei Stradivariusfele i Russland. Den kom aldri att.

Desse svære felone læt so hjartevent og er so langlydde; dei hev so full og klår tone, som gjeng so langt. Dei som gjorde dei tenkte nok ikkje på so store salar som det er no. Det er berre ekte Stradivariusfelor og nokre få Guarneriusfelor som kan fylla Carnegie Hall i New York, Chicago auditorium og Cleveland auditorium.

Den beste til å gjera felebogar var Francois Tourte i Paris. Det er visst nokso lenge sidan han levde. Felebogane hans vert betalt med upptil 1000 dollars.

I 1915 fekk eg tak i ei gamal, god, vanleg fele, som eg hev bruka sidan. Eg fekk gjera halsen eit lite grand stuttare, so ho skulde ikkje vera altfor ulik »Sigrid« på notene. Der er god klang i henne. Jacob Lund, ein god felemakar i Minneapolis, som stelde ho, sa at ho var ikkje noko sers velgjort, men veden kunde aldri verta betre. Han hev handsama Cremoneserfelor.

Ifjor kjøpte eg ei vanleg fele av ein slaktar frå Rygene, Aust-Agder, for 200 kronor. Ho ser god ut. Eg hev ikkje prøvt ho stort. Ho var kalla »Eidsvollfela«.

»Sigrid«.

Um fela mi, »Sigrid«, skreiv eg i 1924 dette i »Normanden«, Grand Forks:

Nu er det længe siden, men alle jeg spurgte, som hadde kjendt Møllargutten, saa vidste ingen, at han nogensinde kaldte Felen sin Sigrid. Men Lars Fykerud kjøbte en Fele af Musikhandler Olsen i

Kristiania, som Møllergutten havde havt. Den kaldte han Sigrid. Den havde han, da han i 1891 eller —92 kom til Amerika, og den blev bekendt overalt som Møllarguttens Violin. Ikke længe efter at Lars Fykerud kom til Amerika, kom ogsaa hans Bror Hans sammen med Hallingdanseren Asbjørn Sorteberg. De gav Koncerter med Opvisning af Hallingdans en Stund. De havde ogsaa reist sammen i Norge. Sorteberg fortalte mig, hvorledes Navnet »Sigrid« kom til.

Det var i Norge. Hans Fykerud var den første, som kaldte sin Fele Sigrid; men da Lars hørte det, syntes han at det var et greit Felenavn, og saa tog han det og kaldte sin Fele Sigrid. Saa maatte Hans slutte, for det nyttet ikke noget imod Lars. Jeg traf Lars flere Gange i Red River Dalen den første Turen han reiste over de norske Bygder. Det var hans bedste Tid. Siden traf jeg ham i Decorah, Iowa; det var i 1894. Med det samme han saa mig, sagde han: »Ja, nu var det godt at jeg traf dig; nu skal du faa kjøbt Sigrid for 100 Dollars, saa vil jeg til Norge igjen.« Ja, der blev nok ingen Prutning om Prisen. Saa skulde jeg lære en Slaat, som han ogsaa kaldte Sigrid; den skulde ligesom gaa med Felen. Det tog ikke lang Tid, for han var en god Læremester, naar han vilde; han spille saa ret og godt. Vi skiltes, han vilde lige til Norge, bare indom sin Bror Hans, som da havde bosat sig i Stoughton, Wisconsin. Men han blev i Amerika i mange Aar. Da han saa kom til Norge, var jeg der paa min første Tur. Jeg traf ham i Kristiansand med det samme han kom fra Amerika.

Hvorledes den kom til Amerika.

Paa min anden Tur til Norge, i 1912, var jeg indom Musikhandler Olsen i Kristiania og spurgte om han havde nogen Violin efter Møllargutten; jeg vilde høre. Han svarte: »Nei, men for over tyve Aar siden havde jeg en; men Lars Fykerud kjøbte den og reiste til Amerika med den.« Saa Møllargutten har vistnok havt den. Han havde vel mange Feler i sin Tid. Saaledes havde længe før den Tid Musikhandler B. Warmuth i Kristiania kjøbt en af Møllargutten, som han vistnok har enda. Den er liden og vist gjort af John, far til Erik Helland. Erik var vist den bedste Haringfelemager som har været. Paa Indsiden af Sigrid staar, at den er laget af Erik Johnson Helland Bø. Der staar Aarstal, men det er saa utydelig at det ikke kan læses undtagen 18—. Men Olav Helland, Dattersøn af Erik, en rigtig god Felemager som bor paa Notodden, har jeg faaet til at sætte nyt Fingerbret paa Sigrid og det Stykke, som Strengene er fæstet i. Han er Fagmand paa Omraadet; han saa at Erik havde gjort den efter at han havde været i Udlandet og lært Felearbeide. Han fik Stipendium af den norske Stat. Sigrid er saa velgjort, men ikke belagt med Skjæl rundt Kanterne, og det liker jeg bedst. Den er flad, omtrent som en almindelig Violin.

Et møde paa Toget.

Paa en af mine Ture i Canada for 4 Aar siden kom jeg til Prince Albert. Der traf jeg nogen kjendte, som hadde været i Storbyen; den er den største der paa en Strækning. De skulde hjem igjen vestover forbi Shelbrook til Canwood, der er et stort norsk Settlement. Paa Toget hadde de Moro af at se Sigrid igjen. Ja, jeg tog den op og de saa paa den. Saa kom der en Canadier, en grundrig Hestehandler, som hadde bragt en Mængde Hester til Nybyggerne. Han kom ogsaa og saa paa Sigrid. Da jeg lagde den i Kassen, gik han tilbage og satte sig. Om en Stund kom han tilbage og spurgte om jeg vilde sælge den. Jeg svarte nei; saa gik han og satte sig igjen. En Stund efter kom han atter og sagde: »Money is no consideration if hou will put your price.« Det er: Pengene spiller ingen Rolle, bare du vil sætte din Pris. Men jeg svarte nei igjen. Det faldt mig aldrig ind den Tid at skilles med Sigrid, der hadde fulgt mig saa trofast og længe. Nu er det ikke frit for at jeg angrer paa, at jeg ikke satte den i tre Tusind Dollars.

Det ved jeg sikkert, at jeg hadde faat mange Gange mere den Gang end jeg kan faa af andre. Ingen af mine Efterkommere kommer til at bruge Haringfele, og jeg bruger meget en almindelig Violin, og saa har jeg ikke saa længe igjen.

Eivind D. Aakhus.

Fela hans Eivind Aakhus.

So vent eit Mæle hev denne Gjenta,
d' er som or Berget ho ut var henta
og song dei sælaste Takkekvad,
med' Soli skin over Skar og Svad.

Ho syng og sullar, ho lær og lillar,
og stundom Taaror paa Kinni trillar,
ho jalar so det i Fjelli kling,
og so ho dansar so fjaag ikring.

Ho gjeng og lengtar, ho sit og drøymer,
med' Elv og Fossar ikring ho fløymer,
ho jamrar vonlaust, ho styn og læt,
og so med ein Gong so saart ho græt.

Men best som Mælet er berre Saknad,
med eitt det er som ho upp hev vakna
og sviv og svingar paa grøne Vang
med Lamb og Kalvar i Hopp og Sprang.

Men best som Mælet er berre Pine,
ho dansar lett over Rosor fine,
med Gauken gjel ifraa Nabb og Nut
og Fuglar spilar sin Fagnad ut.

Ja, syng mi Gjente, eg sit og drøymer,
og gamle Minne ikring meg strøymer,
syng Sjæli mi or sitt myrke Leir,
syng til du sloknar og er kje meir.

Jon Norstog.

Myllarfela.

Myllarfela hev og si soge. I »Normanden«, Grand Forks, Nord Dakota, hev eg i 1924 fortalt ho soleis:

Da Tarjei Augundson, som mest blev kaldt Møllergutten, døde i 1872, 71 Aar gammel, i Kosi paa Rauland, laa hans Violin efter ham. Den var gjort af Erik Johnson Helland, Bø, som gjerne kan kaldes Hardangerviolinmagerens Stradivarius. Sigurd, Søn til Møllergutten, som kunde spille lidt, fik Violinen efter Far sin. Senere byttet han den bort med Bjørn Lofthus fra Rauland og fik en Tønde Korn i Bytte. Saa reiste Bj. Lofthus til Amerika og bosatte sig i Nord Dakota ved Sheyenne River, to mil sydøst fra der hvor Byen McVile nu ligger. Han byttet den bort med John Aslakson Sæterli, ogsaa fra Rauland, i en Børse.

I 1897 kjørte jeg ikke saa langt derfra, og da jeg hadde hørt at Sæterli hadde Violinen efter Møllergutten, var jeg indom. Med det samme jeg saa den, syntes jeg at kjende den. Jeg hadde Fotografi af Møllergutten med Violinen, da han var 65 Aar. Men for Sikkerheds Skyld kjørte jeg seks Mil nord til Bj. Lofthus for at høre nøiere. Da fik jeg høre at der var ingen Tvil. Saa reiste jeg tilbage til Sæterli og kjøbte den for 18 Dollars.

Om han da hadde sat den i 100 Dollars, hadde jeg vel kjøbt den, for jeg agtet ikke Penger, hvis jeg kunde skaffe dem, naar det angik Violiner. Derfor har jeg vel havt saa mange gode Instrumenter. Den var ikke god i Stand; Fingerbrettet var af de gamle korte, og det var udslidt under Fingrene, saa jeg brugte den ikke; jeg hadde ogsaa min gode »Sigrid«.

Violinen sendes til Norge.

Da Nils Norsgaard fra Aaseral i 1900 reiste tilbage til Norge, sendte jeg Violinen til min Søstersøn Eivind Møy, der har Gaarden Aakhus og som da begyndte at bli god Spillemand — han hadde let for at lære. Men saa blev han vakt og saa religiøs, at han sluttet at spille, og da jeg kom til Norge i 1912 for at spille ved Festen paa Austad, naar Bautestenen paa Graven til Torkel Aslakson, Meisterspillemanden, blev afsløret, laa den og blev aldrig brugt. Jeg tog den til Violinmageren Olav Helland paa Notodden og fik den i rigtig god Stand med nyt Fingerbret og indsat Skjæl, hvor de var faldt ud, og oppudset paa alle Vis, og tog den tilbage til Eivind Møy paa Aakhus.

Jeg reiste tilbage til Amerika. Violinen blev ikke brugt af

Eivind Møy, saa jeg tenkte paa at faa den til Dreng Ose, der da begyndte at bli svær Spillemand. Og gjennem Brevveksling fik jeg den igjen. Eivind Møy tog den ned til min Søster Gro, som da bodde i Skolehusbygningen et lidet Stykke nedenfor Aakhus. Da jeg kom hjem til Norge i 1914, laa Violinen der. Jeg tænkte paa at forære den til Dreng, men jeg laante ham den for det første. Efter et Par Aar, tror jeg det var, skrev jeg til ham at han maatte ha den og gjøre med den hvad han vilde. Han skrev tilbage til mig og takket og sa, at den skulde aldrig komme fra ham.

Jeg hadde ogsaa faat gjort en Sæk til den, dobbelt Flannel og udenpaa Plysch. Men for at gi Dreng Ose fuldt Udstyr, kjøbte jeg en amerikansk Violinkasse og sendte til ham med Anne H. Austad, da hun i 1915 reiste tilbage til Norge. Men Dreng hadde været ude med den i et fælt Regnveir, saa den er kommet lidt ud af Lag. Jeg kjøbte slig en til Daniel, Sønnen min, i 1900, som han bruger endnu.

Slig er da til Dato Beretningen om Møllerguttens Violin.

Eivind D. Aakhus.

Brev fra Aakhus.

Den bekjendte Spillemand Eivind Aakhus, der for Tiden er paa Besøg i Norge, sender »Normanden« følgende interessante Brev, hvori han fortæller lidt om sig selv og sin Datter Valborg. Sammenligner Forholdene i Sætedalen før og nu. Billig at leve og billig at reise før. Store Forandringer i alt ved denne Tid. Tidligere blev Posten baaret af en Mand, nu kjøres den i Automobillas i Bygden. Pengeflom i Krigsaarene. Nu helt omvendt. Lidt om Politik og andre Ting. Og saa en Hilsen fra Gamlelandet til dets udvandrede Sønner og Døtre og deres Æt.

Først lidt om sig selv og Datteren.

Sidste Høst den 21. August 1926 reiste min Datter Valborg og jeg fra New York til Norge. Vi hadde rigtig fint Veir over Atlan-

terhavet. Det tog lidt over 6 Dage til London, hvor vi var over Natten til ud paa Formiddagen andre Dagen. Over Nordsjøen var ogsaa stille og godt Veir lige til Oslo. Der var vi to Dage. Valborg var til en Pianist for at høre Priserne for Undervisning i Pianospil. Musiklærerinden forlangte 30 Kroner Leksen, mellem 7 og 8 Dollars. Vi blev ikke stort kjendt. Opholdet var noksaa kostbart. Vi reiste til Kristiansand og opover Sætersdalen saa langt som til Ose. Vi tænkte paa at reise helt til Bykle, men siden bestemte vi os for at være i Norge om Vinteren, og da vilde vi heller spare det til næste Sommer istedetfor nu, da det lakket mod Høsten. Valborg reiste til Kristiansand igjen, tog Undervisning i Pianospil og var der til Jul. Da kom hun opover Dalen og var paa Byglandsfjord til i Februar. Saa reiste hun til Berlin, Tyskland, hvor hun er nu og liker sig godt. Hun vil være der til Jul, kanske længer.

Sammenligning mellem før og nu.

Saa skal vi se lidt paa Sætersdalen. Det var ikke Kjørevei eller Postvei opover Dalen før 1840; da blev den færdig til Valie. Derfra er 3 norske Mil til Bykle, hvortil Veien blev bygget færdig i 1879. Jeg tror det er omlag 7 engelske Mil i en norsk. Ja, nu regner man bare Kilometer. Det er 10 Kilometer i en gammel norsk Mil. Før Veien kom op Sætersdalen, var det at føre alt paa Hesteryggen. Naar man skulde langt, kunde man ikke komme frem efter Dalen, saa man maatte op paa Heiene for at komme frem. Det var i de gode gamle Dage at føre paa Hesteryggen og leve i Røikstuer. Det var altsaa det første store Fremskridt for Dalen, da der kom Kjørevei. Det næste var i 1866, da der kom Dampbaader i Kilefjorden og Byglandsfjorden. Dernæst blev Jernbanen bygget færdig fra Kristiansand til Byglandsfjord i 1896. Der gaar to Tog hver Dag begge Veie. Nu gaar ogsaa Ruteautomobiler og Lastebiler op hele Dalen saa langt som Postveien er færdig. Veien er smal og har skarpe Svinger, men den blir ombygget her og der altfort. Naar man faar Veien, saa har man Gjennemgang, og da vil der bli svær Turisttrafik. Fra Bjaaen, øverste Gaarden i Bykle, over til Flaathyl i Vinje, hvor Veien fører fra Dalen i Telemarken til Odda i Hardanger, er bare 1½ norske Mil. Det blir vel snart Luftskenes Tid.

Alt var billig før.

Før jeg reiste til Amerika første Gang, 1878, var det billig at leve i Norge. Da reiste mange Hestehandlere rundtom, men nu blir det for dyrt. Naar man da reiste til Byen, hadde man en Skræppe med Mad med sig. Efter Veien kostet ikke Nattelogi noget, men Melk eller Kaffe maatte man kjøbe, det var 2 Skilling for en Kop Kaffe, lidt mindre end 2 Cents. Paa Gaardene blev Døren aldrig laast. Baade Husrum og Staldrum var frit. Man kunde komme midt paa Natten, hvis der var Staldrum, og bare sætte ind Hesten,

aldrig spørge, gaa ovenpaa og lægge sig, om der var tom Seng. Naar vi kom til Byen i Bondelogiene hos Aase paa Torvet eller Martha Slagtar, saa var det 2 Skilling Natten, og saa kjøbte vi Kaffe eller Øl, efter hver sin Smag. Til Middag tog vi med os en »Brausleiv«, Fladbrød, under Armen til Spisekortere hos Jesdal. Der var det 2 Skilling i Ærter eller Gryn, 2 i Poteter og 2 i Fisk eller Flesk, ialt 6 Skilling for et godt Maaltid.

Billig at reise over Havet ogsaa den Gang.

Da jeg hadde været i Amerika i 20 Aar, reiste jeg første Gang til Norge i 1898. Da kostet det fra Grand Forks til Norge 54 Dollars. Paa Faalands Hotel lige ved Domkirken i Kristiansand kostet det i Døgnet for Værelse, Seng og Mad Kr. 1.80, andre og tredie Gang, 1912—1914, jeg var der, var det 3 Kroner paa Salvesens Hotel. Nu sidste Høst jeg kom til Kristiansand, var det Kr. 3.50 bare for Seng paa Bondeheimen. Jeg har reist paa tredie Plads hver Gang over Sjøen, undtagen 1914 med Hailingfærden. Da var 1ste og 2den Plads slaat sammen. Jeg var med blandt mange andre. Nu kan jeg ikke mindes hvad det kostet fra Grand Forks. Det var nok adskillig over \$ 100.00. Nu sidste Høst kostet det paa tredie Plads 167 Dollars. *Første Gang jeg kom til Norge, var det for Tur og Retur med Jernbanen fra Kristiansand til Byglandsfjord, lidt over 78 Kilometer, Kr. 3.75; nu sidste Høst bare én Vei Kr. 5.90, og dobbelt begge Veie. Efter Nytaar sattes Billetprisen ned en Del.

Store Forandringer alt nu.

De forrige Gange jeg var til Norge, var der ikke saa store Forandringer. Men nu siden 1914 er det aldeles uligt baade med Jord, Hus, Husstel og Madstel. Det har gaat svært frem. Frugttrær, især Æbletrær, har alle, ligeledes Husplanter. I Aust-Agder Fylke, før kaldtes det Nedenes Amt, har man fire Gartnere. Tomas Langerak, en rigtig flink Gartner, har Valle, Bygland, Evje, Vegusdal og Mykland som sit Distrikt. Sin Løn faar han dels af Staten og dels af Fylket.

Før blev Posten baaret, nu kjøres den.

Med Posten er det uligt. Før jeg reiste fra Norge i 1878 kom Posten op Dalen bare en Gang i Ugen, og da bar en Mand den. Nu er det daglig Post i Hestelass. Den blir sendt med Jernbanen til Byglandsfjord, saa med Dampbaadene til Ose, og siden blir den kjørt opover.

Pengeflom i Krigsaarene.

I Krigsaarene og nogle Aar efter kom der saa mange Penge til Norge, at de vidste mest ikke, hvad de skulde gjøre med dem.

Mange Forbedringer blev gjort, men alting blev saa dyrt. Bare en almindelig Hest betaltes med 1500 Kroner, kun en middels Ku med 1000 Kroner. Tømmerpriserne var aldeles uhørt høie. Faa laane Penge kunde næsten alle, saa mange de vilde. Men Pengene var lang Tid ikke stort over halv Værdi. Folk var ikke rædde for at laane heller, for hvad de hadde at sælge var i slige Priser, at man trodde det var ikke vanskeligt at betale.

Helt andet nu.

Men nu har Bladet vendt sig. Kronerne er næsten i fuld Værdi, og Pengene synes være aldeles borte. Baade Staten, Fylket og hver enkelt er forfærdelig i Gjæld, saa det ser mørkt ud. Mange tror at det kan bli Sammenbrud, at hele Greia gaar fallit. Skattene er saa skrækkelig store, og nu blir det saa mange som ikke kan betale Skat, at de som kan, blir saa skattelagt, at de rent gruer sig. En Mængde Gaarde begynder nu at gaa under Auktionshammeren. Noget af det værste er disse Kraftværk for Lys og Varme, som blev bekostet i de florisante Tider. Vi kan ta Aust-Agder Fylke (Nedenes Amt) f. Eks. Da Penge var som »Høi«, laante de Penge af nogle Banker, tog Ledninger fra Høgefoss i Nissedal, Telemarken, til forskjellige Steder i Aust-Ader. For Sætedalens Vedkommende gaar Ledningen fra Høgefoss til Aamli, saa op lille Tovdal til Vraalstad, saa over Heien til Bygland i Sætedalen. Hele Sætedal skulde faa Lys og Varme. Men bare 3 Bygder, Bygland, Jaardalsbø og Lauvdal, fik; da var kassen tom, og der staar man. Hele Dalen maa betale Kraftværket, men lidt mindre for dem som ikke har faat Ledningen. Hele fylket er ansvarlig for Pengene, omlag 30 Millioner Kroner. Somme tror, at Staten maa overtage det hele og betale Gjælden. Her i Norge har Staten været saa hjælpsom for nogle Aar siden paa saa mange Vis med Statsbidrag af forskjellig Art. Nu spørgs det om Staten kan mere.

Lidt om Politik og andre Ting.

Politikken faar Deres Læsere saa godt Indblik i gennem de norske Aviser — bedre end jeg kan gi. Det er nu Høireregjering med Hr. Lykke som Statsminister. Venstre gik tilbage en Stund og Bondepartiet gik frem. Arbeiderpartiet og Socialisterne prøver at gaa sammen, og da blir de nok stærke. Ministeriet Berge blev sat under Rigsret, men frikjendtes. Det kostet Staten en halv Million Kroner.

Lidet Sol i Vinter, men nu skinner den varmt.

Veiret har været graat og raat — Sne, Slud og Regn i hele Vinter. Da vi kom hertil sidste Høst, var det deiligt Veir, men det lakked mod Høsten. Norge er dog vakkert, og da især i Vaarens Tid.

Ja, saa hilser jeg Eder fra vort kjære Fødeland og alle af norsk Ætt fra Eders Fædres Land.

Bygland, Sætedalen, Norge, den 12. April 1927.

Eivind D. Aakhus.

Sætesdøl død i Amerika.

Eivind D. Aakhus gir i »Normanden« for 30. juli 1918 Aslak Torkelson Austad følgende eftermæle:

Mandag den 29. Juli 1918 mødte en Mængde Mennesker op til Walle Kirke, Nord Dakota, for at være tilstede ved Aslak Torkelsons Begravelse. Alle hans Naboer og mange af hans trofaste Venner mødtes da i Sorg for at vise den afdøde den sidste Ære. Pastorene Hulteng og Braaten fandt knapt nok stærke Udtryk nok til at rose denne gjæve Mand som Menneske, som trofast Egtefælle, kjærlig Far, god Nabo, oprigtig og flittig Kirkemand og som Mønster af en god Berger, og om de Savn som vil bli for den tomme Plads, som han fyldte. Det var virkelig en stor Tale, som denne Død holdt til den store Forsamling, som stod der med bøiede Hoder i dyb Sorg, en Skare som nok ikke hadde tænkt saa klart over, hvor høit de elsket den afdøde og nu kanske angret paa, at de ikke mere hadde vist sin Kjærlighed til ham, mens han levet. Saa mange dybe Tanker gik gjennem Sjælene, som ikke saa let vil glemmes.

Aslak Torkelson var født for vel 82 Aar siden i Sætesdalen. Hans Far var den navngjetne Spillemand Torkel Aslakson Austad, som fra omlag 1825 til 1850 var Dalens bedste Spillemand. De var syv Søsken, Aslak, Salve, Olaf, Jorond, Anne, Bergit og Rannei. Alle er nu døde. Aslak levet længst og var vist den ældste, ja kanske Jorond var ældre. Han blev gift med Bergit Torgusdatter, som døde for ikke fuldt et Aar siden og ligger begravet ved Siden af ham.

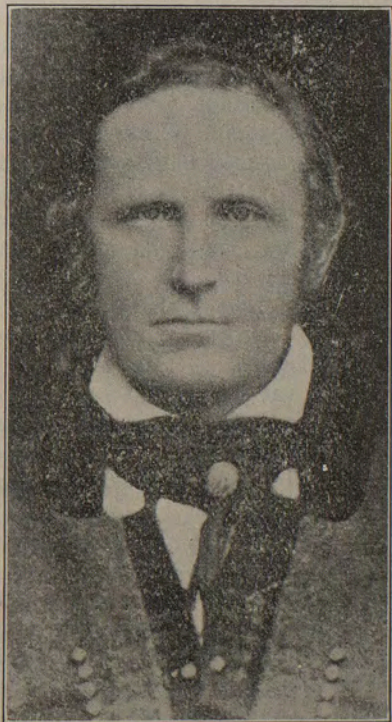
De reiste til Amerika i 1872, og Aaret efter bosatte de sig i Red River Dalen paa Dakotasiden paa den Farm, som han siden har boet paa hele Tiden til sin Død. De hadde syv Barn, Torkel, Torjus og Anne, som lever; Ingeborg, Tore, Jorand og Rannei er døde.

Aslak og Bergit gik gjennem alle Nybyggerlivets Savn og Gjenvordigheder; men altid med et lyst Blik og et freidigt Mod og til Opmuntring for alle som kom i Berøring med dem.

Aslak Torkelson var gjæv; han var virkelig »en Mand«, paa-lidelig, uegennyttig, hjælpsom og over al Maade gjæstfri. Hans Hus har været fuldt disse 45 Aar med Gjæster, baade Naboer og andre, og Mesteparten af dem vil mindes ham i hjertelig Taknem-lighed. Altid var han hjælpsom; hvemsomhelst han hørte trængte Hjælp, enten rig eller fattig, saa var Aslak den første, altid var han villig til at laane bort af alt han hadde. Var nogen af Naboerne syge, saa besøgte han dem straks. Ja, han var virkelig merkvaerdig

udrustet med gode Egenskaber, som han gjorde god Brug af, saa om vi havde mange slige Mænd, vilde det lette. Og godt gik det ham; han levet godt, havde en god Farm, blev gammel nok. Og naturlig — som en Blomst visner — begyndte han de sidste fire, fem Aar at bøje mere og mere mod Graven, saa vi saa at han kom snart til at forlade os og denne jordiske Hytte. Han laa syg bare to Uger og vidste at her ikke var noget blivende Sted. Og han var fornøjet med at flytte hjem til sin Gud, hvor han vilde træffe mange af sine, som var vandret bort før ham. Saa sluktes Livet, og han lukket sine Øine for bestandig.

Vi vil mindes denne gjæve Mand.

DANIEL AAKHUS
(far åt Eivind D. Aakhus)

Setesdøler i kamp for Onkel Sam U. S. A. i Verdenskrigen.

Samlet og skrevet av Eivind D. Aakhus 1919.

I »Normanden«, Grand Forks, Nord Dakota, hev eg 21. mars 1919 ei liste over setesdøler som var med i heimskrigen. Her er ho, noko umarbeidd:

Krigen mellom Tyskland og de allierte begynte den 1. august 1914 og varte til 11. november 1918. Amerika gikk med de allierte 6. april 1917 og var med til den var slutt. Da hadde Amerika vel 2 millioner soldater i Frankrike og 2 millioner som trenet på ekserserplassene i U. S. Krigen kostet U. S. 35 billioner dollars og vel 100,000 soldaters liv. Alle var assurert for 10,000 dollars, enten de så falt på slagmarken eller døde på ekserserplassene. Soldatene hadde 1 dollar dagen og mat og klær.

Olav Osmundson Tveiten, Trail, Minnesota, sønn til Osmund Tveiten og Sigrid E. Homme. Han falt i slag. — Arne B. Olson, Castlewood, Nord Dakota, sønn til O. S. Olson og Tone Tarjeisdatter Bakka, Valle. Falt i slag. — Arne Rauk, Shevlin, Minn., sønn til Lars Rauk og Tarjar Rauk, født Haugen, døde i England av influensa. — Gustav Adolf Solum, Holt, Minn., døde i Frankrike. Mor hans var Turi Kjetilsdatter Myrom, Valle. — Gunnar Austad, Oklee, Minn., sønn til Grunde Olson Austad og Asbjør Austad, født Opstad. Han var ombord i »Tuscania«, da den blev torpedert i nærheten av Irland den 6. februar 1918 og druknet. Han ligger begravet i Skotland. Hans mor får hver måned \$ 57.50 av assuransen. Utenom det får hun av den amerikanske regjering \$ 20 om måneden, fordi hun er enke. Ingen får de \$ 10,000 med engang, de får en del hver måned i 20 år. — Theodore Stallemo, Fisher, Minn. Han var sønn av avdøde Olav Johnson Stallemo den yngre og Siri Stallemo, født Århus i Åraksbø. Han var i slag, blev såret og døde derav to uker etter. Ligger begravet i Frankrike. — Tarjei Halvorson Røysland falt i slag i Frankrike bare fire måneder etter at han reiste hjemmefra. Han hadde ikke vært lenge i Amerika og hadde land i Montana. — Dreng Halvorson Røysland, Kloten, N. D. Han falt i slag den 10. oktober 1918. — Halvor Bjugson, Kloten, N. D., sønn til Olav Bjugson Sagneskar, døde av sykdom i Frankrike. — Knut Jørgenson, Thompson, N. D., bodde i Walle Township, sønn av Jørgen Knutson og Ingrid Knutson, født Løyland. Hans hestefar var Knut Jerundson Austad. Han falt i slag den 10. november,

dagen før krigen var slutt. — Nils Klep, Bagley, Minn. sønn til Gunstein Nilson Klep og Guro Klep, født Heistad. Han døde av lungebetendelse i Frankrike. — Jim J. Nomeland, Grygla, Minn., sønn til Sigurd Nomeland, falt i slag den 20. oktober 1918. — Tellef og Willie Straume, Oklee, Min., sønner til Olav T. Straume og Tore Straume. Tellef døde av sykdom i Frankrike og Willie er der ennå (1919). — Nils Løyland, Thompson, N. D., bor i Walle Township, sønn til Tarjei Nilson Løyland og Gunbjørg Løyland, født Torsdalen. Han kom hjem den 15. februar 1919. Han var i tre uker i det forferdelige slag i Argonneskogen i Frankrike, inntil han blev hårdt såret. Han var blandt dem som frelste »den tapte bataljon». Aldri stans, natt eller dag; alle slags kuler surret rundt uavlatelig; en mengde aeroplaner krysset stadig over dem; det var aldeles forferdelig. En kule tok litt av skinnet på den ene kjaken hans. Engang kom han og en annen soldat for nær tyskerne; de kastet sig flate ned paa marken, og i den stilling begynte de å grave under sig. Det gikk nok smått, men til slutt kom de så dypt at de kunde sitte oppe. Der sat de så i to netter og en dag, så nær tyskerne at de måtte være forsiktige for ikke å høres. Løyland sat med regnkappe på, og det hendte at han lettet på sig for meget, så det skrapet i regnfrakken så tyskerne kunde høre det, og saa kom der en kuleregn over dem. De turde ikke gå op på noen av sidene, for det var den sikre død, men så kom der forsterkninger, og tyskerne måtte trekke sig tilbake, hvorved de to slapp op fra sitt ubehagelige tilholdssted. Så var det en dag at ti amerikanske soldater og en løytnant skulde innover for å prøve å felle tyskere. Da de kom i nærheten, sendte løytnanten en mann lenger utover for å speide. Der var en del skog, især småskog, og de hørte skudd. Løytnanten sa at to mann måtte gå efter og se om de kunde få kameraten tilbake; han kunde være såret. Løyland og en svenske fra Oregon så at de vilde gå. Og de drog sig frem på maven og krabbet på fire forsiktig bortover et stykke. De fant kameraten død. Så snudde de tilbake, krabbet og drog sig. Da blev Nils Løyland skutt, mens han krabbet. Kulen gikk inn og ut gjennom hoften, fremover inn under armen og ut igjen på siden eller likesom oppe på skulderen. Han drog sig bortover, men da sprutet jord rundt ham av kuleregnen. En kule gikk gjennom ranselen og frakken. Han kom sig dog tilbake til løytnanten og de andre. De forbant sårene og hjalp ham bortover ca. en mil, hvor de fikk en ambulanse, som tok ham til hospitalet. Efter en tid der blev han sendt over havet og innlagt på hospital i New Jersey, så til Arkansas en stund, og så kom han hjem den 15. februar. Han har liten kraft i armen, især i hånden, men tror at han med tiden skal bli god igjen. Han har sett krigen i sin fulle grusomhet og har en mengde å fortelle om den. Han var ikke nervøs, hadde en god iakttagelsesevne og forteller på en stø og grei måte. Han sier at hård gassforgiftning kanskje er det verste som kan treffe en. Man blir likesom sjelelig ødelagt, ønsker sig døden og har kanskje tendens til selvmord. Han tror at han vil heller bli hårdt såret. Hvis man er nær, når gasskulene kommer, kan man høre hvorledes det skulper, for gassen er flytende stoff inne i kulen, som blir sprengt når den støter mot noe. Nils Løyland er den eneste jeg har talt med av de setesdøler som er kommet tilbake fra Frankrike. Han har slik en mengde å fortelle, at en hel bok kunde skrives om hans opplevelser. Men det var tanken min å skrive en

liste over dem som blev sendt over. — Alfred Torrison, Fisher, Minn. Han er sønn av Sven Torbjørnson Lien; har vært såret og gassforgiftet, men er visst bra nu. Han er leitnant og befinner sig for tiden i Tyskland. — Anond Nomeland, Fisher, Minn., har vært gassforgiftet, og hesten blev skutt under ham engang. — Aslak Aslakson, Fisher, Minn., sønn til Ole Aslakson. Hans bestefar er Aslak Bjørnson Austad; har vært såret. — Gunnar Kvåle, Traill, Minn., sønn til Olav Gunnarson Kvåle; blev såret. — Halvor Birkeland, Wanke, Minn., sønn til Olav Steinson Birkeland; blev såret og gassforgiftet, men er bra igjen. — Ommund Norbø fra Stigemo har vært bare noen år i Amerika; blev såret og kom på hospitalet; men den 11. november, dagen da krigen blev slutt, var han på vei til fronten igjen. Da ordren kom at krigen var slutt, var de »glade karer«, skriver han i et brev til sin bror Halvor, som har land i vestre delen av Nord Dakota. — Toralv og Halvor Langei, East Grand Forks, Minn., bor i Bygland Township, sønner av Olav Olson Langei. Toralv blev såret. Halvor Besteland hadde sett ham i et slag, men de kom straks fra hverandre. — Sam Haugen, Fisher, Minn., sønn til Olav Thorson Haugen, blev såret og sendt til England på hospital, hvorfra han skrev hjem. Han er tilbake i Frankrike nu. — Ole Brokke, Belmont, N. D., sønn til Knut Brokke, blev skamfert i den ene foten. — Arne Arneson, Grygla, Minn., sønn til Olav Arneson, Kvosåg, lett såret. — Harry Haugland, Grygla, Minn., er kommen hjem. — Arne og Harry Haugland, Grygla, Minn., sønner til Tarjei Haugland. — Olav og Tollef Stavenes, Grygla, Minn., sønner til Olav O. Stavenes. — Knut Nesland, Grygla, Minn., sønn til Olav K. Nesland. — Thiman Torgrimson, Grygla, Minn., sønn til Halvor Torgerson Austad. — Olav og Halvor Hegland, Fisher, Minn., sønner til Paul O. Hegland. Halvor har de ikke hørt fra siden den 6. november, fem dager før krigen var slutt; men Olav skriver hjem at han er i Luxemburg. — Gjermund, John, Knut, Halvor og Olav Helle, Plaza, N. D., sønner til Halvor Gjermundson Helle. Gjermund, John og Knut er i Frankrike. Halvor i marinen på slag-skibet »Wyoming«. Olav er sersjant i arméen; han er ikke sendt over til Frankrike, men jeg nevner ham også, for jeg kjenner ingen annen setesdøl som har fem sønner i arméen. — Halvor Besteland, Antelope, Mont., sønn til Anond Halvorsen Besteland. Han har deltatt i flere slag, men er aldri såret. — Gilbert Håbak, Kloten, N. D., sønn til Stein Håbak. — Alfred Drengson, Kloten, N. D., sønn til Tellef Drengson. — Harold og Ruben Nomeland, Grand Forks, N. D., sønner til Knut Jørundson Nomeland. Harald er i nærheten av Rhinen og Ruben i 4. observasjonsbataljon i Frankrike. — Olav Krostue, Fisher, Minn., sønn til Gunnar Krostue; har vært i England, ikke i Frankrike. — Sherman Salveson, Fisher, Minn., sønn av Osmund Salveson Torven. — Olav og Søren Birkeland, McIntosh, Minn., sønner til Gunnar Steenson Birkeland. Olav var i mange store slag. — Oscar Gunsteinson Fisher, Minn., sønn til Olav Gunsteinson Sørbo. — Halvor og Bjørn Bjørnson, Fisher, Minn., sønner til Olav Bjørnson, som var sønn av Bjørn Tarkelson Sordal. — Gunder K. Lien, Fisher, Minn., sønn til Knut Gunderson Lien. — Knut Mønen, Fisher, Minn., sønn til Aslak Knutson Mønen. — Olav den eldre og Olav den yngre Tåraldson, East Grand Forks; bor i Bygland Township; sønner til Tårald Olson Storstein på Langei. — Halvor Libak, Fisher, Minn., sønn til Eivind Aslakson Libak. — Isaac Benson, Fisher, Minn., sønn

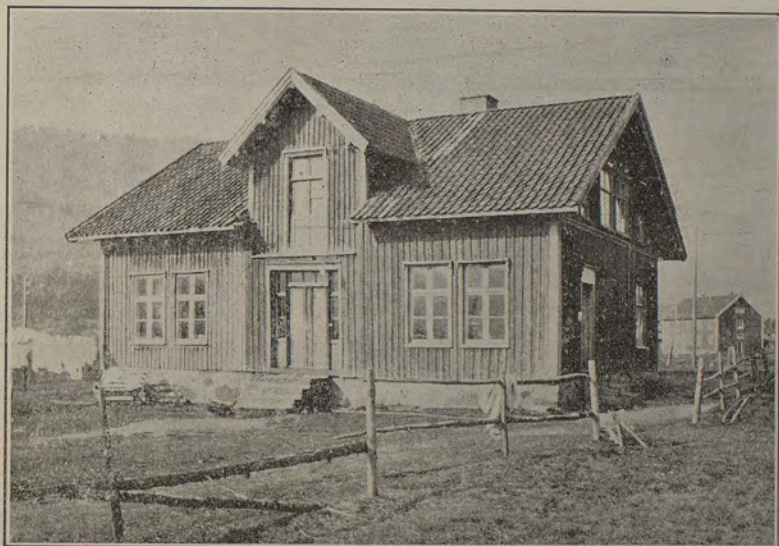
til Tarkel Bjørnson Sordal. — Torjus Torjusen, E. Grand Forks, Minn., sønn til Knut Torjusen Rystad. — Knut Norgård, Erskine, Minn., sønn til Eilef Knutson Norgård. — Pål Nerhus, Erskine, Minn., sønn til Tårald Pålson Nerhus. — Salve Knutson, East Grand Forks, Minn., bor i Bygland Township, sønn til Knut K. Knutson Bø. — Olav Gunleikson, Belmont, N. D., sønn til Gunleik Ånondson Bø. — Berto Olson, Buxton, N. D., sønn til A. B. Olson eller hans fullstendige norske navn Olav Bjørgulvson Bø. — Chester Brattland, Hendrum, Minn., sønn til Anund A. Brattland i Bykle. — Guy Brattland, Hendrum, Minn., sønn til Ole A. Brattland i Bykle. — Harry Kolshus, Oklee, Minn., sønn til Gunnar Herjusen Kolshus. — Talleif Hamre, Oklee, Minn., sønn til Tårald Ånondson Hamre. — Tårald Gunsteinson, Oklee, Minn., sønn til Torjei Gunsteinson Langerak. — Thom Bratteland, Oklee, Minn., sønn til Torbjørn Bratteland i Bygland. — Jens Grothe, Plummer, Minn. — Martin Pederson, Oklee, Minn. — Olav Austad, Fosston, Minn., sønn til Tarkel Olson Austad. Han er såret. — Tarkel Skore, Fosston, Minn., sønn til Kjetil O. Skore. — Olav G. Mai, Fosston, Minn., sønn til Gunnar Johanson Møi. — Torgrim Senum, Fosston, Minn., sønn til Osmund Nottoson Senum. — Olav Hegland, Fosston, Minn., sønn til Gunder O. Hegland. — Aslak Sannes, McIntosh, Minn., sønn til Osmund Sannes, Valle. — Olav Sannes, Erskine, Minn., sønn til Knut Olson Sannes, Bygland. — Bjørgulv Viken, East Grand Forks, Minn., sønn til Håvar Viken. — Tøm Åmlid, Thompson, N. D. Hans bestefar var Ånond Åmlid. Han mistet det ene øie i Frankrike. — Knut Fodtveit, Thompson, N. D., sønn til Daniel Fodtveit. — Knut Prestegar, Thompson, N. D., sønn til Ånond Johnson Prestegar; har ikke hørt fra ham. — Tarjei Torgerson, Fisher, Minn., sønn til Olav Tarjeison Lauvli. — Ånond Senum, Thief River Falls, Minn., sønn til Eivind Jørundson Senum. — Ingvald Temotheus Harstad, Tacoma, sønn til pastor Bjug Ånondson Harstad og Gyro Svendsdatter Åmli. — Tellef O. Uppstad, sønn til Olav Tellefson Uppstad. — Alfred Kittelson, Brooten, Minn. Hans bestefar var Olav Kjetelson Øvretveit. — Albert Tollefson, Belgrade, Minn., sønn til Tellef og Tore Tellefson. — Judian B. Statsvold, Starbuck, Minn. Hans besteforeldre på morssiden var Pål T. Skjeibrok og Gyro T. Nomeland. — Casper Åberg, Starbuck, Minn. — Der var mange med av Besteland-slekten. Mrs. Edwin Kaldal i Glenwood, datter til Knut og Ragnhild Besteland, fortalte mig at hun hadde hatt i arméen 2 brødre, 2 brorsønner, 1 søstersønn, 17 søskenbarn og 2 tremenninger, og mange av disse hadde vært i Frankrike. — Clifford Dokken, Glenwood, Minn.; hans oldemor var Margit Besteland. — Earnest Kaldal, Glenwood, Minn. Hans besteforeldre var Knut og Ragnhild Besteland. — John Torgerson, Glenwood, Minn., sønn til Thom og Julie Torgerson. — Carl Moe, Glenwood, sønn til Peter og Lena Moe. — Oscar Aslakson, Glenwood, Minn., sønn til Knut og Betsy Aslakson. — John Aslakson, Glenwood, Minn., sønn til Sigrid og Knut Aslakson. — Georg Torgerson, Starbuck, Minn., sønn til Olav og Lena Torgerson. — Olav Torgerson, Starbuck, Minn. Hans besteforeldre var Olav T. Besteland og Sigrid Skåmedal. — John, Bennie, Clarence og Guy Ranum, Ismay, Montana. Deres besteforeldre var Olav T. Besteland og Sigrid Skåmedal. — Gunnar Uppstad, Antelope, Montana, sønn til Eivind N. Hovet og Ingeborg Vellesdatter Uppstad. — Ånond Helle, McIntosh, Minn., sønn

til Knut A. Helle og Tone Torjusdatter. Han var også i U. S.'s armé på Filippinene 2 år, og i Frankrike. — Olav Moy, Lengby, Minn., sønn til Andres A. Helle og Gunne O. Sordal. Han var i 74 dager med ved fronten ved St. Mihiel, Mouse, Argonneskogen, og sist var han med okkupasjonsarméen i Yeltingen, Tyskland. Han kom tilbake til Lengby i god behold. — Gustav Andreas Haugum, McIntosh, Minn., sønn til Anond Haugum og Helga, født Myrom. Hans bestefar var Anond Haugum, som var sersjant i Norge. — Arne Espeland, Gunvig, Minn., sønn til B. Espeland og Birgit Knutson. Besteforeldre på farssiden var Ole Svendsen Tjaldal og Anne Gunnarsdatter Lauvdal. Besteforeldre på morssiden var Knut Jorundson Såghus og Kjersti Anondsdatter. — Bjug Brokke, Reynolds, N. D., sønn til Knut og Sigrid Brokke, født Rystad. — Halvor B. Nesland, Amos, Montana, sønn til Bjørgulv O. Nesland og Anne Tollefsdatter, Bykle. — Olav Huset, Stratcona, Minn., sønn til Jon og Ingeborg Huset. — Oskar Olavson Arneberg, sønn til Olav Asbjørnson og Kari Osmundsdatter Kili. Var 2½ år i Frankrike og blev gift med en fransk pike. — Gunnar Knutson, Oklee, Minn., sønn til Knut Monå på Heistad. — Clarence W. Kittilson, Brooten, Minn., sønn til Charlie Kittilson og Ragnhild Kittilson, som var datter av Olav Vrålson Hofstad, Grenna. Hans bestefar var Olav Kittilson Øvretveit, Valle, som var en av de første som reiste til Amerika fra Setesdalen. Clarence Kittilson reiste over til Frankrike først i mai 1918, var 3 måneder ved fronten og var med i det fryktelige slag i Argonneskogen. Han blev såret en gang, fikk en splint i foten, men blev frisk igjen. Han sloss med tyskerne på nært hold i håndgemeng med bajenetten, og var med i allslags forferdelse. Han skrev hjem i begynnelsen, men brevene tok av, og de siste måneder skrev han ikke. Når hans kamerater sa til ham, at han burde skrive hjem, svarte han, at de hjemme visste at han var »allright«. Men alt det forferdelige han hadde oplevet tok nok på forstanden, han var vel »shell shocked« (utt. sjelsjaked). Han kom tilbake til Amerika, blev avmønstrert den 10. april 1919 fra fort Dodge, Iowa; men kom ikke hjem. Han var kommet så langt som til Minneapolis, Minn., bare ca. 100 mil fra hjemmet. Da han ikke kom hjem, averterte man i avisene, og der kom svar fra et hotell i Minneapolis, at hans uniform og avmønstringspapirer lå der. Han hadde vært der i 4 dager, kjøpt sig »overall« (arbeidsklær) og reist. En stund efter kom et lite brev fra ham, skrevet i Winnipeg, Canada, til hans mor. I brevet stod blandt annet: »Don't judge me too hard, I wish I died in France.« Det er: »Ikke døm mig for hårdt, jeg ønsker at jeg var død i Frankrike.« Hans far reiste straks til Winnipeg, men fant ikke spor av ham. Det var nettop i den store streiken der. Nu har visstnok guvernementet satt igang undersøkelser efter ham. Hans foreldre tror at han har den innbilning at man vil føre ham tilbake i krigen igjen, og at han derfor vil gjemme sig vekk. Han var en flittig og forsiktig gutt, og før han reiste i krigen hadde han ved sitt arbeide spart sammen 700 dollars, som fremdeles står i banken.

Jeg har senere hørt at man fant ham og fikk ham hjem og at han frisknet til igjen, så han er kanskje »allright« nu.

— Ja, dette er alle de jeg kunde få greie på. Det var et meget vanskelig arbeide å opspore alle de som hadde vært med i krigen. Ikke alle var kommet tilbake fra Frankrike, da jeg skrev dette, og tildels var

de nokså spredte over Amerika, så det er nok en del navn jeg ikke har fått med; men det er neppe mange. Jeg skrev ned bare de som var sendt over til Frankrike. De som trenet på eksererplassene i Amerika tok jeg ikke med. Min yngste sønn trenet i 7 måneder 35 mil fra San Francisco. Han skulde nettop sendes over til Europa og var kommet til New York, hvor han skulde gå ombord den 11. november, da der kom telegram om at krigen var slutt. Så blev han sendt til Virginia i 2 måneder. Guvernemetet turde ikke sende alle soldatene hjem samtidig.

Heimen åt Aakhus.

Eg trur eg bestna til spela, heilt til eg var 65 år. Eg lærde å dikta litt spel til eg var 70 år. Eg var alltid frisk, sterk og interessera. Det var vel so at medan eg var yngre og sprek og spenstig på sjel og kropp, so fekk dette sitt uttrykk i spelet og framferdi. Det kunde riva folk meir med, elektrisera — um ein kan segja det slik.

Alexander Bull sa til meg dagen etter me hadde spela i Hawley, Minnesota, U. S.:

»Da du spilte »Fossegrimen« igårkveld, kom jeg ihu far i hans yngre dager, når han raste på violinen.«

No er eg gamal, men eg er interessera enno i spel, og hev hug til leva. Men det kveldar. Eg kan ikkje ha so lenge att, so eg kan segja med songaren:

»Håret gråner, sangens elv
flyter mere stille,
rinder før du vet det selv
ut i minnets kilde.«

Det er noko sårt å tenkja på, at kor mykje eg hev ståa med det, so vil mykje spel gå med meg i gravi, fordi ingen kan det.

Det er no år 1930, medan eg sit og skriv dette. Det er so mangt eg hev gløymt; men når eg ser på ymse avisutklipp eg hev, so kjem ymist fram att i minnet. Sumt nokso dimt, so eg må segja som dikteren:

»Og mangt et halvslukt minne
steg fra sin tåkekyst.«

Det er ålvor i livet.

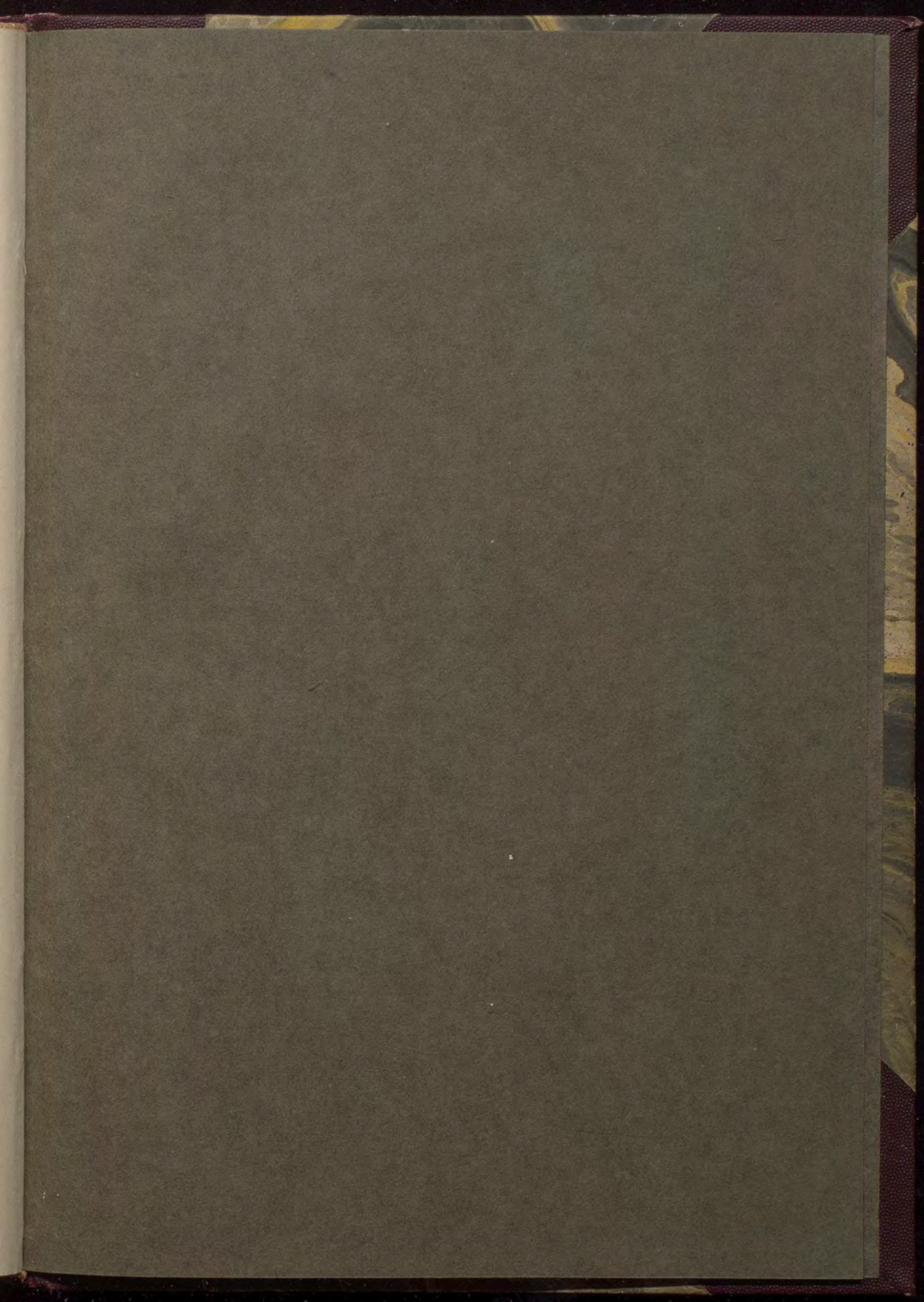
I mi religiøse oppfatning er eg ikkje ortodoks. Men eg kan segja med Wergeland: »Så gudløs er jeg ikke end, at jeg tar imot døden som en gave.« Og med presidenten i U. S. Garfield, som vart drepen, men levde ei liti stund: »God save my soul. I am ready, if my time has come.« (På norsk: »Gud frels mi sjel. Eg er ferdig dersom min time hev kome.«)

— — — — —
Eg er gamal nok. Det er kje godt å bli altfor gamal og kruslen heller. Det er naturleg at folk ikkje bryr seg so mykje um folk når dei vert gamle som når dei er i full kraft både på sjel og kropp.

— — — — —
Til slutt eit vers av Blix:

»Men kvart år som sloknar ut
atter meg til minnes kallar.
At min dag til kvelden hallar
Og det kjem ei natt til slutt.
Då den sol som lyser verdi
For mitt auga svartnar av:
Gjeng i myrker siste ferdi?
Eller er der ljøs i grav?«

Når eg er slokna, vil eg helst — um det er råd — kvila på Bygland kyrkjegard i Noreg, der so mange av federne mine ligg, eller på Bygland kyrkjegard i Minneapolis, U. S. A., der Gro, kona mi, og 3 av borni og mange skyldfolk og kjenningar ligg under torva og kviler sin lange svevn. *Minnesota*

UNIVERSITETET I BERGEN

UNIVERSITETET I BERGEN
Universitetsbiblioteket

132633DA1

Aakhus. Minne frå Moreg og Amerika

